

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Monika Boháčková

**Historie a vývoj tlumočnických služeb
pro neslyšící v ČR**

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Miroslava Kotvová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2012-2015

BACHELOR THESIS

Monika Boháčková

**History and Development of Interpreting Services for
the deaf in the Czech Republic**

Prague 2015

The Bachelor thesis Work Supervisor: Mgr. Miroslava Kotvová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 14. 2. 2015

Monika Boháčková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Miroslavě Kotvové za odborné vedení a konzultace. Poděkování patří Olze Masníkové, Věře Provazníkové, Jaroslavu Paurovi a Ivanu Sedleckému za informace získané při rozhovorech a za dobové materiály, které mi věnovali. Poděkování patří bývalé ředitelce Svazu neslyšících a nedoslýchavých v ČR, RNDr. Evě Maršounové, za postřehy a pomoc při řešení problémů. V neposlední řadě děkuji tomuto Svazu, který mi umožnil použít a zveřejnit interní historické dokumenty.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá historií a vývojem tlumočnických služeb pro neslyšící v České republice. Zachycuje podobu tlumočnických služeb v jeho počátcích, proměny v tlumočení od dobrovolnické činnosti přes vznik organizovaného poskytování prostřednictvím různých typů organizací a profesionalizaci tlumočnicka znakového jazyka od prvních základů u nás do současné doby. Popisuje nejen fungování a proměny tlumočnických služeb, ale i změny ve vnímání role a postavení tlumočnicka znakového jazyka v souvislosti s historií politických zvrátů a důležitých milníků v komunitě neslyšících. Malou, ale důležitou, součástí práce je vývoj názorů na znakový jazyk, mateřský jazyk neslyšících, který významně ovlivnil vývoj v tlumočnických službách.

Zdrojem informací pro tuto práci byla analýza údajů z dokumentů dochovaných v organizacích neslyšících, které poskytovaly tlumočnické služby, a dále také z údajů získaných prostřednictvím rozhovorů s pamětníky, se kterými byly vedeny rozhovory. Některé osobní zkušenosti a vzpomínky jsou konfrontovány s obsahem dochovaných písemných dokumentů.

Klíčová slova

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, Česká unie neslyšících, Český svaz sluchově postižených, neslyšící, sluchově postižený, Svaz invalidů, Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR, tlumočení, tlumočnické služby, tlumočnick znakového jazyka.

Annotation

This bachelor thesis deals with the history and development of interpreting services for deaf in the Czech Republic. It shows the shape of interpreting services from its infancy, to changes in the field as a mostly volunteer service, to the creation of organized services through various organizations and finally to the ongoing professionalization of sign language interpreters today. It describes not only the changes to the business of interpreting services, but also changes in perceptions of the role and status of sign language interpreters in the context of the history of political turmoil and important milestones in the deaf community. A small, but important, part of the work is the development of views on sign language, the native language of the deaf, which significantly influenced the development of interpreting services.

The source of information for this work was the analysis of data from documents preserved in the different organizations of the deaf, which provide interpreting services, or data obtained from witness interviews. Any anecdotal evidence is thoroughly validated using the archived documentation.

Key words

Referral Center of Interpreters for the Deaf, Czech Union of the Deaf, Czech Association of Hearing-impaired, deaf, hearing impaired, Invalids Association, Association of the Deaf and Hard of Hearing in the Czech Republic, interpreting, interpreting services, sign language interpreter.

Obsah

ÚVOD	9
1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ SLUCHOVÝCH VAD.....	11
1.1 Jedinec se sluchovým postižením	11
1.1.1 Medicínský pohled.....	11
1.1.2 Sociokulturní hledisko	13
1.2 Jedinec nedoslýchavý	14
1.3 Jedinec prelingválně neslyšící.....	15
1.4 Jedinec postlingválně neslyšící.....	17
1.5 Ostatní skupiny jedinců se sluchovým postižením	18
2 KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY.....	19
2.1 Význam komunikace pro člověka	19
2.2 Komunita neslyšících.....	20
2.3 Historický vývoj v komunikačních systémech používaných jedinci prelingválně neslyšícími	22
2.4 Komunikační systémy dle současné legislativy.....	25
2.4.1 Český znakový jazyk.....	25
2.4.2 Znakovaná čeština	27
2.4.3 Odezírání	28
2.4.4 Prstová abeceda.....	29
3 HISTORIE A VÝVOJ ORGANIZACÍ NESLYŠÍCÍCH	30
3.1 Prvopočátky organizací neslyšících.....	30
3.2 Vývoj v organizacích neslyšících.....	31
3.3 Organizace neslyšících po druhé světové válce.....	31
3.4 Organizace neslyšících po roce 1989.....	33
4 HISTORIE A VÝVOJ TLUMOČNICKÝCH SLUŽEB PRO NESLYŠÍCÍ.....	38
4.1. První zmínky o tlumočení a tlumočnících v organizacích neslyšících	38
4. 2 První profesionální tlumočníci.....	40
4.3 Tlumočnické služby ve Svazu invalidů, druhá polovina 20. století	41
4.3.1 Směrnice pro jmenování a odměňování tlumočnicků (1970).....	43
4.3.2 Metodický pokyn (1972).....	44
4.3.3 Kvalifikační kritéria pro jmenování a zaměstnávání tlumočnicků	46
4.4 Vývoj tlumočnických služeb po roce 1989.....	47
4.5 Tlumočnické organizace	56
4.5.1 Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka (ČSTZJ).....	58
4.5.2 Organizace tlumočnicků znakového jazyka (OTZJ)	58
4.5.3 Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ).....	59
4.5.4 Národní rada tlumočnicků a lektorů znakového jazyka (NRTLZJ)	61
4.5.5 Neformální setkávání tlumočnicků znakového jazyka.....	62
5 TLUMOČNICKÉ SLUŽBY PRO NESLYŠÍCÍ DNES.....	63

5.1 Zákonné podmínky pro poskytovatele tlumočnických služeb	63
5.2 Etický kodex tlumočnicka znakové jazyka	64
5.3 Poskytovatelé tlumočnických služeb z aktuálního registru	65
5.4 Požadavky a přání neslyšících na tlumočnické služby	67
5.5 Dnešní možnosti tlumočení.....	68
5.6 Aktuální novinky nejen pro tlumočnický znakového jazyka.....	68
ZÁVĚR.....	70
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	73
Seznam použitých českých zdrojů.....	73
Seznam použitých internetových zdrojů.....	74
Seznam ostatních zdrojů	75
SEZNAM ZKRATEK.....	79
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ a TABULEK.....	80
Seznam schémat	80
Seznam tabulek	80
SEZNAM PŘÍLOH.....	81

ÚVOD

Téma týkající se historie a vývoje tlumočnických služeb pro neslyšící v České republice jsem se rozhodla vybrat zejména proto, že jsem se setkala s mladými lidmi, kteří se často mylně domnívají, že u nás dříve neexistoval systém tlumočnických služeb pro neslyšící a systém vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka. Vzhledem k tomu, že toto téma velmi úzce souvisí s historií a vývojem organizací neslyšících a jejich činnostmi, nelze tuto oblast striktně oddělit od tlumočnických služeb. Naopak, jejich vzájemná vazba je velmi úzká, neboť tlumočnické služby se v organizacích neslyšících budovaly a vlastní vývoj organizací neslyšících výrazně ovlivňoval vývoj v tlumočnických službách v České republice od počátků až do současnosti. Cílem této práce je objektivní shrnutí historie tlumočnických služeb od prvotního tlumočení u nás jako dobrovolnické činnosti až po jejich postupnou profesionalizaci. Práce nahlédne na úsilí, které vynakládali pro rozvoj profesionalizace tlumočnické služby nejen neslyšící představitelé těchto organizací, ale i ostatní lidé, kteří měli s tlumočnickými službami co do činění. Současně se snaží rozkrýt pohledy na vnímání role tlumočnicka s politickým podtextem tehdejší doby a pohledy a požadavky na tlumočnicka a tlumočnické služby v současné době. Součástí práce je i aktuální legislativní zakotvení této profese u nás a prognóza dalšího vývoje v postavení tlumočnicka znakového jazyka včetně jeho kvalifikace, která není u nás zatím vyřešena.

Další část se věnuje především prelingválně neslyšícím a jejich mateřskému jazyku, neboť jsou primárními klienty tlumočnických služeb u nás. Ostatní typy sluchového postižení a jejich komunikační preference by jistě také stály za větší pozornost, ale nejsou předmětem této práce, proto jsou jen stručně zmíněny.

Zpracování celé práce vychází z dostupných zdrojů, které tématu historie tlumočnických služeb a jejich poskytovatelů odpovídaly obsahově nebo dokreslovaly danou situaci tehdejší doby a přístupy k tlumočnickým službám. Vzhledem k tomu, že se velmi těžce dohledávají (a pravděpodobně nebyly zpracované) ucelené informace k tomuto tématu, byly využity další zdroje: např. články zveřejněné v časopise pro sluchově postižené Gong, dokumenty dochované v archivu Svazu invalidů v ČSR (dále jen SI) nebo dokumenty z ústředí organizace neslyšících v Praze, které byly vydány jen pro vnitřní potřeby. Byly také využity dochované rukopisné prameny, věnované nebo zapůjčené pro tuto práci vyzpovídáními pamětníky vývoje tlumočnických služeb pro

neslyšící a dokládající k tématu počátku a rozvoje uvedených služeb zajímavé informace.

Celkem čtyři řízené rozhovory byly pro tuto práci uskutečněny v období od prosince r. 2013 do října r. 2014. V kapitolách jsou doplněné informace z rozhovorů s Jaroslavem Paurem (*1936) a Ivanem Sedleckým (*1950), dlouholetými funkcionáři Svazu invalidů (SI) a pracovníky ve strukturách ústředí Svazu sluchově postižených v ČR (dále jen SSP v ČR), později byl SSP v ČR přejmenován na Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR (dále jen SNN v ČR). Další rozhovory byly se dvěma tlumočnicemi znakového jazyka, Olgou Masníkovou (*1931), která působila v Praze, a Věrou Provazníkovou (*1949), která poskytovala tlumočnické služby v Brně a okolí. Autorka sama působila od konce osmdesátých let jako tlumočnice znakového jazyka a účastnila se kurzů a seminářů zaměřených na vzdělávání tlumočnicků a do současné doby se stále věnuje této profesi. Průkazky tlumočnicků znakového jazyka vydávané v rámci organizací neslyšících prošly formálním a obsahovým vývojem. Pro názornou představu vývoje tlumočnických služeb jsou v příloze O bakalářské práce uvedeny kopie průkazek tlumočnicků znakového jazyka bez osobních údajů. Práce poukazuje na existenci tlumočnických služeb pro potřeby neslyšících prostřednictvím jejich organizací neslyšících a podobu služeb v průběhu let. Tyto organizace se současně podílely na vzdělávání tlumočnicků, vedly celou tlumočnickou agendu, snažily se ji rozvíjet, zkvalitňovat a tím profesi tlumočnicka znakového jazyka neustále posunovaly na profesionální úroveň.

Cílem práce bylo zjistit a sledovat od minulosti až po současnost nejen tlumočnické služby pro neslyšící, ale také jaký byl vývoj statutu tlumočnicka znakového jazyka, jaká byla požadovaná kvalifikace pro tuto profesi a jak byla a je legislativně vymezena.

1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ SLUCHOVÝCH VAD

1.1 Jedinec se sluchovým postižením

Terminologie heterogenního sluchového postižení zahrnuje širokou škálu různých typů postižení s jeho rozmanitými projevy. Svoji roli hraje to, z jakého pohledu ji vymezujeme, zda z medicínského (pedagogického) nebo sociolingvistického (sociokulturního). Je velmi důležité si uvědomit, že jedinec se sluchovým postižením se ještě zařazuje do dalších podskupin, z nichž každá má své vlastní potřeby, zájmy, zkušenosti a především komunikační preference. Sluchové postižení představuje pro jedince nejen ztrátu sluchu, ale ve svém důsledku vytváří komunikační bariéru, vede k omezení orientačních schopností převážně na vizuální vnímání, ke ztrátě zvukového pozadí i prostorového slyšení. Dále se negativně odráží v oblasti poznávací, v potížích s abstraktním myšlením, omezuje možnost rozvinout schopnosti osobnosti a ovlivňuje vznik sociální izolace ve všech oblastech života. Jedinci postrádají průběžné informace, jejichž získávání a vstřebávání považuje majoritní společnost za samozřejmé. Psychickou zátěží trpí nejvíce osoby později ohluchlé. Vždy je třeba si ujasnit typ a stupeň ztráty sluchu, kdy postižení vzniklo a jaké specifické potřeby jedinec se sluchovým postižením má.

1.1.1 Medicínský pohled

Z medicínského pohledu sluchové vady dělíme podle doby vzniku, místa vzniku a velikosti sluchové ztráty.

Sluchové vady podle doby vzniku dělíme na vadu vrozenou nebo získanou. Mezi vady vrozené patří geneticky podmíněné nebo vzniklé v průběhu prenatálního vývoje, kdy dojde k poškození plodu např. vlivem zarděnek, poruch látkové výměny nebo po ozáření rentgenem. Získané vady vznikají během porodu (perinatální) či později (postnatální) po infekčních chorobách nebo úrazech hlavy. (Pipeková, 1998, s. 85)

U vrozených a prelingválně vzniklých percepčních vad je nejvíce ohrožen celkový vývoj dětí. Dle Horákové (2012, s. 37) lze obecně konstatovat „(...) čím dříve sluchová vada vznikne, tím závažnější jsou její důsledky.“ Rané období dítěte je vývojovým obdobím řeči. U těchto vrozených či získaných vad před ukončením vývoje řeči, nemá dítě vybudovaný funkční komunikační systém.

Podle místa vzniku jsou sluchové vady rozlišovány na vady periferní a centrální. Periferní vady mohou být převodní, nitroušní a kombinované. Centrální vada je způsobena poškozením centrálního nervového analyzátoru. (Pipeková, 1998, s. 85)

Ztráta sluchu (stupeň ztráty sluchu) se hodnotí z audiometrického vyšetření, které vypočítává průměr hodnot naměřené intenzity zvuku v decibelech (dB). Velmi těžká ztráta sluchu je v medicíně rozlišována na úplnou (totální) a praktickou (zbytky sluchu). (Pipeková, 1998, s. 86)

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje hluchotu u jedince, který neslyší zvuk ani s největším zesílením. (Hrubý, 1977, s. 35)

Zakladatel československé logopedie profesor Miloš Sovák (Sborník, 1977, s. 9-21) ve své úvodní přednášce na semináři teoretiků a praktiků zabývajících se péčí o sluchově postižené ve dnech 30. 11. - 1. 12. 1976 v Hradci Králové zdůrazňuje: „Původní význam sluchu je analyzovat podněty. Opakované podněty jsou informace. Informace znamenají pro organismus buďto výhodu (pak se jí zmocnit) nebo nevýhodu (a pak se jí vyhnout).“ Přijímáním a zpracováním informací dochází ke komunikačnímu procesu. Historický vývoj komunikace řeči formoval člověka jako tvora, který umí používat symboly. Sovák dále znovu upozorňuje, že sluchový smysl je na počátku vývojové řady, ze které ve vývoji lidstva vznikly nejvyšší hodnoty člověka. "Ze sluchového smyslu vznikla řeč mluvená jakožto reflex na zvuk a z ní pak i řeč psaná. Máme tu řadu: sluch, řeč, z řeči myšlení i abstraktní myšlení, věda, umění a mravní hodnoty.“ Důsledek sluchové vady spočívá v narušení pocitu sebejistoty, jáství, snižuje pocit osobního bezpečí. Chybějící zvukové pozadí zvyšuje pocit úzkosti, největší změny hluchota přináší ve struktuře osobnosti. Za nejtěžší důsledek sluchové vady vnímá autor omezení percepce řeči.

Mezi odborníky zabývajícími se hluchotou nebyl a dosud není jednotný názor na terminologii. Označení „sluchové postižení“ je obsahově široký pojem, který se občas rovnocenně zaměňuje s pojmem neslyšící. (Slowík, 2007, s. 72)

1.1.2 Sociokulturní hledisko

Několik let po sametové revoluci se otevřely hranice i mezi světem prelingválně neslyšících a slyšících. Samotní neslyšící se ze zahraničí dozvídali informace o tom, co je jejich jazyk. Do této doby převažoval názor, že komunikace neslyšících není přirozená a plnohodnotná. Znakový jazyk byl považován za primitivní způsob komunikace a někteří neslyšící se za něj styděli. Čím více se u nás začaly rozšiřovat informace o znakovém jazyce jako plnohodnotném, rovnocenném a přirozeném jazyku, tím více sílila jeho obhajoba a hrdost na svůj mateřský jazyk mezi samotnými neslyšícími, zejména studenty.

„Hledisko sociokulturní se zaměřuje na sebepochopení a sebepojetí neslyšících.“
(Horáková, 2012, s. 10)

Hluchotu Kosinová (2008, s. 11) popisuje jako jednu z podmínek, která „(...) striktně odděluje komunitu neslyšících od společnosti a komunity slyšících.“ Nejen odlišný jazyk, ale i vzájemná podpora jsou předpokladem pro vytvoření komunity neslyšících. Jejich specifičností je i předávání kultury neslyšících z generace na generaci neslyšících. Zajímavostí je poměr přenosu kultury - v rodinách neslyšících se přenáší kultura neslyšících pouhými 5-10 % a zbylých 90-95 % je předáváno ve speciálních školách, na internátě nebo v organizacích neslyšících, protože 90 - 95% neslyšících dětí se rodí slyšícím rodičům. (Kosinová, 2008, s. 10-14)

Kulturní definici hluchoty popsal Hrubý (1997, s. 38): *„Úplná hluchota, ke které dojde před vytvořením řeči, je jediné zdravotní postižení a patrně jediná vnější podmínka vůbec, která vede k tomu, že člověk se stává členem kulturní a jazykové menšiny.“*

Sociolingvistika se zabývá vztahy mezi jazykem a společností, jejich vzájemným ovlivňováním, funkčním využitím jazyka v závislosti na mnoha proměnných, např. věku, pohlaví, vzdělání, odkud pocházíme, jaké je naše postavení, jaký je náš mateřský jazyk. Základní otázkou je osobní identita, která je spjata s možnými rozdílnými přístupy k postižení. Postoje mohou být ovlivněny nejen rodinou, ale i lékaři, pedagogy aj. Někteří jedinci se sluchovým postižením, kteří nepovažují své „postižení“ za postižení, žijí plně smířeni a bez pocitu ochuzení. Ti se většinou řadí ke kulturní a jazykové komunitě neslyšících. Jiní jedinci, kteří mají těžší nebo lehčí vážné prožitky, mají nedůvěřivý až odmítavý vztah ke znakovému jazyku a naopak velmi vstřícně

nahlíží na pomůcky jakožto náhradu za jejich sluch. Těmito postoji se zabývá mimo jiné sociolingvistika. (Hudáková, Táborský, 2008, s. 11, s, 17-18)

Sluchové postižení není na první pohled znatelné a okolí nemá možnost tuto odlišnost u jedince rozpoznat. Z hlediska odlišných komunikačních a sociálních potřeb lze vymezit tři základní skupiny jedinců se sluchovým postižením.

1.2 Jedinec nedoslýchavý

Jedince nedoslýchavé stručně charakterizuje Hrubý (1997, s. 33), který uvádí, že za nedoslýchavé lze považovat ty, kteří se sluchadlem v tiché místnosti rozumějí mluvené řeči bez odezírání.

Podle Pipekové (1998, s. 86) dělíme jedince nedoslýchavé dle stupně ztráty sluchu v decibelech (dále jen dB) na lehkou nedoslýchavost (ztráta 20 – 40 dB), střední nedoslýchavost (ztráta 40 – 70 dB) a těžkou nedoslýchavost (ztráta 70 – 90 dB).

Horáková (2012, s. 14-15) stupnici sluchu z pohledu audiometrie dělí do 5 skupin „*Za normální sluch je považováno slyšení nejslabších zvuků. Lehká až středně těžká nedoslýchavost způsobuje komunikační problémy v hlučnějším prostředí např. více mluvících lidí.*“ U těžké až velmi těžké nedoslýchavosti bez kompenzační pomůcky (sluchadlo) není jedinec schopen reagovat na řeč či hlasité zvuky, popř. jen velmi špatně. Za praktickou hluchotu se považuje stav sluchu přesahující ztráty 90 dB.

Horáková rozlišuje periferní nedoslýchavost na převodní, percepční a smíšenou. Schopnost komunikovat je specifická lidská dovednost, díky níž máme šanci sdílet naše zkušenosti s druhými lidmi, říci si o to, co potřebujeme, ale i vyjádřit svůj nesouhlas a také hledat řešení, uspokojivější pohledy na situaci. „*U vady převodní jsou sluchové buňky v pořádku, ale nejsou stimulovány zvukem, neboť jeho přenosu brání nějaká překážka ve středouší.*“ K percepční vadě dojde „*(...) při poškození vnitřního ucha, sluchových buněk či sluchového nervu.*“ Při zmiňované smíšené vadě se vznik různě prolíná v intenzitě, příčinách a jejich kombinacích. „*Centrální nedoslýchavost zahrnuje komplikované defekty působené různými procesy. Jedná se o abnormální zpracování zvukového signálu v mozku.*“ (Horáková, 2012, s. 12-14)

Slowík (2007, s. 74) klasifikuje periferní nedoslýchavost „(...) může být zasaženo vnější ucho (ušní boltec, zvukovod), střední ucho (bubínek, sluchové kůstky, Eustachova trubice) nebo vnitřní ucho (rovnovážné ústrojí - labyrint a hlemýžď, tzv. kochlea).“ V případě nedoslýchavosti centrální je zasažen sluchový nerv, senzorické centrum sluchu a motorické centrum řeči.

1.3 Jedinec prelingválně neslyšící

Ve starší literatuře zmiňující problematiku sluchového postižení se můžeme setkat s označením „hluchoněmota“, „hluchoněmý“. V roce 1927 byla však snaha tento termín nahrazovat přijatelnějším označením „neslyšící“, který začali používat především sami neslyšící. „Na V. sjezdu hluchoněmých v Plzni ve dnech 4. - 6. 6. 1927 je usneseno prosazovat místo slova „hluchoněmý“ termín „neslyšící“. (Hrubý, 1997, s. 121)

Podle Sováka (Sborník, 1977, s. 14) se ze zdvořilostního důvodu celostátně uplatňoval v terminologii souhrnný název „neslyšící“ za dřívější název „hluchoněmý“. Doplnil historku o učiteli neslyšících a vynálezci telefonu před sto lety Bellovi, který nechal úředně odstranit název „deaf and dumb“ a zavedl jen název „deaf“, jakožto náhradu za všechny vrozené, získané, praktické a úplné hluchoty včetně těžké nedoslýchavosti.

Další terminologii nalezneme v dokumentech dochovaných Svazem invalidů nebo od pamětnice (Masníkové), která poskytla rozhovor a věnovala písemnosti. Například byl používán i pojem, „sluchově vadný“, ale nejčastěji se vyskytoval „hluchoněmý, neslyšící, sluchově postižený.“ V současné době se ve společnosti prosazuje trend používat termín „osoba se sluchovým postižením“ s cílem zdůraznit osobnost jedince a následně jeho druh postižení. (viz Příloha A)

Podle Malého (Sborník, 1977, s. 120) při sčítání v roce 1955 u nás bylo celkem 22.000 neslyšících. Zda tato statistika zahrnuje všechny jedince se sluchovým postižením nebo skutečně jen prelingválně neslyšící je terminologicky nejasné a dnes již nezjistíme, jak to bylo přesně myšleno.

Podle Kosinové (2008, s. 6) se na neslyšící s malým písmenem „n“ poukazuje z medicínského pohledu. Jazykově kulturní pohled je zdůrazňován pojmem „Neslyšící“ s

velkým „N, popřípadě „D“ - jako Deaf. Uvedené pojmy byly převzaty ze zahraniční literatury, kde byly tyto názory publikovány již před třemi desítkami let. V publikaci Kosinová dále cituje Macurovou (2001, s. 92) *„Hluchota přestává být nahlížena jako na defekt, handicap, který vyděluje „abnormální“ (menšinové) z „normálu“, rozdíl mezi slyšícími a neslyšícími začínají být (..) interpretovány ne jako deviace od většinové normy, ale jako přirozené kulturní rozdíly.“*

Legislativní vymezení jedinců prelingválně neslyšících zachycuje mezi prvními dokumenty například Zákon č. 36/1967 Sb., o soudních znalcích a tlumočnících, vyhlášen dne 6. 4 1967, s účinností od 1. 7. 1967, v § 3 odst. 2 staví na stejnou úroveň tlumočníky pro jazyk a tlumočníky pro styk s hluchoněmými. (Zákon č. 36/1967 Sb.)

Vyhláška č. 37/1967 k provedení zákona o soudních znalcích a tlumočnících, ze dne 17. 4. 1967, s platností od 1. 7. 1967, v platném znění uvádí v § 19 *„tlumočení ústních projevů ve styku s hluchoněmými osobami“*. (Vyhláška č. 37/1967)

Z kulturního pohledu vymezený termín neslyšící nalezneme v legislativě poprvé v zákoně č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, schválen dne 11. 6. 1998, vyhlášen a účinný od 13. 6. 1998 (s výjimkou § 8 až § 12, které byly platné od 1. 1. 1999). Kosinová cituje Hrubého (1999), který označil v této právní normě kulturní definici hluchoty § 2 *„Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které ohluchly před rozvinutím mluvené řeči a u nichž velikost a charakter sluchové vady neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, a dále osoby později ohluchlé a nedoslýchavé, které samy používají znakovou řeč za primární formu své komunikace.“* (Kosinová, 2008, s. 39)

Novela zákona o znakové řeči o deset let později upřesnila v § 2 odst. 1, původní kulturní definici hluchoty: *„Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.“* (Zákon č. 384/2008 Sb.)

Prelingválně neslyšící uživatelé znakového jazyka tvoří do počtu ve společnosti nejmenší skupinu. Důležité je si znovu uvědomit, že neslyšící neznají hodnotu zvuku, který nikdy neslyšeli, nepostrádají zvuk, a proto nepociťují psychické problémy z důvodu hluchoty. (Hrubý, 1997, s. 35-36)

Prelingválně neslyšící jedinci přirozeně vytvářejí vlastní komunitu a kulturu. *„Neslyšící vytvářejí své komunity na třech základních rysech: hluchota, komunikace a*

vzájemná podpora.“ (Kosinová In: Woll – Ladd, 2003, s. 153) Citovaná autorka vypisuje, jaké faktory vedou k příslušnosti jedince ke komunitě neslyšících, uvádí např. zděděnou hluchotu ve třetí generaci, studium nebo absolvování školy pro neslyšící. Dalším faktorem je, že pokud jedinec takovou školu neabsolvoval, ale ve volném čase se stýkal s komunitou neslyšících, je součástí komunity, kde se neslyšící cítí „býti doma“. Částečné členství v komunitě neslyšících přiznává Ladd (2003) i slyšícím dětem neslyšících rodičů. (Kosinová, 2008, s. 11-13) Pro pozitivní přijetí sebe sama, vytváření identity, nalezení místa ve společnosti a získání zdravého sebevědomí je důležité, aby se neslyšící jedinec od raného věku pohyboval v sociálním prostředí (v komunitě neslyšících) a setkával se nejen se svými neslyšícími vrstevníky, ale i s dospělými neslyšícími, kteří mohou být jejich vzory. Kosinová (2008, s. 41-42)

Postoj samotných neslyšících se změnil, tyto jedinci se nepovažují za jedince s postižením, ale za jedince s odlišným jazykem a kulturou. *„Mnoho neslyšících sebe sama nevnímá jako trpící a postižené, ale jako jedinečné bytosti, rovnocenné se slyšícími.*“ (Horáková In: Procházková, Vysuček 2001) Na tuto jedinečnost jsou hrdí, a proto sami sebe nazývají Neslyšícími s velkým „N“ na začátku slova. *„Cítí se být příslušníky jazykové a kulturní menšiny.*“ (Horáková, 2012, s. 110)

V roce 1977 brněnský tlumočnický znakového jazyka Šváb (Sborník, 1977, s. 138) ve svém referátu na semináři o hluchotě zdůraznil: *„Nechtějme proměnit neslyšícího v osobu slyšící.*“

1.4 Jedinec postlingválně neslyšící

Jde o ohluchlost, kdy ke ztrátě sluchu dochází až v průběhu života. Odborníci se liší v názorech na dobu, kterou považují za ukončenou pro osvojování mluvené řeči. Například Pipeková uvádí za důležitý mezník věk 7 let, neboť po tomto období řeč zůstává zachována, nevyžaduje soustavnou péči a již se neztrácí. (Pipeková 1998, s. 86)

Slowík (2007, s. 75) do skupiny postlingvální sluchové ztráty zařazuje děti, u kterých ke ztrátě sluchu došlo ve věku 4-6 let, dále pak dospělé (i seniory), u nichž došlo k postupné nebo náhlé sluchové ztrátě v důsledku nemoci, úrazů či jiných traumat.

Za hlavní problém ohluchlých jedinců označuje Hrubý psychické vyrovnání se se ztrátou sluchu, neboť tito jedinci znají jeho hodnotu a negativně prožívají ztrátu možnosti slyšet. S vyšším věkem je obtížnější naučit se odezírání a téměř nemožné naučit se znakový jazyk jako náhradní komunikační prostředek. (Hrubý, 1997, s. 34) Při komunikaci upřednostňují český jazyk v psané formě.

V současné době se denně setkáváme s nadměrným užíváním hlučné hudby ve sluchátkách nebo na diskotékách a některých koncertech, což ve svém důsledku povede v budoucnu k potencionálnímu zhoršování sluchu populace a ke zvyšování počtu jedinců s postlingválním postižením sluchu.

1.5 Ostatní skupiny jedinců se sluchovým postižením

V literatuře a legislativě jsou zařazováni do dalších kategorií také jedinci hluchoslepí, s jinými kombinovanými vadami (hluchota a jiné postižení) a dále také jedinci s kochleárním implantátem a jedinci s ušními šelesty (tinitus).

2 KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY

Vzhledem k tomu, že se práce v dalších kapitolách bude věnovat vývoji tlumočnických služeb v České republice z pohledu neslyšících jedinců, kteří komunikují zejména českým znakovým jazykem, nejsou v této kapitole podrobně rozebrány všechny komunikační systémy neslyšících a hluchoslepých. Tato část práce jen stručně charakterizuje všechny komunikační systémy z nejnovější platné legislativy. Největší pozornosti se dostává znakovému jazyku. Také je zde zachycen historický vývoj používání znakového jazyka, jeho dostupnost a uznání za plnohodnotný jazyk neslyšících.

Pojem „znaková řeč“ je ve společnosti i mezi odborníky vžitý a v zákoně č. 155/1998 Sb. o znakové řeči byl podrobně upřesněn. Česká republika se schválením tohoto zákona stala šestým státem v Evropské unii, který uznal znakový jazyk neslyšících za jejich mateřský jazyk. V novele tohoto zákona pojem „znaková řeč“ již zcela vymizel a se zřetelem na obsah novelizace došlo i ke změně názvu zákona na zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých, ze dne 23. 9. 2008, vyhlášen a platný dnem 20. 10. 2008.

2.1 Význam komunikace pro člověka

Komunikace patří mezi základní lidskou potřebu. Tuto motivaci má každý člověk v různých situacích a závisí na mnoha faktorech. „*Lidská komunikace má zpravidla svůj účel a smysl.*“ Vybíral (2005, s. 31-33) dále shrnuje pět základních potřeb lidské komunikace. Mezi funkce komunikace patří předávání a sdílení informací. Součástí komunikace je její instruktážní funkce, ale také přesvědčování. Další důležitou součástí komunikace je vyjednávací a zábavní funkce.

Krahulcová-Žatková (1996, s. 11-12) ve své práci uvádí, že: „*Komunikace, její způsoby, komunikační prostředky a cesty jsou základem pro vytvoření efektivního lidského společenství. Komunikace je proces výměny, dorozumění, zprostředkování zpráv nebo informací všeho druhu.*“ Je zcela přirozené, že jedinci s těžkým sluchovým

postižením, zejména prelingválně neslyšící, přirozeně vytvářejí své alternativní způsoby komunikace.

Řeč je specifická dovednost člověka používat v komunikaci výrazové prostředky slovní (mluva, písmo) i mimoslovní (posunky, mimika, gesta, chování). Má společenský význam. Je nástrojem dorozumívání a myšlení, základem pro rozvoj mezilidských vztahů. Slovní forma řeči, kterou používá určitá společenská skupina (komunita), se nazývá jazyk. Je předpokladem pro socializaci, která u jedinců s těžkým sluchovým postižením není nikdy stoprocentní.

2.2 Komunita neslyšících

Z pohledu běžné komunikace mluveným jazykem je komunita neslyšících výrazně odlišná, neboť využívá alternativní způsob komunikace – český znakový jazyk, a má svoji přirozenost, historii, kulturu, hodnoty a zvyky.

„Základním charakteristikou komunity neslyšících je komunikace znakovým jazykem.“ (Kosinová, 2008, s. 14)

O integračních problémech neslyšících se zmiňuje několik autorů ve sborníku vydaném roku 1977 federálním výborem SI ve spolupráci s republikovými MPSV k příležitosti semináře o hluchotě, který se uskutečnil na přelomu listopadu a prosince roku 1976. Sovák (1977, s. 16) za nepříznivým postojem společnosti k neslyšícím vidí zcela jednoznačně komunikační možnosti: *„(...) neslyšící se domlouvá jen obtížně, čili obtěžuje, a pro vážnoucí interakci se musí vylučovat, třebas i pomocí posměšků.“*

Smutná (Sborník, 1977, s. 129), tehdejší členka byra Světové federace neslyšících a představitelka neslyšících Československa vnímala snahu společnosti vychovat neslyšící tak, aby se odlišovali od slyšících co nejméně, aby se plnohodnotně integrovali. Zároveň viděla, že výsledky tomuto trendu neodpovídají. Jedním z důvodů byla skutečnost, že o integraci vždy usilovali slyšící odborníci, ale nikdo nevyslyšel přání a potřeby samotných neslyšících. *„Neslyšící naopak dříve či později utíká ze slyšícího prostředí mezi své. Tam nemá dorozumívací potíže, může si s každým kdykoliv popovídat o všem, co ho zajímá. Není zde předmětem zcela výjimečných, často i negativních zájmů společnosti.“* Autorka upozorňuje na nepřipravenou

společnost pro integraci neslyšících: „*Neslyšící musí bojovat za své uplatnění proti předsudkům, neinformovaným a často zkresleným pohledům na hluchotu. Jak lehce se vykládá nepochopení jako nechápání.*“ Dále cituje prof. dr. Výmolu, který řekl: „*Slepý ví, že je litován, hluchý ví, že je posmíván.*“

Jako první krok do komunity neslyšících vidí Malý (Sborník, 1977, s. 124), autor dalšího příspěvku na semináři o hluchotě, vstup neslyšícího dítěte do speciální školy. Zde se většinou jedinec poprvé setkává se stejně neslyšícími jedinci, s nimiž se dorozumívá znakovým jazykem, který si brzy osvojí, a navazuje první citové vztahy loajality. Malý vysvětluje toto společenství: „*(...) zde je začátek oné „rasové“ sounáležitosti a solidarity proti světu slyšících, který je obklopuje, který mu v osobě rodičů a později učitelů vnucuje svou vlastní hlasitou řeč, která je nepřirozená, již on sám nikdy neuslyší a která, až ji jednou bude používat, vzbudí u slyšících údiv, soucit nebo odpor.*“

Jendrulek (Gong, č.6/96, s. 129) upozorňuje na článek Slovenského Gongu č. 7-8/1995, který vychází ze studie anglického sociologa Jima Kyleho o společenství neslyšících, vydané v němčině v Hamburku, 1990, s. 201-213. Podle Kyleho jde o společenství neslyšících, popř. i nedoslýchavých jedinců „*(...) kteří mají stejné životní zkušenosti, stejný způsob interakce mezi sebou a slyšícími lidmi.*“ Mezi pravidla chování v komunitě neslyšících patří pozornost (oční kontakt) a dotyky, které jsou nezbytné pro navázání pozornosti, současně jsou však některé dotyky zakázané a nevhodné, např. dotyk zezadu může vyvolat negativní emoce. Za velmi neslušné se považuje držet mluvčího za ruce a za neslušné až urážející může být považováno i odvrácení zraku. Přerušování rozhovoru má také svá pravidla, např. chce-li někdo skočit do hovoru dvěma znakovými jedinci: „*(...) s kým chce hovořit, poklepe na rameno a současně se dívá na druhou osobu a znakuje „PROMIŇTE“.* Po skončení se vrátí pohledem k druhému účastníkovi rozhovoru a opět se omluví za přerušování.“ Obecně lze pozornost upoutat světlem – opakovaně a rychle zablikáme (zhasnout a rozsvítit). V komunitě neslyšících je každý hovor veřejný, proto zajistit soukromí a diskrétnost je téměř nemožné. Loučení je naopak dlouhým procesem. Kromě pravidel chování má komunita neslyšících své zvyky, tradice, hry a kulturu. Do kultury se zahrnuje zejména kulturní identita, vyhledávání komunity neslyšících a následně i vztah s majoritní společností. „*Kritickým problémem života neslyšících je považováno samotné přibližování se nebo distancování se od světa slyšících.*“ Neslyšící žijí v majoritní společnosti slyšících a téměř vždy jejich nadřazený je slyšící, proto jsou přirozeně nuceni pochopit i svět slyšících. Do komunity neslyšících „*(...) nejsou přijímáni ti, kteří*

se ztotožňují se slyšícími.“ Zajímavým závěrem slovenského článku, odkud pramení tyto informace, je skutečnost, že na celém světě jsou všichni neslyšící stejní. (Gong, 6/96, s. 129)

2.3 Historický vývoj v komunikačních systémech používaných jedinci prelingválně neslyšícími

Vývoj a proměny znakového jazyka a vliv společnosti na jeho používání lze pozorovat na historii vývoje vzdělávání neslyšících.

Nejstarším doloženým užitím znakového jazyka je francouzská, tzv. „*manuální*“ metoda, kterou používal zakladatel prvního ústavu pro hluchoněmé na světě v Paříži abbé Charles Michel de L'Épée (1770). Základem této „znakové řeči“ je systém pohybů – gest i dalších pohybových a mimických prvků, které vytváří plnohodnotné nezávislé jazykové prostředí. Snažil se vytvořit systém umělých znaků, jehož výhodou byla snadná a plynulá komunikace mezi sluchově postiženými, kteří si tímto způsobem rozuměli i mezinárodně. (Slowík, 2007, s. 76)

Kosinová (2008, s. 14) uvádí Hrubého (1999, s. 103), který píše, že L'Épée byl první, kdo zavedl znakový jazyk, „*byl přesvědčen, že znaky, které si neslyšící vytvářejí, jsou jejich mateřským jazykem, jenž má v jejich vzdělávání nezastupitelnou úlohu. (...) svou dobu předběhl v tom, že byl přesvědčen, že neslyšící mohou plnohodnotně myslet ve znacích.*“

Podle vzoru pařížského ústavu začaly vznikat nové školy pro neslyšící po celé Evropě, jako pátý byl založen v roce 1786 „Pražský ústav pro hluchoněmé.“ Od počátku jeho vzniku lze u nás zachytit tradici orální výchovy. V 19. století vznikaly další ústavy v Čechách i na Moravě. Tyto školy se u nás zabývaly didaktickými metodami s cílem rozvíjet tvoření řeči a celkově komunikaci. Krauhulcová - Žatková toto období zmiňuje (1996, s. 24-25): „*V Čechách pod vlivem Frostovy metody na základě vídeňského ústavu se začala rozvíjet znaková řeč, Václav Frost, ředitel ústavu pro hluchoněmé v Praze v letech 1840-1865, zavedl zvláštní hodiny pro vyučování orální řeči. Náboženství a další vyučovací předměty byly vyučovány posunkovým – znakovým jazykem.*“ Tato metoda byla nazývána tzv. „*pražskou syntetickou metodou.*“ Frost zastával názor, že orální metoda je nedostačující pro tak krátký čas, za čtyři až

pět let na škole nebylo podle něj možné žáky vzdělat. Na Moravě se nejdříve prosazovala syntetická orální metoda podle lipské školy. Autorka dále popisuje vývoj: „V roce 1894 byla orální řeč uznána za jediný vyučovací komunikační prostředek ve všech zemských ústavech zřízených pro české neslyšící děti.“ Učební osnovy z roku 1919 byly zpracovány na základě syntetické orální metody, ale osnovy z roku 1928 již „předepisovaly metodu mateřské řeči. Tato metoda ovšem nebyla zcela přesně definována.“ Pozdější osnovy již tento způsob nepopisují. Mnohem později, asi počátkem 80. let se lze setkat s bilingválním přístupem ve vzdělávání neslyšících v zahraničí: „Bilingvální komunikace sluchově postižených je přenos informací ve dvou jazykových kódech (znakový jazyk neslyšících a mluvený, orální většinový jazyk)“.

Smutná (Sborník, 1977, s. 131-132) již v sedmdesátých letech poukazovala na znakový jazyk jako klíč k psychice neslyšících. „Jsem toho názoru, že každý učitel a vychovatel by měl znát základy znakové řeči neslyšících. Již jenom z prostého důvodu, aby věděl, o čem žáci mezi sebou mluví a mohl korigovat jejich často zkreslené názory. Vzájemný užší kontakt mezi žáky a pedagogy by jistě byl prospěšný při formování charakteru dětí, jejich volných vlastností a pěstování vztahů mezi neslyšícími a slyšícími.“ K této tendenci se připojil i VI. kongres Světové federace neslyšících v r. 1975 ve Washingtonu a následně i mezinárodní sympóziium v Budapešti v říjnu r. 1976.

Šváb (Sborník, 1977, s. 137-139) ve stejné době zdůrazňoval důležitost znakového jazyka při výuce neslyšících: „Přestože považuji sluchovou cestu a orální dorozumívání za základní formu komunikace mezi neslyšícími a slyšícími, i za základní vyučovací metodu, domnívám se, že v mnohých případech by znalost znakové řeči pomohla při výuce a odstranila by i mnohá nedorozumění.“ Autor se v tlumočnické praxi setkává s nepřipraveností absolventů škol do běžného života, neslyšící narážejí na neznalost běžně mluvených slov, nerozumí pojmům v češtině. Tyto pojmy jsou srozumitelné až po přetlumočení, po sdělení významu obsahu.

Znakový jazyk se jako samostatný jazyk vyčlenil od dalších komunikačních systémů vycházejících z češtiny mnohem později. Během jeho vývoje ve společnosti však docházelo nejen k potlačování znakového jazyka, ale i k umělým zásahům do přirozeného znakového jazyka, jak ze strany zastánců orální výchovy, tak ze strany zastánců používání znakového jazyka.

Zajímavou zmínkou je informace, že v Československu byla snaha unifikovat znakový jazyk. Vychází z malé brožurky „Prstová abeceda“ z roku 1964, kterou vydal Svaz československých invalidů (dále jen SČSI) pro vnitřní potřebu. Brožurka byla

vytvořena na základě podnětu a závěrů Světové federace neslyšících (SFN – dříve u nás používaná česká zkratka pro tuto organizaci, dnes se používá zkratka vycházející z anglického názvu World Federation of the Deaf (dále jen WFD). Podle zásad WFD a s přispěním zkušeností ze zahraničí, zejména Sovětského svazu a Bulharské lidové republiky, založila Ústřední sekce sluchově postižených na půdě SČSI unifikační komisi s cílem „unifikovat (sjednocovat) posuňkovou řeč“. Zeman a kolektiv (viz Příloha B)

Samotní představitelé organizací neslyšících přicházejí k zjištění, že unifikovat znakový jazyk není dobrou cestou pro samotný jazyk. Na pozdějších dokumentech SI lze vidět pochyby o unifikaci „znakové řeči.“ Ze školení tlumočnicků, byl zaznamenán zajímavý názor na používání znakového jazyka: *„Není možné se plně opřít o dialektiku výuky cizích jazyků, protože znakované vyjadřování má své zvláštnosti, svá pravidla, zatím však nepopsaná (domníváme se, že pro rozvoj znakové řeči, a ve své podstatě i rozvoj kultury neslyšících, bylo ne plně správné rozhodnutí milánského kongresu v r. 1880, který orientoval výuku na školách pouze na orální řeč. Rozvoj znakového vyjadřování se tím značně zbrzdil).“* Dokument SI v ČSR, Rada sluchově postižených. (viz Příloha C)

Dobu unifikace znakového jazyka vnímá Provazníková: *„(...) aby se všichni tlumočníci naučili i různé znaky na 1 slovo například i 3 různé výrazy ve znakové řeči. Myšlenka byla dát dohromady znaky, které se ukazovaly v každém kraji jinak. Ukázal se znak a ostatní ukázali, jak se znak ukazuje u nich třeba v Brně, Zlíně, Prostějově, na severní Moravě, v Čechách a různě. Našel se znak, který se měl používat v celé republice. Všichni ho znali, ale doma každý ukazoval po svém, ale bohužel stálým opakováním se znak chytil, každý věděl, že uvedené slovo se dá ukázat i na několika způsoby.“* (viz Příloha D znění celého rozhovoru)

Také komunikace neslyšících z hlediska terminologie prošla řadou změn, proto se lze setkat s různými pojmy. Např. v dokumentech SI se lze setkat s termínem „znakované vyjadřování“, „posuňková řeč“, „posunkování“ nebo „znakování“. (viz Příloha C)

Pojem „znaková řeč“ nalezneme ještě v devadesátých letech, v zákoně č. 155/98 Sb., o znakové řeči. Tento pojem je nadřazeným výrazem pro český znakový jazyk a znakovanou češtinu. Používání znakového jazyka upravil poprvé až tento schválený zákon o znakové řeči, který uznal český znakový jazyk a uzákonil používání „znakové řeči“, vzdělávání s využitím „znakové řeči“ a výuku „znakové řeči“.

Novela zákona o znakové řeči z roku 2008 rozšiřuje okruh osob, specifikuje alternativní komunikační systémy a klade důraz na právo svobodné volby komunikačního systému, který odpovídá potřebám osob. Důležité ustanovení novelizace nalezneme v § 1 odst. 2: *„Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována tak, aby měly možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti i při uplatňování jejich zákonných práv.“*

Bohužel dodnes neexistuje prováděcí vyhláška (předpis), která by podrobně upřesnila způsob naplňování tohoto zákona včetně příslušných kompetentních orgánů zodpovídajících za jeho plnohodnotné fungování nejen v běžném životě dospělých neslyšících, ale i u žáků se sluchovým postižením s ohledem na jejich vzdělávání a naplnění potřeb slyšících rodičů neslyšících dětí.

2.4 Komunikační systémy dle současné legislativy

Mezi komunikační systémy neslyšících a hluchoslepých osob vycházející z českého znakového jazyka patří znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny (odezírání), písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma. (Zákon č. 384/2008 Sb., § 6 odst. 1)

Práce se bude dále podrobně zabývat komunikačními systémy pro jedince se sluchovým postižením, které jsou nejčastěji poskytovány v tlumočnických službách pro neslyšící.

2.4.1 Český znakový jazyk

Šváb (Sborník, 1977, s. 139) ve svém příspěvku naráží na historické potlačování znakového jazyka jako komunikační formy pro komunikaci s neslyšícími. K „znakové řeči“ dodává: *„Přesto přežila a je stále základním dorozumívacím způsobem neslyšících a ještě dlouho a dlouho bude. Její výhodou je, že vylučuje nedorozumění, napomáhá při odezírání, lze s ní rychleji a spolehlivěji vysvětlit nové pojmy.(...) Neměli bychom být proto ke znakové řeči macešští.“*

Znakový jazyk poprvé charakterizuje zákon o znakové řeči „*Znakovou řečí se pro účely tohoto zákona rozumí český znakový jazyk a znakovaná čeština.*“ Dále je charakterizován „*Český znakový jazyk je základním dorozumívacím prostředkem neslyšících (...) je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specificky vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu.*“ Má základní atributy jazyka, historický rozměr a je ustálen. (Zákon č. 155/1998 Sb., § 3 a § 4 odst. 1 a 2).

V novele zákona č. 384/2008 Sb., v § 4 odst. 1, je uveden český znakový jazyk jako základní komunikační systém neslyšících, kteří jej sami považují za hlavní formu své komunikace.

Lingvistický výzkum českého znakového jazyka v České republice probíhal o třicet let později než v jiných státech Evropy nebo USA až v první polovině 90. let 20. století, a to i v důsledku politického prostředí, v němž se naše země nacházela. Jistou výhodou tohoto opožděného výzkumu pro výzkumníky byly údaje z již probíhajících výzkumů znakových jazyků v zahraničí, neboť na těchto získaných zkušenostech mohl výzkum českého znakového jazyka u nás pokračovat. Ze závěrů výzkumu bylo zcela jasné, že jakýkoliv znakový jazyk je přirozený, plně srovnatelný s jazykem mluveným, který není závislý na mluveném jazyce. Macurová uvedla názor Kyla a Wollové (1985): „*Každý výzkum vedoucí k poznání znakového jazyka a jeho uživatelů je sám o sobě prvním krokem k tomu, aby neslyšící mohli prolomit bariéry, jimiž jsou obklopeni.*“ Důležité poznatky nejen z oboru lingvistiky, ale i ze sociolingvistiky, psycholingvistiky, neurolingvistiky i lingvistiky kognitivní, vyvracely předsudky a vedly k jeho uznání. (Macurová, 2008, s. 47-48)

Z lingvistického výzkumu vyplynuly základní informace, které popisují strukturu znakového jazyka. Horáková (2012, s. 55) cituje Macurovou (2001): „*Nejmenší významovou jednotkou znakových jazyků je znak, jenž má složku manuální a nemanuální. Manuální složka je reprezentována místem, kde se znak ukazuje, tvarem ruky, kterou je znak tvořen a pohybem znakující ruky. Dalšími manuálními komponenty znaku jsou orientace dlaně, orientace prstů, vzájemná poloha rukou a kontakt s tělem.*“ Nemanuální součástí je mimika a gestikulace, společně s jinými nonverbálními prostředky, které mají svou velmi důležitou roli. „*Význam sdělení se díky tomu může zcela změnit.*“ (Horáková 2012, s. 55-56)

Prelingválně neslyšící jsou primárními uživateli znakového jazyka, jde o jejich mateřský jazyk, který používají ve své komunitě (kultuře). Pro interkulturní komunikaci neslyšících se slyšícími využívají tlumočnické služby.

2.4.2 Znakovaná čeština

Znakovaná čeština je poprvé popsána v zákoně č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, v § 5 odst. 1, jako „*umělý jazykový systém.*“

V novele z roku 2008 se popisuje jako jeden z komunikačních systémů „*Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka.*“ Zákon č. 384/2008 Sb. (§ 6, odst. 2) Všechny další komunikační způsoby patří do kategorie komunikačních systémů.

Nesporným historickým faktem zůstává spor o „efektivní“ metodu komunikace neslyšících, který vedli příznivci znakového jazyka se zastánci orální koncepce. Orální metoda vycházela z předpokladu, že i lidé s těžkou sluchovou vadou by se měli naučit využívat běžně mluvenou a psanou řeč, aby obstáli ve společnosti. Což bylo možné jen za předpokladu schopnosti srozumitelně mluvit a dostatečně odezírat z úst druhých osob, případně doplněné o prstovou abecedu. Proto důležitou součástí ve výchově a vzdělávání jedinců se sluchovým postižením byla logopedická péče. (Slowík, 2007, str. 77-78)

Mezi nejdůležitější rysy znakované češtiny patří důsledné dodržování slovosledu české věty, kterou tzv. transliterujeme, každé slovo lineárně řazené za sebou se překládá „co slovo to znak“. Slovní zásoba znakované češtiny využívá v naprosté většině znaky z českého znakového jazyka společně se znaky uměle vytvořenými, nazývají se speciálními znaky znakované češtiny. Ve znakované češtině není mimika součástí gramatiky, jde jen o přirozenou součást komunikace. Pod pojmem znakovaná čeština bývají zahrnovány: a) projev v mluveném jazyce, kdy je pod každé slovo českého jazyka „podsouván odpovídající znak, b) přesně znakovaná čeština, c) projev v mluveném jazyce doprovázený izolovanými znaky, d) kódy, které stojí v kontinuu mezi českým znakovým jazykem (ČZJ) na jedné a znakovanou češtině (ZČ) na straně druhé (jde o kolísání mezi ZČ a ČZJ). (Kotvová, Komorná, 2008, s. 14-15)

Za uživatele znakované češtiny označují autorky některé nedoslýchavé, kteří umějí komunikovat v mluveném jazyce, ale také se dorozumí s neslyšícími na základní úrovni ve znakovém jazyce. Dále tento způsob mohou preferovat prelingválně neslyšící, kteří jsou na dobré úrovni s českým jazykem a v znakované češtině chtějí komunikovat, mají motivaci se přiblížit mluvenému jazyku. Ale i postlingválně neslyšící

mohou znakovanou češtinu využívat za podmínek znalosti znakové zásoby českého znakového jazyka na komunikační úrovni. (Kotvová, Komorná, 2008, s. 25)

2.4.3 Odezírání

Při komunikaci znakovým jazykem je využíváno i odezírání, zejména u střední a starší generace jedinců, kteří byli orálně vychováni a vzděláváni. Ale také prelingválně neslyšící mladšího věku využívají orální komponent pro artikulaci některých slov v běžné komunikaci ve znakovém jazyce.

Odezírání nebo jinak řečeno vizualizace mluvené češtiny patří mezi náhradní komunikační systémy. V zákoně č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých, § 6 odst. 4) je odezírání popsáno jako: *„Zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného slova osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.“*

Mezi slyšícími lidmi patří k nejrozšířenějším omylům názor, že kdo se naučí odezírat, má vystaráno o dobrou náhradní komunikační formu, která s úspěchem plně nahradí ztrátu sluchu. Jedinci se sluchovým postižením se proto ve svém každodenním životě setkávají se situacemi, kdy protějšek předpokládá za samozřejmé, že odezírající člověk bude dobře rozumět. To však není zcela pravda. Pouhé sledování mluvené řeči vizuálně bez sluchu je nedostačující. Získatelná je jen malá část, cca 30-40 %, která může být i nesrozumitelná. (Strnadová, 2001, s. 3-4) Samotné odezírání je závislé i na podmínkách odezírání, které jsou proměnlivé. Strnadová je shrnuje do tří částí. Úspěšnost odezírání závisí na prostředí (světlo, správné postavení, vzdálenost), dále na straně mluvící osoby (každý mluví jinak) a na straně odezírající osoby (jiný způsob odezírání, individuální slovní a pojmová zásoba, zkušenosti a znalosti jazyka), ale i na momentální pohodě (rozrušený, odpočínutý, žíznlivý aj.), která se během dne může měnit. (Strnadová, 2001, s. 12)

Pro ohluchlé je tento způsob komunikace náročný. S rozvojem technologií a internetu je pro ohluchlé komfortnějším způsobem komunikace prostřednictvím simultánního přepisu. V novele zákona je uvedeno, že písemný záznam mluvené řeči je: *„(..) převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase.“* (Zákon č. 384/2008 Sb., § 6 odst. 3)

2.4.4 Prstová abeceda

Prstová abeceda je často využívána při tlumočení zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů, pojmů, jmen. V zákoně o komunikačních systémech je popsána takto: „(..) využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlani obou rukou k písmenům abecedy.“ Je integrovanou součástí českého znakového jazyka a znakované češtiny. V taktilní formě může být používána jako komunikační systém hluchoslepých. (Zákon č.384/2008 Sb., § 6 odst. 3)

Podmínkou pro využití prstové abecedy je bezpodmínečná znalost abecedy v písemné formě. Setkáme se s prstovou abecedou jednoruční, která umožňuje rychlost psaní, umožňuje fixaci přesné struktury slova. Nejvíce je využívána při výuce dětí se sluchovým postižením. Dospělé osoby se sluchovým postižením u nás upřednostňují dvouruční abecedu, která je při produkci pomalejší, ale její výhodou je srozumitelnost, neboť kopíruje tvary latinských písmen. Znájí ji i slyšící lidé. (Kotvová, Komorná, 2008, s. 18)

Z rozhovoru Masníkové se lze dozvědět zajímavou historickou informaci, která je doložena vydanou brožurkou. Josef Zeman přišel s návrhem používat prstovou abecedu s tím, že vydá slovník. Prstová abeceda byla skutečně v roce 1964 vydána jako obrázková příručka, která byla přílohou Zpravodaje Svazu československých invalidů č. 9, vydání pro „sluchově vadné“. *„Prosazoval, aby se neslyšící naučili prstovou abecedu, kvůli jejich dalšímu vzdělávání, správnému pravopisu, např. aby správně napsali i své jméno. Chtěl, aby se ji neslyšící učili i ve škole.“* (viz Příloha E znění celého rozhovoru)

Ze samotné příručky se dočteme, že byla vydána na základě doporučení WFD s cílem vytvořit sjednocenou prstovou abecedu. Organizace neslyšících výzvu přijaly a zapojovaly se do zavádění *„(..) účelných soustav pomocných dorozumívacích prostředků pro sluchově postižené.“* Tomuto úkolu byla přisuzována vysoká důležitost, neboť tehdejší představitelé zastávali názor *„vždyť prstová abeceda a posuňková řeč jsou mimořádně účinnými pomocnými prostředky pro rozvíjení výchovy a výuky, zejména neslyšících, nehledíme-li již na jejich bezprostřední význam pro praktický každodenní styk mezi neslyšícími, ohluchlými a těžce nedoslýchavými navzájem“.* Tvůrci brožurky byli přesvědčeni, že *„(..)abeceda se v praktickém životě osvědčí a bude platnou pomůckou našich sluchově postižených jak při rozvíjení gramatické řeči, tak při dorozumívání.“* Kromě unifikace se také píše o vydání slovníku. (viz Příloha B)

3 HISTORIE A VÝVOJ ORGANIZACÍ NESLYŠÍCÍCH

Mezi organizacemi neslyšících a tlumočnickými službami je velmi úzká vazba, proto se práce zabývá také historií a vývojem organizací neslyšících u nás. Bez podpory a činnosti těchto organizací by nebylo téměř možné tlumočnické služby realizovat. Právě zde byla vhodná půda pro poskytování tlumočnických služeb a jejich rozvoj. Služby byly neslyšícími vyžadovány a v zájmu organizací bylo poskytovat tuto podporu. Vývoj organizací neslyšících, ale i osobní názorové spory některých funkcionářů měly velký dopad na poskytování tlumočnických služeb u nás.

Informace byly vysledovány z údajů získaných z různých článků v časopisu Gong pro sluchově postižené, z jediné ucelené literatury od Hrubého a z rozhovorů žijících pamětníků. Také vycházejí z dochovaných dokumentů z archívu SI, v jehož struktuře byly spolky neslyšících v rámci sekce sluchově postižených začleněny, nebo z brožurek a letáků vydaných pro vnitřní potřebu SI. Zdrojem informací byly též ručně psané materiály dochované u pamětníků, kteří poskytli pro tuto práci rozhovor. Všechny rozhovory jsou v plném znění přílohou této práce.

3.1 Prvopočátky organizací neslyšících

První organizací neslyšících u nás byl Podpůrný spolek hluchoněmých Svatého Františka Saleského, ženevského biskupa, který žil v letech 1567-1622 a v r. 1655 byl svatořečen papežem Alexandrem VII. Měl neslyšícího sluhu a během svého života projevoval náklonnost k neslyšícím, proto byl vybrán za patrona „hluchoněmých“. Zakladatel prvního spolku neslyšících na území dnešní České republiky Václav J. Wilczek byl absolventem Pražského ústavu pro hluchoněmé, vyučeným knihařem, kterého ředitel Pražského ústavu Václav Frost podporoval. Chtěl, aby se stal učitelem neslyšících a byl úspěšným vzorem pro neslyšící žáky. Proto navštěvoval ústavy pro „hluchoněmé“ v Rakousku-Uhersku a Německu. V Berlíně se setkal s tajemníkem tamního podpůrného spolku hluchoněmých, který jej inspiroval k založení stejného spolku v Praze. Poté se setkává u nás s dospělými neslyšícími v kavárně za účelem sestavit spolkové stanovy, které byly 22. 5. 1868 registrovány. (Hrubý, 1997, s. 102)

Spolek měl nejdříve 42 členů, „kteří platili členské příspěvky, tím získávali nárok na stálou podporu ve stáří nebo v nedostatku“. Spolku velmi rychle přibývalo

nových členů nejen z Prahy, ale i z Čech a Moravy. Heslo spolku znělo: „Srdce u Boha a ruka při práci. Spojení v lásce a věrnosti k vzájemné pomoci. Spolek se zasloužil o vznik pokračovací školy pro „hluchoněmé“ učně, popularizoval výsledky řemeslné dovednosti neslyšících, pozdvihoval kulturní úroveň neslyšících a domáhal se zavedení povinné školní docházky pro neslyšící děti.“ Pokračovatelem tohoto spolku je dnešní Pražský spolek neslyšících, který se hlásí k odkazu svých předků a usiluje o rovnoprávnost neslyšících. Tuto informaci najdeme i v později vydaných brožurkách např. k 125. výročí (1868-1993). (Kolektiv pražského spolku neslyšících, 1993, Pražský spolek neslyšících 125. let, str. 3-4)

3.2 Vývoj v organizacích neslyšících

V roce 1921 se konal sjezd československých „hluchoněmých“, na kterém se sešlo přes 600 osob z celé republiky, kde zvolili přípravný výbor pro vytvoření Svazu spolků hluchoněmých, který měl být zastřešující organizací neslyšících. Zajímavou informací je i názor samotných neslyšících na terminologii, Moravané prosazovali „hluchoněmý“ a Češi nový termín „neslyšící“. Později se začaly na našem území vytvářet další spolky, převážně ve větších městech a zejména tam, kde byly později školy pro neslyšící, např. v Plzni (1916), Ostravě (1918) Hradci Králové a Brně (1919). Tyto spolky sdružovaly neslyšící členy nikoliv jako spolky zdravotně postižených, ale fungovaly jako sdružení lidí, kteří pečovali o neslyšící a samostatně rozhodovali a řídili činnosti ve spolku. V roce 1927 byla zřízena „Ústřední poradna pro hluchoněmé“, která měla celkem 6 odborů včetně sociálního. (Hrubý, 1997, s. 107-109, 113 a s. 121)

3.3 Organizace neslyšících po druhé světové válce

Po komunistickém převratu v r. 1948 byly nezávislé spolky pro Komunistickou stranu Československa (KSC) zcela „nepřijatelným nebezpečím“. Proto byly spolky na nátlak politického myšlení „likvidovány“, vznikla Ústřední jednota invalidů (dále jen ÚJI) pod heslem „Co invalida - to budovatel socialismu.“ V její struktuře byly mimo jiné různé odbory, i tzv. „sociálně politický odbor“, který odpovídal ideologii doby. Spolky neslyšících se bránily vstoupit do ÚJI a ztratit tím samostatnost, přestože bylo myšleno

na dobro spolků. V této struktuře byli nejen zdravotně postižení, ale i „váleční poškození“. (Hrubý, 1997, s. 136-138)

Tuto dobu zachycují dochované ručně psané zápisky, „zápis z první členské schůze, zájmového odboru sluchově vadných“, ze dne 18. 5. 1950, kde byly vyjádřeny jisté obavy z dodržování původních závazků spolků, a zda budou i nadále po sloučení do ÚJI přestárlým členům bez výděлку a nemoci vypláceny podpory. V bodě „sloučení spolků“ tohoto zápisu (s. 2 a s. 3) předseda oznamuje členům zprávu: „*ÚJI vyzvala všechny spolky hluchoněmých a nedoslýchavých v ČR, aby se sloučily v ÚJI což všechny spolky výzvu přijmuly a sloučily se až na výjimky: Spolek pro péči o hluchoněmé v Brně, Svaz rodičů v Praze, Spolek Jirsík hluch. v Českých Budějovicích, Podpůrný spolek hluchoněmých v Plzni, Podpůrný spolek hluch. v Gottvaldově se tyto spolky s ÚJI nespojily a vyzval je, aby oznámily důvod, pro který odmítají zapojení do ÚJI.*“ V této době počet byl vyčíslen na 6430 členů, z toho 121 činných a přispívajících. Současně byla vyhlášena soutěž: „*(...) soutěž členů do ÚJI, každý člen musí získat dalšího člena. Který spolek získá nejvíce členů do ÚJI, obdrží odměnu psací nebo počítačový stroj a který člen získá nejvíce členů, obdrží odměnou látku na šaty.*“ (viz Příloha F)

Hrubý (1997, s. 140) upřesňuje, že k tomuto násilnému sjednocovacímu procesu přispěl i zákon č. 58 z r. 1951, a proto na jaře r. 1952 byly naplněné podmínky „*(...) na ustavující sjezd nové celostátní organizace, a v 7. 6. 1952 byl ustaven Svaz Československých invalidů.*“ Hrubý ve své publikaci v pozn. pod čarou č. 68 doplňuje, že skutečně je citován zákon č. 58, ale ve skutečnosti šlo o zákon Národního shromáždění č. 68/1951 ze dne 21. července o dobrovolných organizacích a shromážděních. Zákon zrušil Rakousko-Uherský zákon o právu spolčovacím z r. 1857, hodnocený jako dobrý zákon, který nebyl měněn ani za první republiky.

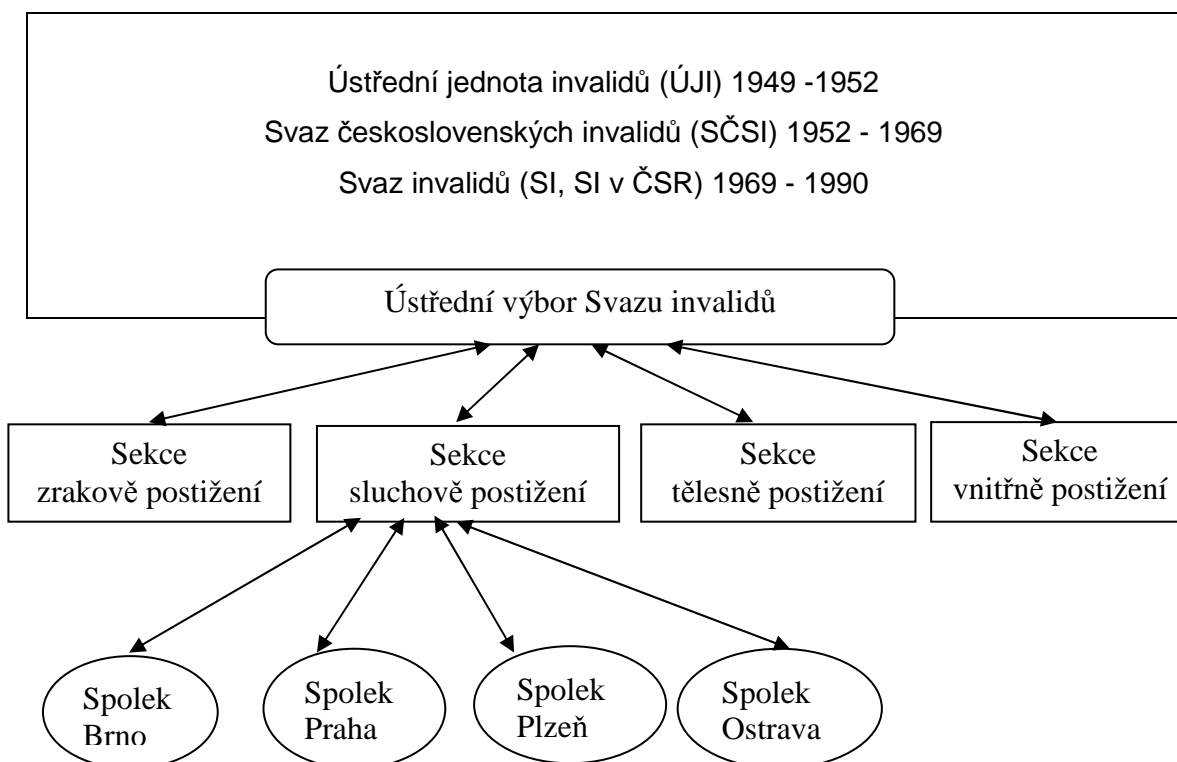
Dle Sedleckého je SI „unitární organizací“ v které byly „*zastoupené vady, které měly své oddělení - tělesně postižení (TP), vnitřně postižení (dnešní civilizační choroby), zrakově postižení (ZP) a sluchově postižení (SP). Řízení bylo centrální Ústředním výborem S), prostřednictvím sekretariátu, oddělení dělalo metodickou a koordinační práci prostřednictvím krajských a okresních výborů.*“ (viz Příloha G znění celého rozhovoru)

Ve sjednocené organizaci i v názvech jednotlivých sekcí v průběhu let docházelo k mnohým změnám v názvech. Důvody vysvětluje Paur, který ve Svazu invalidů pracoval od roku 1964. „*Názvy se měnily podle změny organizační struktury a státoprávního uspořádání – Ústřední jednota invalidů, Svaz československých invalidů,*

České sdružení svazů zdravotně postižených, Svaz invalidů v ČSR. Ale též v letech 1969 – 1974 byl Svaz sluchově postižených“. (viz Příloha I znění celého rozhovoru)

Jednoduchou strukturu SI znázorňuje následující schéma 1.

Schéma 1. Struktura Svazu invalidů

Zdroj: vlastní

3.4 Organizace neslyšících po roce 1989

Po politickém převratu v listopadu 1989 došlo k bouřlivým změnám v organizacích neslyšících, které významně ovlivnily i tlumočnické služby pro neslyšící u nás. Tato kapitola se zabývá významnými proměnami v organizacích neslyšících, jejichž součástí byly i změny názvu organizace, vznikaly nové organizace a některé i zanikly.

Konec éry SI popisuje Sedlecký: „Po roce 1990 se Svaz invalidů transformoval, od 1. 1. 1991 se jednotlivé sekce - svazy úplně osamostatnily a tím vznikl také Svaz sluchově postižených (SSP v ČR), dnešní Svaz neslyšících a nedoslýchavých (SNN

v ČR). V důsledku do jisté míry živelného procesu vzniku dalších obdobných organizací došlo k roztržitosti v celé oblasti péče o zdravotně postižené, což se výrazně dotklo i tlumočnických služeb. Část tlumočnicků přešla do nově vznikajících organizací např. České unii neslyšících. Každá organizace si podávala svoje projekty na tlumočnické služby, myslím, že od roku 1992.“ (viz Příloha G znění celého rozhovoru)

V důsledku několika změn po zániku SI, z kterého vznikly nástupnické organizace, a vzniku nových organizací pro neslyšící bylo narušeno centrální řízení všech spolků (základních organizací).

Například už koncem roku 1990 vznikla Česká unie neslyšících (dále jen ČUN). Tuto skutečnost dokládá i článek Brožíka: „V budově právnické fakulty UK v Praze se v sobotu 8. 12. 1990 sešla ustavující valná hromada České unie neslyšících“. Cílem unie bylo navázat na tradice demokratického smýšlení doby z 1. republiky a vytvoření informačního centra pro neslyšící a napravení škod a omylů napáchaných na neslyšících za doby totalitní moci. (Gong, č. 2/91, s. 27)

Do této organizace vstupovali členové, kteří byli členy tehdejší jediné organizace neslyšících ve strukturách SI.

Velmi záhy vznikla řada organizací neslyšících, které se lišily svým zaměřením. Tlumočnické služby poskytovaly v této době jen dvě organizace. Přehled nových organizací neslyšících je zachycen na dvojstránce novoroční ankety Gongu, kde redakce časopisu kladla předsedům jednotlivých organizací či jejich zástupcům otázky, co se jim v roce 1992 ne/podařilo a jaké jsou jejich záměry pro rok 1993. Na otázky odpovídá celkem 8 zástupců organizací: Český svaz neslyšících sportovců, Klub ohluchlých, Svaz sluchově postižených v ČR, Klub šelestářů, Česká unie neslyšících, Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Sdružení SORDOS a Společnost LORM. (Gong, č. 1/93, s. 4-5)

Organizace sluchově postižených procházely za nedlouho dalším vývojem. Svaz sluchově postižených v ČR a Slovenský svaz sluchově postižených v roce 1992 vystoupily z Federace zdravotně postižených ČSFR. Tuto situaci líčí v článku Kmeř tak, že Federace zdravotně postižených (dále jen FZP) přestávala plnit své poslání, potřebám sluchově postiženým nebyla dostatečně věnována pozornost. Proto byla dne 1. 7. 1991 založena Asociace sluchově postižených (dále jen ASP), jejími členy byly oba svazy tj. český a slovenský, které se změnilly na Federaci sluchově postižených (FSP). ASP byla otevřena všem organizacím sluchově postižených v Československé federativní republice (dále jen ČSFR). „Situace se vyvinula tak, že Federace zdravotně

postižených začala opouštět cíl, pro který vlastně vznikla. Nuž, nemožno sa preto čudovať, že týmto stavom sa zaoberali predsedníctva oboch organizácií sluchovo postihnutých ktoré potom nezávisle na sebe rozhodli, že z Federácie zdravotne postihnutých vystúpia.“ Vystoupení ASP z FZP bylo datováno ke dni 15. 2. 1992. „Oba svazy žádají Federáciu zdravotno postihnutých o finančné vysporiadanie pomernej časti majetku, ktorý obom zväzom patrí v súlade s platnými Stanovami Federácie zdravotne postihnutých, ako zostatek po Federálnom zväze invalidov.“ Oba svazy sluchově postižených (Český a Slovenský) se rozhodly, že budou podávat své projekty na čerpání účelových prostředků ze státního rozpočtu ČSFR.“ (Gong, č. 5/92, s. 100)

V důsledku zániku ČSFR a tím i zániku střeškové organizace všech organizací neslyšících - ASP v ČSFR, kdy nebyla vyřešena otázka přihlašování nově vzniklých občanských sdružení věnujících se péči o sluchově postižené, vznikl iniciativní výbor pro založení České asociace. Dne 7. 12. 1992 se v redakci časopisu GONG uskutečnila ustavující schůze Asociace neslyšících a nedoslýchavých a jejich přátel (dále jen ASNEP) a definovala novou asociaci, jako „nevládní nepolitickou neziskovou dobrovolnou organizací sdružující právnické osoby, občanská sdružení.“ Mezi jejími prvními aktivitami na ustavující schůzi bylo schválení dopisu, adresovaného českému parlamentu s prosbou o prosazení úpravy legislativy, aby „Česká televize zajistila přístupnost televizního vysílání i pro neslyšící a nedoslýchavé.“ (Jendrulek, Gong, č. 4/93, s. 64)

V této době byly také problémy personální, protože mladí neslyšící neměli zájem se angažovat v těchto organizacích. Situaci popisuje Brožík nejen u Pražského spolku neslyšících slovy: „Nedaří se nejen v PSN, ale ani v ostatních organizacích neslyšících zajistit program činnosti pro mladé, aby tento program mladí také sami připravovali. Mladí asi nechtějí fungovat a přitom si neuvědomují, že program za ně nikdo neudělá.“ Na členské schůzi PSN v květnu 1993, v rámci diskuze padaly časté názory a požadavky na větší spolupráci s ostatními organizacemi neslyšících „(...) protože sami neslyšící poznali, že v jednotě je síla.“ (Gong, č. 7/93, s. 134)

Mezi SNN v ČR a ČUN vznikala rivalita nejen o členství v WFD. Po přijetí SNN v ČR do WFD podala ČUN protestní dopis. Na základě této stížnosti (dle stanov WFD mohla být členem pouze jedna národní organizace) přijela do České republiky dne 24. 7. 1995 prezidentka WFD Liisa Kauppinenová, aby se sešla s představiteli obou organizací. Při osobním setkání obě české organizace přislíbily, že budou hledat cesty ke spolupráci. Prezidentka WFD zaslala ASNEPu faxem zprávu o jednání faxem dne 3. 10. 1995. Kauppinenová ve zprávě zmiňuje názor zástupce SNN v ČR, „Podle paní

Smutné spočívají rozdílné názory s Českou unií neslyšících v personálních problémech.“ ČUN v čele se svým prezidentem Vladimírem Buberlem poukazovala na dřívější neuspokojivý stav, kdy neslyšící byli zastoupeni v 16-17 % a nedoslýchaví v 83-84 %, přestože v roce 1990 bylo SNN v ČR přislíbeno zajištění parity. Podle Buberleho *„Neslyšící prohráli ve všech volbách. Vzдор předchozím příslibům nebyli v rámci SNN neslyšící bráni dostatečně v úvahu.“* Na tuto skutečnost poukazoval Buberle jako důvod, proč byla založena ČUN, protože na něj se obraceli mladí lidé, kteří si stěžovali, že nemají možnost vykonávat funkce v SNN v ČR. (Gong, č. 8/96, s. 173)

U příležitosti šestého výročí ČUN spojuje Buberle ve svém článku stále trvající nedostatek funkcionářů s rokem 1949, kdy byly spolky přinuceny vstoupit do Ústřední jednoty invalidů. Zdůvodňuje *„ (...) proč je starších a zkušených funkcionářů tak málo. Bude dlouho trvat, než vyrostou noví obětaví funkcionáři. Nebude to snadné.“* Buberle se domníval, že mnoho nejstarších členů si na dobu sjednocování už nevzpomene, ale nezapomene, jak se jim do ÚJI nechtělo. A dále prognózuje *„ Během těch dlouhých let se proměnilo i společenství neslyšících lidí. Dnešní podmínky pro činnost jsou zcela jiné. Mladé generaci, která nyní vstupuje do života, se bude mnohem lépe pracovat.“* (Gong, 7/96, s. 151)

Problémy mezi dvěma organizacemi SNN v ČR a ČUN nebyly jedinými, neboť došlo i ke změnám ve vnitřní struktuře ČUN. Osobní spory a nedůvěra k celému vedení ČUN včetně Buberleho, měla později ve svém důsledku další dopad v rozštěpení této mladé organizace. Spory vycházely zejména z neprůhledného rozdělování financí. Z ČUN vystoupili předsedové čtyř organizací, nejaktivnější v celé unii: Unie neslyšících Brno (UNB), Plzeňská unie neslyšících (PUN), Jihlavská unie neslyšících (JUN) a Oblastní unie Olomouc (OUO), aby založili *„moderní organizaci“* Českomoravskou jednotu neslyšících (ČMJN). Její noví členové chtěli organizaci bez nadbytečného aparátu, aby nedocházelo k plýtvání peněz a naopak, aby neslyšící prokázali svou vyspělost tím, že budou schopni samostatně získávat finanční prostředky z místních zdrojů. Jejich cílem byla stejná filosofie a politika s tím, že v malých skupinách se rozdílné názory vyřeší okamžitě, aby mohli pokračovat ve spolupráci. Žamboch (Gong, č.5/99, s. 120) v článku uvádí: *„Velice často docházelo k odlišným názorům při komunikaci s vedením ČUN, které představuje sám prezident. Často jsem míval pocit, že se uvnitř organizace ČUN sdružuje kult osobnosti. My neslyšící k tomu máme sklony, díky neznalosti informací, které získáváme ve znakovém jazyce. Je velice mnoho funkcionářů, kteří neradi čtou. Tím lehce sklouznou do područí šikovného*

manipulátora a neštěstí může být na světě.“ Dnešní organizace neslyšících jsou přestárlé, jejich členové pomalu vymírají a noví zde své útočiště nehledají.

Snižující se zájem mladých neslyšících o členství v organizacích neslyšících dokládá zveřejněná statistika členů PSN za období od r. 1989 – 2008, která je zveřejněna v jejich brožuře z r. 2008 k 140. výročí PSN.

Tabulka č. 1 Počet členů Pražského spolku neslyšících v Praze

rok	Počet členů	rok	Počet členů	rok	Počet členů	Rok	Počet členů
1989	1160	1994	1198	1999	1039	2004	588
1990	1162	1995	1123	2000	908	2005	678
1991	1464	1996	962	2001	1203	2006	712
1992	1343	1997	1007	2002	802	2007	528
1993	1353	1998	1127	2003	702	2008	285

Zdroj: Pražský spolek neslyšících 140. výročí

Dnešní generace neslyšících nemá takovou potřebu se scházet ve spolcích, využívá moderní informační technologie, které nahrazují osobní setkávání, cestuje, informace získává z dostupných médií, ale tlumočnické služby jsou pro ni stále potřebné a nenahraditelné.

4 HISTORIE A VÝVOJ TLUMOČNICKÝCH SLUŽEB PRO NESLYŠÍCÍ

K problematice vývoje tlumočnických služeb nebyly dosud zveřejněné ucelené informace. Lze prokazatelně říci, že tlumočnické služby poskytovaly v různých formách pouze organizace neslyšících. Po roce 1989 organizace neslyšících procházely bouřlivými změnami, které měly dopad nejen na vývoj tlumočnických služeb, ale i na personální rozštěpení tlumočnicků. Následovaly další změny, které výrazně ovlivnily vývoj poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící.

4.1. První zmínky o tlumočení a tlumočnicích v organizacích neslyšících

V založení Pražského spolku hluchoněmých koncem 19. století s cílem všestranně pomáhat neslyšícím lze vidět první stopy „pomoci při komunikaci s okolním světem“.

Pánek (Gong, č. 7-8/2013 s. 8) ve svém článku o počátcích tlumočení vyzdvihl první písemnou zmínku o tlumočení u nás, která vyšla v časopise „Obzor hluchoněmých“, ze dne 1. srpna 1923 pod názvem „*Soudní tlumočnick*“. Prvními tlumočnickými znakového jazyka byli neslyšící, nedoslýchaví nebo ohluchlí po narození, kteří byli vzdělaní a angažovali se ve spolkovém životě. Jejich výhodou byla znalost znakového jazyka. Pedagogové, vychovatelé nebo ředitelé ústavů pro hluchoněmé se také částečně zapojovali a tlumočili. Je možné doložit tlumočení u soudu, kde tlumočili na vyžádání soudu brněnští ředitelé Moravsko-slezského ústavu pro hluchoněmé v Brně, Rudolf Jakubka (1895-1960) a Antonín Aurtata (1906-1966), přestože jejich znalost znakového jazyka byla bídna, dokázali se ale domluvit s neslyšícími. Podle tehdejších údajů nebyli nestranní, snažili se přilepšit neslyšícím.

Zajímavá, ručně psaná poznámka z dochovaných pramenů, je poskytnuta od pamětnice Masníkové (*1931), která v druhé polovině 20. století působila jako tlumočnice a aktivně se zapojovala do spolkového života v Praze ještě na počátku 21. století. V zápisu zájmového odboru sluchově vadných Oblastní jednoty invalidů (OJI) v Praze je zmínka o uskutečněné schůzi ze dne 10. 2. 1952, která byla tlumočena. Tlumočnickými byli soudruzi Zeman a Buberle. Sám Vladimír Buberle (*1925 - 2009) ve

svém rozhovoru s Brožíkem (Gong, 4/2005, s. 2) pro časopis Gong v roce 2005 vzpomíná na svou první funkci k 65 letům své práce pro neslyšící: *(..) pomáhal jsem, což byl zřejmě počátek mé tlumočnické práce. Bylo mi 15 let.*“

V období 1949 – 1950 jsou dochovány záznamy „*tlumočnicko-poradenské intervence*“. Tuto činnost poskytoval svým členům, nedoslýchavý člen Podpůrného spolku hluchoněmých Josef Zeman (*1914 -1998), který se záhy velmi angažoval ve strukturách SI v sekci sluchově postižených. Tlumočil, reformoval tlumočnické služby pro neslyšící na profesionální úroveň, zaváděl tlumočnickou agendu k tlumočnickým službám, zabýval se vzděláváním tlumočnicků. Jeho celoživotním dílem bylo vydání slovníku. Všemi těmito oblastmi se zabýval celý život. Dle dochovaných ručně psaných zápisů z členské schůze zájmového odboru „sluchově vadných“ (dle tehdejší terminologie), ze dne 19. 10. 1950, v bodě „*Referát Zemana*“ je uvedeno: „*Činnost v soc. pol. oddělení pro sluchově vadné v rámci UJI v Praze od 1. 11. 1949 do 30. 6. 1950. Různé osobní intervence s tlumočení ve prospěch neslyšících a sluchově vadných u úřadu bylo provedeno celkem 320 intervencí. Za uvedené období byla opatřena pracovní místa pro členu UJI 22, a různých písemných vyhotoveno celkem 217.*“ Dále se lze dočíst o dalších telefonických intervencích u zaměstnavatelů, v oblasti zdravotnické, právní zastoupení a porady, zaopatřování pracovních míst, intervencí o sluchadla a telefonní zesilovače pro nedoslýchavé. (viz Příloha A)

Ze všech dochovaných poznámek z poloviny 20. století let lze vysledovat první snahy o péči neslyšících, zaměřené na poskytování pomoci neslyšícím prostřednictvím tlumočení, intervencí a opatrování různých potřeb s cílem uspokojit potřeby neslyšících. Činnosti označované v „*soc. pol. oddělení*“, kterou je patrně myšlena činnost sociálně politického oddělení, odpovídaly politické situaci u nás v polovině padesátých let v čele s tlumočnickem Zemanem. Tuto skutečnost a aktivity Josefa Zemana zachycuje Paur (Gong, 7-9/2014, s. 25) ve svém článku slovy: „*Od svých patnácti let se zapojoval do aktivit spolků neslyšících a nedoslýchavých. Velice mu vadila roztržitost spolkového hnutí a nejednotnost v prosazování potřeb sluchově postižených. Na myšlence sjednocení spolků začal pracovat hned po osvobození v roce 1946. Přípravný výbor sjednocené organizace byl přijat doktorem Edvardem Benešem, tehdejším československým prezidentem, který přislíbil myšlence podporu. Bohužel události roku 1948 na dlouhou dobu sjednocení organizací sluchově postižených zbrzdily. V roce 1949 byly direktivním způsobem všechny organizace zdravotně postižených začleněny do Ústřední jednoty invalidů, později Svazu invalidů.*“

4. 2 První profesionální tlumočníci

Historicky doloženým milníkem je dochovaná žádost pana Zemana, kterou projednala „výborová schůze vedoucích kroužků Zájmového odboru sluchově vadných při Ústřední jednotě invalidů (ÚJI)“, dne 23. března roku 1952. Zeman žádal o podporu vlastní osoby k jmenování soudního tlumočnicka pro neslyšící. Ze zápisu této výborové schůze, v třetím odstavci je uvedeno: *„Předseda pak přečetl písemnou žádost adresovanou OJI (pozn. Oblastní jednotě invalidů), aby tato doporučila soudruha Josefa Zemana Ústřední jednotě, aby též byl jmenován přísežným soudním tlumočnickem neslyšících.“* Což bylo dostatečně schváleno. (viz Příloha H)

Na období šedesátých let, kdy byly snahy organizovat a zajišťovat tlumočnické služby ve spolcích, vzpomínají tlumočnice, které poskytly rozhovor. Masníková jako nedoslýchavá členka jen pomáhala v Pražském spolku, kam docházela s manželem. Ucházela se o nabízenou práci v SI, kde pracovala v „překladatelské a opisovatelské službě“. Zlom podle jejích slov nastal v okamžiku, kdy jí bylo přidělené sluchadlo, což bylo v jejích asi 35 letech, v letech 1966-1967, neboť bez sluchadla by nebyla schopná rozumět a tlumočit. Za její první zkušeností v oblasti tlumočení stála výborná a zkušená tlumočnice Dagmar Gabrielová, která požádala Masníkovou o zástup při tlumočení v klubu, protože nebyl nikdo jiný k dispozici. Ve spolku tlumočil Zeman a Gabrielová. Masníková tlumočila na přednáškách nebo soukromě, pokud se na ni přátelé obrátili. Vždy zdarma. Pamatuje si, že na kurzu pro tlumočnické byla poprvé v době, kdy už měla sluchadlo, asi kolem let 1970-1972, neboť svůj první průkaz tlumočnicka má asi z prosince r. 1972, podepsaný předsedou komise Josefem Zemanem. (viz Příloha E znění celého rozhovoru)

Z fotografie, kterou Masníková věnovala ke zveřejnění, je ale zřejmé, že tlumočila již dříve, neboť je zachycena v roce 1968 na oslavách 100. výročí organizace neslyšících při týmovém tlumočení s Gabrielovou (viz Příloha P).

Na své začátky a praxi v tlumočení vzpomíná Provozníková takto: *„K tlumočení jsem se dostala již v 17 letech (od r. 1967), ale pracovně jsem tlumočila asi od 18 let. Začala jsem jezdit na kurzy znakové řeči, které se konaly alespoň 3 x do roka, pořádal je Svaz invalidů zdarma. (...) Až jsem udělala zkoušky nejméně III. kategorie u pana Zemana, tak jsem mohla tlumočit, ale pouze jednoduché tlumočení u lékaře, v práci atd. (...) Tlumočení jsem prováděla při své vlastní práci, někdy jako vedlejší, pokud jsem měla smlouvu přes Svaz.“* (viz Příloha D znění celého rozhovoru)

4.3 Tlumočnické služby ve Svazu invalidů, druhá polovina 20. století

V sjednocené struktuře, kde se nacházely spolky neslyšících od druhé poloviny 20. století, se vedly snahy o zavedení systémově dostupných tlumočnických služeb u nás. Čelní představitelé organizace neslyšících se Zemanem v čele se snažili zajistit poskytování tlumočnických služeb téměř v každé organizaci neslyšících, proto řešili i související personální otázku tlumočnicků a jejich kvalifikaci centrálně pro celou Českou republiku.

Toto období centrálního řízení prožil Sedlecký: *„Na ústředí oddělení SP byla sekce (...) péče o členy, která zajišťovala tlumočnické služby, poradenské služby pro neslyšící i pro nedoslýchavé. Tlumočnické služby na ústředí zajišťovali zaměstnanci tlumočníci a současně instruktoři pod vedením J. Zemana, např. Sigán, Gabrielová – jen v Praze. Další tlumočníci byli na dohody v rámci České republiky. Tlumočníci působili v organizacích, tlumočili různé přednášky, ale také s neslyšícími tlumočili na úradě nebo u lékaře. Tlumočení hodně probíhalo ve volném čase, tlumočníci měli své zaměstnání. Někteří tlumočníci byli zaměstnáváni přes Metu. Meta je platila a jejich mzdu vyúčtovala SI. Meta byla výrobní podnik SI, který především na základě kooperací se státními podniky zaměstnával občany se změněnou pracovní schopností a občany invalidní (zdravotně postižené). Tlumočníci byli zaměstnáváni externě, tj. službami v terénu pro organizace neslyšících i jednotlivce. Kromě zmiňovaných profesionálních (zaměstnaných) tlumočnicků působili v terénu tlumočníci dobrovolní, tj. neplacení (prostředky na činnost organizací byly velmi omezené). Část těchto tlumočnicků později byla zaměstnávána v rámci již zmiňovaného v. p. Meta. Meta měla řídicí provozovny v Praze, Brně, Ostravě (oblastní ředitelství). Do roku 1989 tlumočnický řídilo oddělení sluchově postižených, komise tlumočnicků byl poradní orgán. Do roku 1989 u soudu tlumočili nejen soudní tlumočníci, ale i ti, kteří neměli průkaz soudního tlumočnicka. SI byl financován národní frontou, do roku 1991.“* (viz Příloha G znění celého rozhovoru Sedleckého)

Z rozhovoru s Masníkovou vyplývá, že tlumočnickou agendu ve strukturách SI vedli zejména Josef Zeman, Dagmar Gabrielová a později i Jana Kubicová. *„Paní Kubicová vymýšlela koncepci výuky a hodnocení znakového jazyka. Zpracovávala osnovy, výukové materiály, připravovala otázky na pohovory,..). Mezi kritérii byl i osobní rozhovor s tlumočnickem, otázky typu jak často dochází do Spolku (v místě bydliště), kolik je tam místních neslyšících členů, ověřovala se zpětná vazba, zda*

rozumí, co neslyšící potřebují apod. Tady to měli těžší ti, kteří neměli v rodině neslyšící. Také to souviselo s organizační prací Spolku, tlumočnická třeba kontroloval předsedu ve Spolku (v regionech), zda se uspokojovaly potřeby neslyšících. Zajistit bydlení, najít práci, prostě zda nepotřebují nějakou pomoc.“ (viz Příloha E znění celého rozhovoru)

Všichni pamětníci se shodují nad dvěma jmény osob, které u nás nejen profesionalizovaly tlumočnické služby, ale věnovaly se i otázce vzdělávání tlumočnicků. Paur konstatuje: „Hybatelem výuky znakového jazyka byl od padesátých let Josef Zeman. Sám jsem se zapojil v sedmdesátých letech organizováním kurzů a přednáškami. Na školeních se nejvíce jako lektori podíleli J. Zeman a D. Gabrielová. Později se připojila J. Kubicová. Z dalších vyučujících tlumočnicků to byli především V. Provazníková a V. Šváb, V. Kočenda, Olga Masníková a z neslyšící např. F. Gotwald. Osnovy pro tyto kurzy napsali D. Gabrielová a J. Zeman. Já jsem k tomu psal některé teoretické statě především z materiálů získaných z Institutu pro vzdělávání tlumočnicků v Petrohradě a z materiálů SFN a University ve Stockholmu a také z časopisů organizací neslyšících. Obsahem zkoušek bylo tlumočení psaných textů, překlad konverzace do znakového jazyka, ale také projev neslyšícího v ZJ do mluvené češtiny.“ (viz Příloha I znění celého rozhovoru)

Tuto dobu dokresluje Provazníková: „V r. 1979 jsem nastoupila na Svaz invalidů v Brně, ale před tím jsem roky pracovala ve Zbrojovce Brno. Do Kulturního domu neslyšících (KDN), kam jsem pravidelně docházela a pracovala jako tlumočnicka na dohody asi 14 let. Pracovala jsem jako tlumočnice a sociální pracovnice. Tehdy tlumočnická řešila sociální věci neslyšících, pokud se na mě klient obrátil. Ale nebyla to jen práce pro neslyšící. Tlumočila jsem na všech schůzích SI, všude tam, kde byl přítomen i pouze 1 neslyšící, např. na schůzi KSČ, díky tlumočení jsem byla zasvěcena do všeho, byť jsem byla nestranička. Byla to tehdy nutnost, mlčení se bralo jako samozřejmost! Zúčastňovala jsem se také různých zasedání SI, pak Svazu neslyšících, jak bylo potřeba, tlumočila jsem i našim neslyšícím funkcionářům, často v rekreačních zařízeních Svazu. Svaz mě zaměstnal přes Metu, kde jsem pracovala také mnoho let, nahradila se pouze hlavička nového zaměstnavatele ze Svazu neslyšících na Metu. Meta vyráběla pro invalidy různé pomůcky a zaměstnávala především zdravotně postižené občany. Tlumočníci tam pracovali také, ale pouze formálně, nevím už, kolik nás celkem bylo. Určitě vím, že jsem to byla já a Olga Masníková, co jsme byli takto jako tlumočníci zaměstnáváni. Vypadalo to jako, že jsme pracovníky Mety, ale vykazovali jsme práci na Svazu invalidů. Po skončení v Metě, jsem opět byla

převedena do tehdejšího Kulturního domu neslyšících v Brně na Vodové, kde jsem pracovala do 1. 9. 2003.“ (viz Příloha D znění celého rozhovoru)

Ve struktuře SI působil jako tlumočnický i Šváb (Sborník, 1977, s. 137) a své postavení tlumočnicka - poradce zdůvodňuje tím, že zde šlo o jedno z mála míst, kde se sdružovali neslyšící. Nebyla jiná možnost jak personálně a prostorově řešit problémy neslyšících. *„Je proto např. příznačné, že v současné době plní funkci „poradce“ neslyšících především tlumočnický, a to nejenom proto, že si jako jeden z mála získal důvěru neslyšících, ale i proto, že není mnoho dalších.“*

Angažovanost Zemana a jeho kolektivu v úsilí o profesionalizaci tlumočnické služby dokládají dokumenty, které byly projednány a vydány. Co všechno bylo tehdejší filosofií tlumočnických služeb a jaké role byly na tlumočnicka kladeny v rámci SI v tehdejší době, rozkrývají tři dokumenty, kterým se v následujících podkapitolách práce stručně věnuje. Dokumenty se zabývají jmenováním tlumočnicků do funkcí včetně jejich práv a povinností ve vztahu k organizacím neslyšících. Další dokument vypovídá nejen o tom jak má tlumočnický pracovník v organizacích pracovat, ale i tom, jaké problémy řešili čelní představitelé při personálním zajištění v tlumočnické oblasti a hledání efektivity při zaškolování, neboť docházelo k velké fluktuaci. Z pohledu vývoje tlumočnických služeb je tato část práce zajímavá tím, že jsou zde zachyceny důležité momenty tehdejší doby pro další směřování tlumočnických služeb.

4.3.1 Směrnice pro jmenování a odměňování tlumočnicků (1970)

Směrnice o devíti stránkách pro jmenování a odměňování tlumočnicků znakové řeči neslyšících, která vstoupila platnost 1. října 1970, byla vydána Zemanem, vedoucím zájmového a sociálního oddělení. Cílem směrnice bylo utvořit sbor tlumočnicků a nastavit systém jmenování tlumočnicků i v řadě organizací neslyšících. (Příloha J)

Organizace neslyšících získala na důležitosti v oblasti spolupráci s ministerstvem spravedlnosti a krajskými soudy při doporučování nejlepších tlumočnicků k jejich jmenování soudními tlumočnickými. Tlumočníci byli rozděleni do dvou kategorií dle svých schopností a znalostí. Komise tlumočnicků ústředního výboru Českého svazu sluchově postižených (dále jen ČSSP) vedla personální agendu, kurzy znakového jazyka, proškolovala všechny současné i budoucí tlumočnické pracovníky s cílem rozšířit počet tlumočnicků. Na základě podnětu komise byly sekretariátem vystavovány

tlumočnickům průkazy, které měly usnadňovat jejich činnost. Dokument se věnuje i kvalifikaci tlumočnicka, v pěti bodech popisuje, jaké kompetence musí ovládat a na jakém stupni. Směrnice se věnuje podmínkám finančního odměňování, ale i poskytování tlumočnických služeb. Mezi různými činnostmi tlumočnicka byla též povinnost předem ověřit, zda neslyšící zájemce o tlumočení je členem ČSSP a zda má zaplacené příspěvky, aby mohl využívat tlumočnické služby zdarma.

Provazníková dosáhla na I. kategorii: „*U soudu jsem tlumočila asi až o 2 roky později, kdy jsem obdržela průkaz I. kategorie tlumočnicka. Hned na to jsem dostala dekret soudního tlumočnicka a to už jsem tlumočila všechno.*“ (viz Příloha D znění celého rozhovoru)

Konkrétně Masníková měla průkazku II. kategorie, nemohla tlumočit u soudu, většinou tlumočila ve spolku. (viz příloha E znění celého rozhovoru)

4.3.2 Metodický pokyn (1972)

Dalším dochovaným dokumentem je necelé dva roky po Směrnici vydaný Metodický pokyn č. 2/72 ze dne 29. srpna 1972, který nařizuje systém tlumočnických služeb v základních organizacích (dále ZO) neslyšících a ZO smíšených a vyjmenovává jeho zásady v sedmi bodech. Dokumentují vědomí důležitosti tlumočnické služby a představy představitelů organizací neslyšících. Tlumočnick je aktivně zapojován do struktury organizace, plní úkoly z ústředí a aktivně se zúčastňuje dění v širším měřítku v organizaci neslyšících. (viz Příloha K)

Paur vzpomíná: „*Na zpracování koncepce a metodiky se podíleli jak tlumočníci, tak samotní neslyšící. Cílem bylo využít také zahraniční zkušenosti pro systémové poskytování tlumočnických služeb. Dbalo se, aby metodika byla dodržována. Snahou bylo rozšiřovat počet aktivních tlumočnicků s dobrou znalostí znakového jazyka. Metodici byli pracovníci SI pro sluchově postižené v krajích, velmi často byli i tlumočníky.*“ (viz Příloha I znění celého rozhovoru)

Průběh a obsah pokračovacího školení tlumočnicků popisuje článek Gongu (Školení tlumočnicků, 6/1974, s. 82), který se zmiňuje o účasti 14 pozvaných a dalších 7 na aktivu soudních tlumočnicků. Zdůrazněna je zde problematika uvolňování ze zaměstnání, neboť dalších 12 pozvaných na školení nedorazilo. „*Aby byla zajištěna dobrá služba tlumočnicků, byly určeny oblasti, skládající se vždy z několika okresů, a byly přiděleny jednotlivým tlumočnickům k výkonu služby. Okresní výbory ČSSI budou*

informovány a budou pak na požádání ZO vysílat „svého“ tlumočníka, kam bude třeba. Tlumočníci budou mít pracovní dohodu s OV. Členové, budou-li mít své povinnosti (čl. příspěvky) v pořádku, budou mít nárok na tlumočení prakticky vždy zdarma. Tlumočníci byli seznámeni se vším, co je potřeba, aby funkci vykonali co nejlépe.(...) Pomozte vyhledávat další schopné a ochotné kandidáty na funkci tlumočnicků, aby jejich počet neklesal.“

Tento záměr potvrzuje i Provazníková „Svaz chtěl mít více tlumočnicků, a proto bylo cílem Svazu pro tlumočnické služby najít co nejvíce tlumočnicků, kteří by byli schopni pracovat alespoň na úrovni začátečníků v ZO neslyšících v každém krajském nebo okresním městě. Dá se říct, že to se trochu podařilo, ale práce byla většinou i dobrovolná. Byli další mladí tlumočníci, většinou přežili a vydrželi tlumočníci - děti neslyšících rodičů. Kdo nebyl člen Svazu, měl si platit tlumočnické služby sám. Většinou tlumočení tlumočníci poskytovali zadarmo a neslyšící za to dávali tlumočnickům pozornosti jako je kafe, bonboniéra apod. Většina tlumočnicků někde pracovala a měla se Svazem (v lepším případě) jen dohody na určitý počet hodin. Jednalo se asi o 20 hod. na měsíc. Bylo to takové přilepšení k platu. Ti co už byli soudními tlumočníky, měli ve Svazu ze začátku 14,- Kč, později 25,- Kč na hodinu + cestovné.“ (viz Příloha D znění celého rozhovoru)

Sedlecký říká: „Když jsem já začínal ve SI, převažovali tlumočníci - slyšící děti neslyšících rodičů, vytipovávali se vhodní lidé ze Spolků a základních organizací. Měli nejlepší předpoklady, podle mě to byli nejlepší tlumočníci, znali problémy neslyšících, u kterých vyrůstali, takže věděli, do čeho jdou.“ (viz Příloha G znění celého rozhovoru)

Paur (Sborník, 1977, s. 135) na semináři konaném v Hradci Králové ve svém referátu vystoupil s plány SI. V jednom bodě z více bodů konstatoval: „Rozšířit přípravu tlumočnicků znakové řeči, rozšířit nabídku tlumočnických služeb a jiné speciální pomoci závodům a neslyšícím pro různé formy školení, zvláště pro zvyšování jejich kvalifikace. Vybudovat kvalifikovanou službu profesionálních tlumočnicků znakové řeči, zpracovat metodiku jejich vyškolení. (...) Pamatovat na důvěrné poradenství v soukromých stresových situacích.“

4.3.3 Kvalifikační kritéria pro jmenování a zaměstnávání tlumočnicků

Z dochovaného tří stránkového pracovního materiálu z roku 1977 lze vyčíst návrh na kvalifikační kritéria pro poskytování „speciálních služeb“ invalidním občanům. Tlumočníci jsou dle svých schopností a znalostí rozřazováni do tří kategorií, nadále jsou vedeni dobrovolní tlumočníci a někteří jsou zaměstnáváni v podniku SI - META. (Příloha L)

Tuto dobu popisuje Pro vazníková, která se později stala členkou komise tlumočnicků. *„Existovala komise tlumočnicků, komisi ze začátku vedl Zeman v SI, později i Milada Smutná, která byla později i prezidentkou Svazu neslyšících. Předsedou komise byl pan Zeman, ale později byla zvolena předsedkyní Jana Kubicová z Ostravy. Kurzy vedli ti nejzkušenější a nejlepší tlumočníci, musím vzpomenout, p. Gabrielovou, Masníkovou, za neslyšící p. Solar z Plzně, učili i další neslyšící p. Hanzlíček starší a další, hlavně u všeho byl p. Josef Zeman nestor tlumočnicků. Nejvíce se na tom podílel p. Zeman, p. Gabrielová, která byla výborná koncepční pracovnice a samozřejmě výborná tlumočnice. Tlumočníci byli na kurzech rozděleni do tří skupin. Začátečníci byla I. skupina, II. sk. byli méně pokročilí, kteří si znalosti prohlubovali a III. sk, byli tlumočníci ovládající znakovou řeč velmi dobře, mohli být jmenováni soudním tlumočnickem. Na základě zkoušek, před instruktorskou komisí byl podán návrh SI ke Krajskému soudu na jmenování soudním tlumočnickem, to byl můj případ. My, co jsme měli I. kategorii jsme pak pomáhali učit na školení, ale měli jsme skupiny začátečníků. Byly zpracované postupy nejen na výuku, ale i na výběr vhodných adeptů. To bylo postaveno na ZO neslyšících, oni měli vybrat co nejvíce vhodných uchazečů, nejlépe slyšící dětí neslyšících rodičů - dnes jim říkají CODA. Snaha byla zapojit je všechny do činnosti v ZO a ty nejlepší posílat na kurzy znakové řeči, aby z nich byli proškolení tlumočníci. Navrhovali jsme radě neslyšících vhodné budoucí tlumočnický, šikovné účastníky školení, která je schvalovala. Osnovy ze začátku zpracovával p. Zeman, nechtěl k této činnosti nikoho pustit. Pak se dělali další kurzy s různými okruhy např. na téma zdraví, práce, rodina, oblečení. Každý do toho dával kus sebe. Vzájemně jsme si pomáhali a podporovali se, jinak to nešlo, byli jsme bezva parta.“* (viz Příloha D znění celého rozhovoru)

Základní stanovisko všech tlumočnicků, které mělo být uznáváno každým, kdo je s neslyšícími ve styku zdůrazňuje Šváb (Sborník, 1967, s. 138) ve svém referátu: *„Neslyšící nesmí cítit nadřazenost. Slyšící s ním musí vždy jednat jako rovný s rovným,*

musí se naučit respektovat jeho názory, musí mít trpělivost a umět spolknout někdy i hořkou pilulku.“

System tlumočnických služeb sice vyžadoval, proškolení, kategorizace tlumočnicků i vzdělání, ale kladl důraz na různorodou a dobrovolnickou práci. V roce 1976 měl SI dle Smutné (Gong, č. 11/1976, str. 162) k dispozici pět profesionálních a 40 dobrovolných tlumočnicků. *„Tlumočnick již nadále nemůže být pouze prostředníkem mezi neslyšícími a slyšícími, pasívním překladatelem. Dnešní požadavky na práci tlumočnicků musí vycházet z mnohotvárnosti moderních způsobů práce s neslyšícími.“*

4.4 Vývoj tlumočnických služeb po roce 1989

Situaci tlumočnických služeb krátce po r. 1989 popisuje Sedlecký slovy: *“Po osamostatnění Svazu sluchově postižených ze SI (dnešní SNN v ČR) se určitým způsobem rozpadl systém tlumočnických služeb. Část tlumočnicků se rozdělila, pod vedením Jany Kubicové a J. Paura vznikla Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka (ČSTZJ) - samostatnou právníkou organizací a pod Svazem sluchově postižených (SSP) vznikla Organizace tlumočnicků znakového jazyka (OTZJ) pod vedením L. Bártíkové, D. Peňázové, která nadále podléhala orgánům Svazu. Od roku 1992 se podávaly projekty na ministerstva. Tlumočnické služby byly hrazené prostřednictvím projektů ministerstva zdravotnictví, jejichž součástí byly kvalifikační požadavky na tlumočnický. Hlavním kvalifikačním kritériem bylo vytvoření systému akreditací a průběžného vzdělávání tlumočnicků nejen v oblasti znakového jazyka, ale i v sociálním poradenství.“* (viz Příloha G znění celého rozhovoru)

SSP v ČR projednával nejen rozdělení majetku bývalého SI, ale také řešil zajišťování činností pro své členy, které nově poskytne stát. Proto bylo vedeno jednání s předsedy ZO neslyšících. Prostředky získané při rozdělení majetku SI bylo nutné využít pro sociální rehabilitaci dětí a dospělých, na výuku znakové řeči pro tlumočnický a na samotnou činnost profesionálních tlumočnicků. Kromě finančního zabezpečení byla diskuze vedena o tlumočnicích. *„V plánu na rok 1991 se předpokládá zvýšení počtu placených tlumočnicků na 15 osob. Ukazuje se však, že v některých místech tlumočnický nemají a jen s obtížemi mohou zajistit tlumočnický z jiných míst. Opakovaně bylo žádáno, aby komise tlumočnicků zpřísnila kritéria pro hodnocení profesionálních tlumočnicků a věnovala jim důkladnou péči při jejich dalším vzdělávání.“* Úkolem komise bylo i prověření soudních seznamů, protože se množily případy, kdy se na jednání

vyskytovali lidé neovládající „znakovou řeč“ a poškozující zájmy neslyšících. (Gong, č. 2/91, s. 26)

Devadesátá léta významně ovlivnila vývoj v tlumočnických službách v několika rovinách. V polovině devadesátých let u nás začal výzkum českého znakového jazyka. Neslyšící mohli studovat a tím se zvyšovala vzdělanost neslyšících. Ve svém důsledku to mělo dopad na jejich vyšší požadavky v kvalitě tlumočnických služeb, zejména v důsledném oddělování jazykových systémů při tlumočení (znakový jazyk/znakovaná čeština), aby neslyšící získali plnohodnotné informace zpřístupněné ve svém mateřském jazyce. V neposlední řadě jistý zmatek do tlumočnických služeb vnesl i zákon o znakové řeči nejen pro neslyšící klienty, ale i pro samotné tlumočníky.

Jako příklad je možné uvést článek Brožíka (Gong, č. 1/94, s. 7) o jednání u kulatého stolu o znakovém jazyce, které proběhlo v listopadu r. 1993. Jednalo se nejen o využívání znakového jazyka ve vzdělávání neslyšících, o vysokoškolském studiu znakového jazyka a surdopedie, ale i o výzkumu znakového jazyka, možnostech jeho unifikace a aktuálních směrech vývoje znakového jazyka ve světě včetně odborné přípravy tlumočnicků. *„Dlouhá a bouřlivá debata proběhla nad tématem odborné přípravy tlumočnicků znakového jazyka a složení komise pro udělování tlumočnických osvědčení.“* Přijatelnější možností pro všechny byla varianta složení komise z neslyšících členů a jen jeden až dva špičkoví slyšící tlumočníci. *„Národní institut neslyšících v Berouně ve spolupráci s Filosofickou fakultou UK v Praze zahájil výzkum znakového jazyka pomocí nejmodernější počítačové techniky. Zástupci výzkumného týmu vyzvali neslyšící i špičkové tlumočnický ke spolupráci.“* Během této diskuze se vyměňovaly názory, ujasňovaly se cíle organizací neslyšících, otevřeně se mluvilo o problémech, které trápí neslyšící i tlumočníky.

Komise tlumočnicků jako poradní orgán v rámci SSP v ČR fungovala nadále a mezi jejími kroky ke zkvalitnění tlumočnických služeb bylo získání akreditace pro vzdělávání tlumočnicků. *„SSP obdržel od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR státní akreditaci k provádění kvalifikačních kurzů, které jsou zaměřeny na získání kvalifikace tlumočnicků znakové řeči neslyšících. Na základě závěrečných zkoušek se tlumočnickům vydávají příslušná rekvalifikační osvědčení. Jelikož SSP v ČR je garantem úrovně absolventů svých kurzů, musí všichni tlumočníci (i ti, kteří mají svazovou průkazku tlumočnicka!) projít kurzem a zkouškou.“* V únoru 1994 proběhlo v Praze setkání tlumočnicků znakové řeči, které bylo otevřené *„(...) bez ohledu na jejich svazovou příslušnost.“*, se účastnilo 40 osob. Komise měla za cíl jednat se státními orgány, aby při úředních jednáních byli přibíráni právě ti tlumočníci, kteří mají

osvědčení, které mělo zaručit kvalitu tlumočení. Kromě jiných podmínek, musel tlumočnick v II. kategorii splnit minimálně 2 roky praxe a tlumočnick v I. kategorii nejméně 5 let praxe, kterou nebylo možné jinak nahradit. Mezi kvalifikačními předpoklady byla u II. a I. kategorie i znalost sociálně právního minima v oblasti trestního, sociálního a pracovního práva. (Gong, č. 4/94, s. 80)

SNN v ČR pro účely této práce poskytl kopie pověření Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen MŠMT ČR) z r. 1993 pro SSP k vydávání dokladů s platností do 31. 12. 1996 a další pověření MŠMT ČR z r. 1996 pro SNN v ČR s platností do 31. 12. 1999. (viz Příloha M)

MŠMT ČR nadále pověřilo SNN v ČR k vydávání dokladů pro absolventy rekvalifikačních kurzů, další pověření ministerstva platila až do r. 2005. S přípravou nového zákona o sociálních službách souvisely i změny akreditovaných rekvalifikací v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (dále jen MPSV ČR). Pro kompletnost práce je zachycen vývoj vydávání průkazů tlumočnickům znakového jazyka, které byly vydávány SI před rokem 1989 a po roce 1989.(Příloha O)

V článku „62 let tlumočnickem“ redakce Gongu (č.7/94, s. 149) o Zemanovi napsala: *„Nejznámějším z tlumočnicků je pan Josef Zeman. Už 62 let působí jako tlumočnick znakové řeči neslyšících, autorsky se podílel na našem Slovníku znakové řeči, byl prvním tlumočnickem při televizním vysílání pro neslyšící před 15 lety, atd. Těchto prvenství má pan Zeman celou řadu.“* Dne 26. 7. 1994 se Zeman dožil 80 let. Jeho celoživotním posláním se mu stalo tlumočení pro neslyšící.

Roztříštěnost organizací neslyšících kritizovali ve své úvaze zástupci SNN v ČR Smutná a Sedlecký (Gong, č. 7/95, s. 150). Konkurence mezi organizacemi sluchově postižených vedla k rozmělnění poskytovaných dotací v době, kdy jakékoliv poskytované aktivity začínaly být dražší, a finanční náročnost dopadala na všechny organizace. Dalším aspektem byly problémy s nekoordinovanou činností při spolupráci s odborníky, kterých nebylo mnoho, protože se nemohli dělit o přízeň všech organizací. Tento stav hodnotí ve svém článku jako vlastní dobrovolnou likvidaci organizací neslyšících a v závěru apelují na silnou autoritativní jednotnou reprezentaci, aby sluchově postižení nezůstali na okraji společnosti.

Tuto dobu vystihuje i reportáž Brožíka v časopise Gong s názvem *„Neslyšící sami sobě“*, na tříhodinové besedě, které se účastnilo asi na 70 sluchově postižených i zástupci *„odborníků, praktiků“* (myšleno lingvisté a tlumočnicki), kteří se sešli nad otázkou *„Neslyšící a jejich vztah ke znakové řeči.“* Neslyšící student se ujal důrazného definování termínu znakovaná čeština a znakový jazyk. Kritizovaly se nekvalitní kurzy,

kde se převážně vyučovala znakovaná čeština, nevhodné metody pro výuku v kurzech, chybějících materiály, ale i absence neslyšících lektorů na kurzech, což mělo negativní dopad na vzdělávání tlumočnicků. Pro názornost uvádím jeden příklad kritiky, týkající se unifikace: *„Naprostá většina nesouhlasila s názorem, že je třeba pro potřeby výuky celorepublikově sjednotit znaky. Naopak, studenti by měli být seznámeni s různými místními variantami znaků“*. (Gong, č. 5/99, s. 116)

Paur uznává: *„Dříve znakový jazyk nebyl chápán jako samostatný a svébytný jazyk. Toto se postupně měnilo lingvistickým poznáním a mnohé změnil zákon o znakové řeči v r. 1998. Svě sehrála i otevřenost vzdělávacího systému, větší získávání informací ze světa a osobní setkání se zahraničními lidmi u nás, např. s Američankou, Vesta dee Sauter, která nějaký čas aktivně působila mezi neslyšícími v ČR. V obecném povědomí se změnil pohled na tlumočnicka.“* (viz příloha I znění celého rozhovoru)

Zmínka, ze které lze zachytit oficiální počet tlumočnicků pracujících v organizacích, je zaznamenána ve zprávě Liisy Kauppinenové, prezidentky WFD, z návštěvy ústředí SNN v ČR a ČUN v roce 1995 v Praze. SNN v ČR zaměstnával v rámci celé České republiky 8 tlumočnicků znakového jazyka na plný úvazek a „(...) 48 tlumočnicků znakového jazyka, kteří působí na „volné noze“. ČUN uvedla *„ ČUN má 1331 členů ve 14 klubech. (...) zaměstnávají 14 krajských sociálních pracovníků v klubech. Určitá mzda může být vyplacena předsedům klubů, učitelům znakového jazyka a dalším pracovníkům. Ústředí má 7 zaměstnanců - 2 hluché a 5 slyšících“*. (Gong, č. 8/96, s. 173)

V časopise Gong č.9/95 a č.11/95 zveřejnili zástupci dvou ministerstev poskytnuté dotace ČUN a SNN v ČR pro rok 1995, Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV ČR) a Ministerstvo zdravotnictví (dále jen MZd ČR). Tyto informace jsou přehledně zpracované v následující tabulce č. 2. a č. 3. Pro ucelenou představu dotační politiky nejsou záměrně vytrženy z kontextu jen dotace na tlumočnické služby, ale pro celkový přehled jsou vedeny všechny dotace daného resortu pro obě organizace.

Tabulka č. 2 Dotace MPSV ČR (nepřekračuje 70% celkových nákladů)

Dotace MPSV ČR	Název projektu	Výše dotace (70%)
SNN v ČR	Hospodářsko - správní náklady	1 400 000,-Kč
	Sociálně-rehabilitační služby	1 050 000,-Kč
	Specifické poradenství pro SP	650 000,-Kč
	Rehabilitační centra pro SP	1 150 000,-Kč
	Ediční činnost pro SP NONE a informátor	350 000,-Kč
	Členství v mezinárodních organizacích	80 000,-Kč
Celkem		4 680 000,-Kč
CUN	Ekonomické zajištění činnosti ČUN, vč. ústředí a oblastních sdružení	1 764 000,-Kč
	Tlumočnické a sociálně právní služby (ústředí a oblastní sdružení)	824 000,-Kč
	Denní stacionář pro neslyšící staršího věku	384 000,-Kč
Celkem		2 972 000,-Kč

Zdroj: PhDr. Jana Filáčková, vedoucí odd. nestátních subjektů MPSV, Gong 5/95, s. 202

Tabulka č. 3 Dotace MZd ČR

Dotace MZd ČR	Název projektu	Výše dotace
SNN v ČR	Tlumočnické služby pro neslyšící	1 700 000,-Kč
	Tuzemské rekondičně rehabilitační pobyty SP	1 282 200,-Kč
	Tuzemské rekondičně rehabilitační pobyty SP dětí	475 400,-Kč
	Zahraniční rekondičně rehabilitační pobyty SP dětí	355 040,-Kč
	Náhradní komunikační formy pro těžce SP	72 230,-Kč
	Poradenská činnost pro SP ve 12 městech ČR	584 300,-Kč
Celkem		4 469 170,-Kč
ČUN	Kurzy znakového jazyka a odezírání pro neslyšící	253 325,-Kč
	Kurzy znakového jazyka pro neslyšící	296 485,-Kč
	Rekondičně pobytové akce	441 000,-Kč
	Vydávání časopisu UNIE	439 921,-Kč
	Zdravotně sportovní rehabilitace pro neslyšící	138 600,-Kč
Celkem		1 569 331,-Kč

Zdroj: PhDr. Václav Filec, zástupce ředitele zdravotně sociálního výboru MZd, Gong č. 11/95, s. 245

Koncem devadesátých let, po schválení zákona o znakové řeči (č. 155/1998 Sb.), který v tomto zákoně poprvé legislativně upravil i nárok na bezplatné tlumočnické služby pro neslyšící, ale nebylo vyřešeno naplňování tohoto zákona. Organizace poskytovaly nadále tlumočnické služby jako v předchozích letech. Dotace na tlumočnické služby, jak uvedl i Sedlecký, SNN v ČR získával z Ministerstva zdravotnictví a ČUN nadále z Ministerstva práce a sociálních věcí, jak bylo výše uvedeno. Zákon č. 155/98 Sb. v § 8 odst. 1 definoval: „*Neslyšící mají při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb právo na tlumočnické služby. Tlumočnická služba se poskytne bezplatně v rozsahu podmínek stanovených zákonem.*“ Tento nárok byl upraven změnou zákona č. 100/1998 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění zákona č. 110/1990 Sb. a dalších zákonů, kam se vložil za § 86 nový paragraf 86a „*Občan jemuž byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), má nárok na bezplatné poskytnutí tlumočnické služby formou úkonu pečovatelské služby, (..) a to v rozsahu nejvýše 24 hodin za kalendářní rok.*“ (Toráčová, 2008, s. 42-43)

Situaci provázelo mnoho zmatků nejen pro tlumočníky, ale zejména pro neslyšící. Tuto nedořešenou situaci řešily organizace neslyšících a tlumočnicků na společném jednání. Obsahem jednání bylo praktické nenaplňování zákona, jak uvádí ve svém článku Brožík (Gong, č. 5/99, s. 120). „*(...) mnoho okresních úřadů si neví rady s aplikací zákona, zejména s proplácením tlumočnických hodin v rámci pečovatelské služby. (...) některé úřady trvají na tom, že honoráře za tlumočnické služby mají být propláceny okresním úřadem podle místa bydliště tlumočnicka, což je v rozporu s předpisy. Zásadně platí, že směrodatné je místo trvalého bydliště neslyšícího klienta. Tlumočnickovi přísluší hodinová odměna 70-80,-Kč. Dále není vyřešena otázka proplácení cestovného a náhrad ztráty času tlumočnickům. V rámci pečovatelské služby není nárok na tyto položky, protože pečovatelská služba se provozuje v místě či blízkém okolí jednoho okresu. Zatímco tlumočnick musí cestovat do jiných okresů.*“

Tuto situaci z pohledu tlumočnicka popisuje Vránek (Gong, č. 9/99, s. 227) ve svém článku. Podle něho nebyly předpisy pečovatelské služby přizpůsobeny tlumočnickým službám a postavení pečovatelské služby hodnotí jako „*(...) zbytečný mezičlánek při zajišťování tlumočnických služeb pro neslyšící. Naopak se stává bariérou. Tlumočníci i neslyšící přestali být rukojmím občanských sdružení, avšak se stali rukojmími byrokratického úředního šimla.*“ Nešťastně navržený systém nemohl

fungovat. K dispozici nebyly aktuální a dostupné seznamy tlumočnicků pro pečovatelské služby, které nevěděly, s kým mohou uzavírat dohody. Nově zavedený systém stále nutil tlumočnické služby, aby si našli jiný způsob obživy, neboť omezení bylo nastaveno na max. odměnu 5.500,-Kč měsíčně, a z takového příjmu nemohl uživit tlumočnický sám sebe natož svou rodinu. Legislativa neupravovala ani náklady spojené s tlumočnickou službou na cestovné, dobu strávenou na cestě, prostoje např. čekání v čekárně.

Nejen tlak neslyšících uživatelů na kvalitní tlumočnické služby, ale i snahy o změnu systému v samotném poskytování dokládá článek Panského (Gong, č.11/99, s. 282) „*Stav, kdy státní finance na tlumočnické služby proudí do vybraných občanských sdružení (zejména SNN v ČR a ČUN) je naprosto nevyhovující. Troufám si říci, že tento způsob je vysoce neefektivní a neslouží potřebám neslyšících! Slouží naopak k udržení monopolních pozic občanských sdružení a i k upevňování poslušnosti a závislosti neslyšících na těchto občanských sdružení a jako prostředek nátlaku na neslyšící. (...) finanční prostředky jsou z oblasti tlumočnické péče rozptýleny na oblast administrativní aj. podle momentálních potřeb příslušných sdružení.*“ Jeho kritika směřovala i na Etický kodex, který podle jeho názoru měl být předložen k diskusi a prověřen neslyšícími jakožto klienty tlumočnické služby. Dále ve svém článku shrnuje svůj pohled na základní zásady pro tlumočnickou službu. „*Každý sluchově postižený člověk má právo na tlumočnicka vždy, když si o něj požádá, a také ihned, je-li to nutné (úraz, autonehoda apod.). Tlumočnicka pouze tlumočí! VŠEM! Není to sociální pracovník a není vazalem svého zaměstnavatele z občanského sdružení (nemůže na příkaz šéfa odepřít tlumočení neslyšícím!). Nemůže, a ani nesmí dělat sekretářku, pokladní, řídit základní organizaci, řídit a poučovat neslyšící, co mají dělat. To není působnost tlumočnicka. Tlumočnické služby bude koordinovat nezávislá instituce! Přestože stát je špatný hospodář, navrhuji, nechat toto státu: zřídit při magistrátech, okresech, oblastech budoucích samosprávných regionů institut koordinátora tlumočnických služeb. Stát to platí, ať také kontroluje a dohlíží!*“ Ve svém článku dále Panský popisuje jak prostřednictvím státu (koordinátora) budou výše zmiňované instituce dohlížet na tyto občanská sdružení s maximální transparentností prověřovat poskytování tlumočnických služeb od evidence tlumočnicků včetně jejich specializací a jejich koordinace času pro tlumočení, evidenci vykazovaných služeb včetně požadavků na tuto službu a podpisů klientů o poskytnuté službě. Evidování i nesplněných požadavků, nedostavení se tlumočnicka na domluvené místo s klientem a celkovou provázanou informovanost.

Skutečností bylo, že tlumočnické služby byly organizacemi neslyšících nadále poskytovány výhradně svým členům, tím docházelo k určité diskriminaci žadatelů o tlumočení. Proto se neslyšící bouřili a požadovali, aby byly služby přístupné všem a dotace se skutečně využívaly ve prospěch tlumočnických služeb tak, aby služba byla dostupná.

ASNEP se v roce 2002 rozhodl řešit neuspokojivou situaci v poskytování tlumočnických služeb a zřídil Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící (dále jen CZTN), které bylo pro veřejnost otevřeno dne 29. září 2003. Nejdříve se služby pouze zprostředkovávaly, ale financování si hradil objednavatel sám. Po získání dotace na tlumočnické služby pro rok 2004 bylo CZTN plně spuštěno a služby nejen zprostředkovávalo, ale i proplácelo od 1. 3. 2004. Dotace nebyla ve výši 100 %, pouze 85 % a zbylých 15 % byl tento nový poskytovatel tlumočnických služeb povinen získat z jiných zdrojů a tak spouští sbírku RUCE VZHŮRU. CZTN zavádí nový způsob poskytování tlumočnických služeb. Neslyšící klienti z celé České republiky si poprvé mohou tlumočnickou službu a i konkrétního tlumočnicka objednat např. formou SMS, odesláním faxu, přes internet prostřednictvím speciálního formuláře, osobně nebo telefonicky, kde tyto objednávky zpracovávají operátoři a jejich náplní práce je zajistit tlumočnicka na požadovaný termín, čas a místo. Operátor je mezičlánkem mezi klientem a tlumočnickem. CZTN neproplácí některé situace, kdy je povinna slyšící strana zajistit tlumočnicka sama, např. u soudu, na policii, ve školách, při správním řízení. (Kronusová, 2008, s. 21)

CZTN registrovalo všechny tlumočnický znakového jazyka, kteří postupně projevíli zájem pro CZTN pracovat, a tím získali další pracovní uplatnění. Zájem byl obrovský a koncem roku 2006 CZTN registrovalo necelou stovku tlumočnicků z celé České republiky.

CZTN kromě možnosti nabídky pracovního uplatnění pro všechny tlumočnický z celé republiky také nastavilo po uplatnění zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách systém testování tlumočnicků, jehož výsledky se odrážely v odměňování tlumočnicků u tohoto poskytovatele. Samotné testování mělo prověřovat základní jazykové znalosti a úroveň v tlumočení včetně schopnosti rozlišovat jazykové kódy českého znakového jazyka a znakované češtiny. Následkem této legislativní úpravy se počet tlumočnicků snížil, někteří nesplňovali podmínky a zbylí tlumočnicki byli následně povinni projít testováním u tohoto poskytovatele, který si testování nastavil jako prostředek záruky kvality poskytované tlumočnické služby. Bohužel výsledky tohoto testování vytvořily dělicí čáru mezi tlumočnicki, kteří testy prošli, a těmi co neprošli,

přestože mezi neúspěšnými byli i dlouholetí a zkušení tlumočníci se soudní praxí. Tuto situaci popsal Redlich (Gong, č. 3-4/2008, s. 13) ve svém článku jako reformu tlumočnických služeb a zabývá se příčinami tohoto neúspěchu některých zkušených tlumočnicků „(...) *tlumočníci nejsou základně lingvisticky poučeni. (...) Tlumočníci potřebují především změnit svou postojovou orientaci a tak se podílet i na proměně jisté setrvačnosti v jazykové politice.*“ Přes tento výsledek oceňuje autor snahu CZTN tyto neúspěšné tlumočníky, nebo ty, co ještě těmito testy neprošli, nadále zaměstnávat byť za cenu snížené hodinové odměny.

Také diskutovaný problém dvojrole „tlumočník = sociální pracovník“, trend, který přežíval z historie, byl u nás stále aktuálním problémem při poskytování tlumočnických služeb. Podobná situace však byla i v zahraničí, např. v USA tento trend trval do 60. let 20. století. Propojení obou činností často vedlo k problémům týkajícím se neutralnosti nebo nezainteresovanosti tlumočnicka. Šebková s Tikovskou (Gong, č. 5/2005, s. 7) ve svém článku Úvod do tlumočení znakového jazyka informují o odborné publikaci ze zahraničí, jejíž autorkou je americká tlumočnice znakového jazyka. Nancy Frishbergová uvádí, jaké schopnosti a dovednosti by měl tlumočník znakového jazyka mít. „(...) *kromě výborné jazykové kompetence v obou jazycích (mluveném i znakovém) mít také určité interpersonální schopnosti a být schopen „regulovat“ komunikaci (např. vědět, kdy dochází ke střídání rolí a jakými prostředky se uskutečňuje v obou jazycích.*“ Dále se předpokládá „(...) *dobrá znalost obou kultur*“, tím je myšlena kultura neslyšících a kultura slyšících. Americká tlumočnice se zabývá i „(...) *rolí tlumočnicka v procesu tlumočení, etikou tlumočení, popisuje pracovní podmínky tlumočnicků v USA a možnosti jejich vzdělání, například pomocí certifikačních programů.*“ Úplnou novinkou pro autorky článku byla „(...) *informace o možnosti využití neslyšícího tlumočnicka jako prostředníka mezi neslyšícím klientem a slyšícím tlumočnickem.*“ Článek se dále zabývá logistickým uspořádáním tlumočnické situace (vhodné umístění tlumočnicka, vhodné osvětlení), a zabývá se i vhodným oděvem tlumočnicka.

Nový trend vystihuje i sloupek Janečka (Gong, č. 2/2005, s. 18), který se opakovaně vrací k neuspokojivé situaci, kde tlumočník překračuje svoji roli, „(...) *zasahují do tlumočené situace. Tito tlumočníci dokonce ještě po tlumočení přesvědčují klienta o tom, co by měl, či neměl udělat.*“ Tuto nespokojenost se autor sloupku dozvídá od samotných klientů, kritizuje takovéto chování tlumočnicka a k vítuje vznik CZTN slovy: „*Je dobře, že v dnešní době, kdy existuje Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, je možné klienta odkázat na využívání služeb tohoto Centra.*“

V případě, že klientovi nebude poskytnutý tlumočnický vyhovovat, je možné CZTN oznámit, že tohoto tlumočnicka už příště nechce. Výhodou je, že tlumočnick se sám se o tomto kroku nedozví a nemůže tak dojít k poškození klienta ze strany tlumočnicka, ke kterému občas dochází, když neslyšící svoji nespokojenost sdělí tlumočnickovi přímo.“ Do této doby byl nejčastější způsob objednávky tlumočení osobní návštěvou v organizaci, která tlumočnické služby poskytovala. Zde nebyla 100 % jistota, že se o objednaném tlumočení nikdo nedozví. Jako největší problém vnímá autor vedení evidence s citlivými záznamy, které nijak nebyly zabezpečeny, a nebylo definováno, které osoby mohou mít přístup k těmto informacím. Uvádí dva pohledy až spory na tuto problematiku „(...) kdo a co musí a nemusí vědět, se vedou již léta. Je zajímavé, že obvykle dojde k rozdělení do jakýchsi dvou táborů slyšících a neslyšících. Slyšící, většinou tlumočnicki a funkcionáři organizací, nevidí na evidenci údajů nic špatného, protože je třeba vše evidovat a kontrolovat (např. s ohledem na účetnictví, pro kontrolu, zda tlumočení skutečně proběhlo, jak dlouho trvalo). Na straně druhé jsou neslyšící klienti, kteří si takovou evidenci většinou nepřejí, protože obsahuje údaje o jejich soukromém životě a jejich aktivitách.“ Oba názory nepovažuje autor za špatné, jen je potřeba zvážit systém přístupu do databáze klientů a tlumočnických úkonů. Podle Janečka by osoba přicházející do styku s těmito daty měla splňovat určité podmínky.

4.5 Tlumočnické organizace

Dlouhá léta budovaná činnost komise tlumočnicků v rámci struktury SI se po rozpadu SI začala měnit. Z komise tlumočnicků se stává Kolegium tlumočnicků. Aktivity Kolegia tlumočnicků spočívaly i v navazování spolupráce s ostatními subjekty, které se zabývaly problematikou znakového jazyka a tlumočení pro neslyšící. Například „Členové Kolegia 24. ledna navštívili Institut pro neslyšící v Berouně. Ředitel Institutu Paedr. Potměšil a Doc. PhDr. Macurová seznámili tlumočnický s výsledky výzkumu znakového jazyka. Kolegium tlumočnicků nabízí svou pomoc při výzkumu a zpracování výsledků. Byla dohodnuta vzájemná informovanost mezi Institutem pro neslyšící a kolegiem tlumočnicků SNN v ČR.“ Kromě navázání této spolupráce s odborníky řešilo Kolegium další problémy. V této době se ze strany majoritní společnosti zvýšil zájem o znakový jazyk, proto se množily různé kurzy znakového jazyka, jejichž lektoři neměli kompetentní znalosti. Mezi jinými Kolegium řešilo nutnost získat osvědčení MŠMT ČR, o způsobilosti vyučovat znakový jazyk. (Gong, č. 5/95, s. 105)

Po získané akreditaci kvalifikačního kurzu znakového jazyka komise dohlížela na proškolení všech tlumočnicků v SNN v ČR, kteří museli povinně absolvovat kvalifikační kurz, jak již bylo v této práci zmíněno.

O dalších aktivitách Kolegia se lze dočíst v různých článkách. Například připravovalo „internátní“ kurzy, sledovalo docházkové kurzy, které byly v regionech, zajišťovalo povinné doškolovací školení tlumočnickům pracujícím na dohody. Snažilo se vypracovat učebnice znakového jazyka jako příručky k výuce pro pedagogy sluchově postižených dětí a rodiče. Získávalo znalosti a zkušenosti ze zahraničí v této profesi, navazovalo spolupráci se slovenskými kolegy v rámci výměnné praxe a školení. Usilovalo o pravidelná setkávání členů kolegia s členy rady neslyšících, aby mohlo předávat informace o práci tlumočnicků v organizacích a předalo jim jejich připomínky z praxe. (Gong, č. 6/95, s. 129)

Novou snahou členů Kolegia tlumočnicků Kubicové a Buberleho bylo vytvořit nezávislou společnost tlumočnicků znakového jazyka. Kubicová, Buberle (Gong, č. 5/1996, s. 103) přicházejí s názorem: *„To bude jen a jen dobře pro všechny naše neslyšící spoluobčany, kteří tyto služby potřebují. Na druhé straně, jde také o ochranu tlumočnicků, o jejich růst a kvalitu. Tlumočníci ZJ by měli sloužit všem sluchově postiženým, ale sami by měli také vytvořit dobré podmínky pro svoji činnost.“* Oba jmenovaní se koncem listopadu r. 1995 zúčastnili jako první zástupci ČR konference Evropského fóra tlumočnicků znakového jazyka (EFSLI) na téma profese tlumočnicka znakového jazyka v belgickém Gentu.

Osobní a názorové rozdíly i pracovní příležitosti rozdělávaly tlumočnický a na tuto dobu vzpomíná Provazníková: *„Po rozpadu Československa jsem opět byla zaměstnanec Svazu neslyšících, dělala jsem ale již v KDN na Vodové v Brně s p. Gracou. Později v Brně byla ředitelkou Dana Peňázová, která dodnes působí jako tlumočnice. Do Prahy jsem ještě stále jezdila na komisi tlumočnicků. Předsedkyní už byla Lída Bártíková. (...) Na prvním místě byl ale vždy Svaz neslyšících, který se snažil o výchovu a vzdělávání dalších tlumočnicků. Dříve všechno hradil, lektory, pobyt školení, cestovné na komise, stravné. Svaz neslyšících měl v tehdejší době pro neslyšící nezastupitelné místo, zvláště práce tlumočnicků, která plnila sociální funkci a pro neslyšící byla nenahraditelnou pomocí.“* (viz Příloha D znění celého rozhovoru)

4.5.1 Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka (ČSTZJ)

První samostatnou nezávislou registrující organizací pro tlumočnický byla Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka (dále jen ČSTZJ). Vznikla 19. 11. 1995, registrována na Ministerstvu vnitra byla 4. 3. 1996. Cílem organizace bylo „(...) prosazovat a obhajovat profesní, pracovní právní a sociální zájmy tlumočnicků znakového jazyka. Spolupracuje s vysokými školami a jinými institucemi na zvyšování kvalifikace tlumočnicků znakového jazyka. Organizuje a koordinuje kurzy a kvalifikační zkoušky pro tlumočnický a lektory znakového jazyka. (...)sdružující odborníky z řad soudních tlumočnicků znakového jazyka, tlumočnicků s akreditačním osvědčením, pedagogy ze speciálních škol pro sluchově postižené, rodiče sluchově postižených dětí, odborné pracovníky zabývající se výukou a výzkumem znakového jazyka na vysokých školách a řadové tlumočnický znakového jazyka.“ (Kronusová, 2008, s. 11)

Buberle (Gong, 6/96, s. 127) představuje tuto organizaci a zastává názor, že ČSTZJ je jakýmsi podnětem pro naše tlumočnický ke spolupráci. Aby zasedli všichni ke kulatému stolu a jednali o všem, co souvisí se znakovým jazykem. Mezi jeho vize patří vytvoření kvalitního slovníku znakového jazyka, který by sjednotil výuku znakového jazyka, a odstraňování všech předsudků, které brání rozšiřování a uplatňování znakového jazyka.

Založení první samostatné organizace tlumočnicků popisuje Paur jako důsledek narůstající řady organizací neslyšících. „*Tlumočnický začali pocíťovat nejednotný pohled na svou profesi. Na podnět Jany Kubicové a Vladimíra Buberleho proto vznikla ČSTZJ. Organizace si dala do vínku napomoci řešení profesních otázek tlumočnicků a jejich vzdělávání. Organizovala kurzy i pro pedagogy a stála u zrodu postgraduálního studia ZJ pro pedagogy na Palackého univerzitě v Olomouci. Později při Svazu neslyšících a nedoslýchavých vznikla organizační jednotka OTZJ.*“ (viz Příloha I znění celého rozhovoru)

4.5.2 Organizace tlumočnicků znakového jazyka (OTZJ)

Organizace tlumočnicků znakového jazyka (dále jen OTZJ) bez právní subjektivity je pracovní skupinou tlumočnicků pracujících ve strukturách SNN v ČR, vznikla 31. 8. 1996. „*Organizace pořádá kurzy pro tlumočnický znakového jazyka,*

kvalifikační kurzy tlumočnicků a vzdělávací kurzy pro zájemce z řad veřejnosti. Mezi nejdůležitější uskutečněné projekty, patří kurz mezinárodního znakového systému pod vedením zahraničního lektora z Gallaudet University, Washington D. C. v roce 2003.“ (Kronusová, 2008, s. 12)

Činnost obou organizací ČSTZJ a OTZJ kritizuje ve svém článku Panský (Gong, č. 11/99, s. 282): *„Tyto organizace by měly v první řadě bdít nad zkvalitňováním tlumočnických služeb pro neslyšící, nad etickým chováním tlumočnicků, upevňovat rovnocenné právo neslyšících na tlumočnický, právo na výběr tlumočnicků, průhledným a veřejným způsobem nestranně klasifikovat tlumočnický, sestavit opravdu systematickou metodu výuky znakového jazyka, přibrat neslyšící jako rodilé uživatele znakového jazyka do svých zkušebních komisí. (...) např. zkoušky tlumočnicků natáčet na videokameru, jednotné texty ke zkouškám, průhledné určení zkušebních komisí, ne na základě osobní náklonnosti a přátelství.“*

Přestože OTZJ nebyla samostatnou organizací, ale pod SNN v ČR, byla vedena samotnými tlumočnickými. Provazníková situaci popisuje: *„Vliv Svazu na tlumočnický byl čím dál menší, sami jsme si komisi řídili a o všem rozhodovali, po úmrtí Lídy Bártíkové činnost pomalu skončila. Tlumočníci se rozdělili, vznikaly nové organizace tlumočnicků. Ta naše byla stále pod Svazem.“* (viz příloha D znění celého rozhovoru)

4.5.3 Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ)

S cílem, aby měl neslyšící klient jistotu, že vždy nalezne profesionálního tlumočnicka, prostřednictvím jehož služeb lehce překlene komunikační bariéry mezi světem slyšících a světem ticha, vznikla 20. 12. 2000, Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (dále jen ČKTZJ). Sdružujícími členy této organizace jsou tlumočníci znakového jazyka a osoby sympatizující s názorovými stanovisky. Jejím úkolem bylo *„trvale zvyšovat profesní úroveň svých členů tak, aby naplnila právo Neslyšících na plnohodnotnou komunikaci v jejich přirozeném jazyce, jazyce znakovém, a aby zajistila kvalitu tlumočení na úrovni, která je obvyklá v zemích Evropské unie.“* Mezi hlavní cíle patří hájení zájmů tlumočnicků, zvyšování profesní úrovně, vzdělávání formou kurzů, odborných seminářů, školení, navazování a udržování vztahů s organizacemi podobného zaměření na národní i mezinárodní úrovni včetně šíření osvěty o této problematice. Uskutečňuje certifikační vzdělávací program pro tlumočnický znakového

jazyka, transliterátory znakované češtiny a vizualizátory mluvené češtiny nejen pro členy. (Kronusová, 2008 s. 9-10)

ČKTZJ od svého vzniku zdůrazňovala samostatnou roli tlumočnicka, jeho práva a povinnosti také prostřednictvím Etického kodexu tlumočnicka znakového jazyka. Janeček (Gong, 1/2003, s. 18) se ve svém sloupku „Jaká je úloha tlumočnicka?“ zamýšlí: „(...) *tlumočnick tlumočí z jazyka do jazyka. Nikomu nepomáhá, o ničem sám nerozhoduje, zodpovědnost za výsledek komunikace mají její účastníci, tedy slyšící a Neslyšící. (...) zabezpečuje hladký průběh komunikace. (...) tlumočil význam sdělení, tedy to, co se za vyřčenými slovy skutečně skrývalo. Způsob překladu, který zohledňoval odlišnou kulturu chování Neslyšících (...)*“.

ČKTZJ se v r. 2005 stala členem Evropského fóra tlumočnicků znakového jazyka (dále jen EFSLI). ČKTZJ pořádala o rok později 2006 v Praze pod hlavičkou EFSLI mezinárodní konferenci na téma „*Inovativní praktiky v týmovém tlumočení*“. Na konferenci zaznělo 11 zajímavých příspěvků 13 přednášejících z různých zemí. Novák se zamýšlí nad novými poznatky z této konference zaměřené na problematiku neslyšícího tlumočnicka slovy: „*V Čechách zatím není moc dobře chápán pojem neslyšící tlumočnick. Neslyšící tlumočnick může tlumočit z jednoho znakového jazyka do druhého, zatím ale neexistují zkušenosti ohledně spolupráce slyšících a neslyšících tlumočnicků.*“ Jde o otázky sebehodnocení, „*(...) poznatky a dovednosti, které tlumočnick musí umět ovládat a představila metodu hodnocení*“, shrnula body své vystoupení finská účastnice mezinárodní konference. (Gong, 11/2006, s. 8)

Nejen tato konference pořádaná u nás, ale i ostatní aktivity ČKTZJ přispěly k rozšíření poznatků v oblasti tlumočení u nás. Dynamická aktivita této organizace nejen v národní, ale i mezinárodní spolupráci významně ovlivňuje vývoj v tlumočnických službách od jejího vzniku.

„*Česká komora tlumočnicků znakového jazyka je akreditovanou vzdělávací institucí MPSV ČR (č. 2011/0510 – I.), realizuje několik akreditovaných kurzů, z nichž nejvýznamnější je Certifikační vzdělávací program (CVP). Program CVP je určen pro tlumočnický českého znakového jazyka - slyšící i neslyšící. Během studia absolvují účastníci teoretické i prakticky zaměřené semináře z těchto tematickými okruhů: tlumočnická profese a specifika tlumočení pro neslyšící v jednotlivých oblastech (konferenční tlumočení, soudní tlumočení, tlumočení na policii, v médiích, ve zdravotnictví, ve věznici, umělecké tlumočení), znakový jazyk v pohledu lingvistickém a sociolingvistickém, výzkum znakového jazyka, komunita a kultura Neslyšících v ČR. Během studia projdou jednotliví frekventanti praxí (část hodin praxe bude probíhat pod*

supervizí), na závěr studia absolvují Certifikační zkoušky. Po jejich úspěšném složení získají Certifikát.“ Vedle CVP realizuje pro slyšící i neslyšící tlumočníky další doplňkové kurzy, přednášky a výukové programy. ČKTZJ se zabývá i otázkami osvěty k problematice tlumočení, tlumočnickými službami, znakového jazyka a kultury neslyšících. (www.cktjz.com)

V rámci výše uvedeného studia CVP je možné studovat tři specializace. Tlumočnický znakového jazyka v době tří a půl let musí splnit 500 kreditů. Transliterátor znakové češtiny studuje dva a půl roku a musí splnit 300 kreditů. Vizualizátor mluvené češtiny studuje dva roky a musí splnit 200 kreditů. (Červinková- Houšková, 2008, s. 19-20)

Bohužel problematika odborné kvalifikace tlumočnicků není dodnes vyřešena, a proto je v majoritní společnosti stále problémem s touto těžko definovatelnou profesí a ani nelze požadovat skutečně odpovídající a srovnatelnou kvalifikaci.

4.5.4 Národní rada tlumočnicků a lektorů znakového jazyka (NRTLZJ)

V roce 2002 vznikla Národní rada tlumočnicků a lektorů znakového jazyka (dále jen NRTLZJ), kterou společně založily organizace ČSTZJ a OTZJ, jejímiž členy byly pouze tyto dvě organizace. Cílem této organizace bylo vytvořit pracovní skupinu a připravit vzdělávací systém pro tlumočníky. (Kronusová, 2008, s. 11)

Cíl založení NRTLZJ popisuje Paur slovy: „ČSTZJ se snažila o spolupráci a výsledkem byl záměr společné organizace NRTLZJ. Byla založena, ale prakticky nikdy pro žabomyší války nefungovala.“ (Příloha I znění celého rozhovoru)

K situaci roztříštěnosti tlumočnicků a nedokonalému vzdělávacímu systému v tlumočnické oblasti se vyjadřovali i samotní neslyšící uživatelé tlumočnických služeb, např. Vysuček, který se ve svém článku vyjadřuje: „Mám jedno asi hodně utopické přání, aby všechny tlumočnické organizace vzájemně spolupracovaly. Aby společně naplňovaly sny a představy neslyšících o tlumočnických službách, které by jim konečně umožnily plnohodnotně a důstojně se účastnit nejen společenského, ale i kulturního života ve většinové společnosti slyšících lidí. Stále nemůžu uvěřit, že by snahu o spolupráci profesních tlumočnických organizací hatily osobní antipatie některých jednotlivců. Mrzí mě, že pro malichernosti zástupců zmíněných profesních organizací uniká možnost pracovat na zkvalitnění tlumočnické profese v naší zemi.“ (Gong, č. 4/2005, s. 18-19)

4.5.5 Neformální setkávání tlumočnicků znakového jazyka

Mezi nejnovější aktivity tlumočnicků znakového jazyka patří novodobá spolupráce formou neformálního setkání tlumočnicků, bez ohledu na to v jaké organizaci neslyšících pracují. Tuto první aktivitu uspořádala skupina nadšenců v září 2013 a její další činnosti snad povedou k naplnění přání neslyšících. Curry (Gong, 1-3/2014, s. 29) toto setkání považuje za historický okamžik: *(...) zahájila diskuzi v rámci celé naší republiky o problémech, kterým tlumočnická profese čelí. Tlumočníci si vybrali nejdůležitější problémy a v současné době se formují skupiny, které budou hledat formy řešení. Velkým pozitivem dále je, že i některé vysoké školy zvažují otevření nových oborů pro tlumočnický.*

Na toto setkání po roce navázalo druhé celostátní setkání tlumočnicků, kdy se dne 22. 11. 2014 se sešlo opět přes 70 tlumočnicků. Přínosem byla účast 1/3 účastníků, kteří se neúčastnili prvního setkání. Dobrovolnické aktivity tlumočnicků na zcela nové platformě s cílem řešit společné problémy tlumočnicků znakového jazyka se všemi tlumočníky napříč různými organizacemi, kde působí, se daří. Více informací o setkání lze získat na www.setkanitlumocniku.cz.

5 TLUMOČNICKÉ SLUŽBY PRO NESLYŠÍCÍ DNES

Kapitola je zaměřena na Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ze dne 14. 3. 2006, s platností od 31. 3. 2006 a s účinností od 1. 1. 2007 (dále jen ZSS) a současné poskytovatele tlumočnických služeb. Podkapitoly stručně charakterizují zákonné podmínky pro poskytovatele sociálních služeb podle jednotlivých paragrafů, proto budou v podkapitolách uvedeny jen příslušné paragrafy, čísla odstavce a písmena odstavců zákona. Další podkapitoly umožní porovnat některé názory na tlumočnické služby, které v předchozích kapitolách kritizovali zejména samotní uživatelé těchto služeb, a uvádí jejich požadavky.

5.1 Zákonné podmínky pro poskytovatele tlumočnických služeb

Podle ZSS jsou tlumočnické služby zahrnuty do služeb sociální prevence a definovány v § 56 v odst. 1 „(...) služby poskytované osobám s poruchami komunikace způsobenými především smyslovým postižením, které zamezuje běžné komunikaci s okolím bez pomoci jiné fyzické osoby“. Podle § 37 odst. 2 je základní poradenství povinně poskytováno jako základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb, včetně tlumočnických služeb. Podle ZSS „Potřebné informace přispívají k řešení jejich nepříznivé sociální situace.“ Podle § 72 odst. d) je tlumočnická služba poskytována bez úhrady. Neslyšící klienti mají dle tohoto zákona nárok využívat tlumočnické služby bezplatně.

V § 115 odst. 1 jsou definovány všechny možné pracovní pozice „ a) sociální pracovník b) pracovník v sociálních službách, c) zdravotničtí pracovníci, d) pedagogičtí pracovníci, e) manželští a rodinní poradci a další odborníci.“ Tento ZSS nedefinuje samostatně tlumočnicka znakového jazyka, transliterátora, vizualizátora a z pohledu tohoto zákona je obecně tlumočnická služba chápána jako pracovník v sociálních službách, dle § 115 odst. 1 písm. b) nebo jako odborný pracovník dle § 115 odst. 1 písm. e). V důsledku nepřesnosti v zákoně zcela chybí explicitně popsána kvalifikační kritéria uvedená v zákoně a na tuto profesi jsou vyžadovány nevhodné kvalifikační požadavky. Pracovník v sociálních službách může mít i jen základní vzdělání, ale musí absolvovat akreditovaný kurz v rozsahu 150h. „kurz pracovníka v sociálních službách“ dle § 116. Odborný pracovník musí být absolventem vysoké školy dle § 116a odst. 2.

V této části práce již není nutné vypisovat jaké tlumočnické a jazykové znalosti a kompetence tlumočnick znanového jazyka musí umět, aby mohl kvalitně poskytovatel tlumočnickou službu. Paur situaci shrnuje: „*Tlumočnick znanového jazyka je jazykový tlumočnick stejně jako tlumočnick z jiného jazyka. Je to profese. Neodpovídá tomu zatím ani postavení tlumočnicka v zákoně o sociálních službách ani požadavek na kvalifikaci. Např. zákonem požadovaný 150 h. kurz pro pracovníky v sociálních službách je ovšem jiném než o jazykových kompetencích v ZJ*“ (viz Příloha I znění celého rozhovoru)

Tlumočnické služby se poskytují dle § 56 odst. 1 terénní formou, popřípadě ambulantně a obsahují tyto základní činnosti:

„a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím

b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“

Předmětem ZSS je poskytnutí pomoci a podpory fyzické osobě v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím tohoto zákona. (§ 1) Mezi základní zásady kromě jiného je poskytnutí pomoci vycházející z individuálně určených potřeb s cílem podporovat rozvoj samostatnosti a posilovat sociální začleňování. Služba by měla být poskytnuta v zájmu klienta a v kvalitě se zachováním dodržování lidských práv. (§ 2 odst. 2)

Záleží na daném poskytovateli, jak si tlumočnickou službu nastaví v kapacitě, rozsahu a účelu, ve svých pravidlech pro poskytování tlumočnických služeb, ale i toto souvisí v návaznosti na poskytnutí státních dotací a grantů na tyto služby. V důsledku ekonomické situace v České republice a nestabilního financování sociálních služeb jsou tyto služby stále omezovány a jsou kraje a místa, kde je tato služba téměř nedostupná, neboť zde není žádný poskytovatel tlumočnické služby. V příloze N této práce je pro aktuální informaci vypracovaný seznam 31 poskytovatelů tlumočnických služeb ke dni 19. 10. 2014, který shrnuje některé základní údaje o aktuálně registrujících jednotlivých poskytovatelů.

5.2 Etický kodex tlumočnicka znanového jazyka

ZSS upravuje obecnou mlčenlivost. Poskytovatelé tlumočnických služeb mají vypracovány Etické kodexy, které se u poskytovatelů mírně různí, ale jejich obsahy nejsou významově odlišné. Etický kodex zahrnuje minimálně 10 bodů, které upravují práva a povinnosti tlumočnicka. Jeho obsah lze shrnout:

1. Profesionální tlumočnický je osoba, která je mostem mezi slyšícím a neslyšícím, sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá a tlumočí věrně, nemění význam ani obsah sdělení a nesněží se být aktivním tlumočnickem.
 2. Následuje způsob komunikace preferovaný neslyšícím klientem.
 3. Přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem, kvalifikaci a přípravě. Odpovídá za svou práci. Pokud zjistí, že je komunikace nad jeho schopnosti, tlumočení odmítne.
 4. Přizpůsobuje své chování, oděv dle tlumočené situací.
 5. Je vázán mlčenlivostí, všech neveřejných situací.
 6. Neodmítne klienta pro národnost, rasu, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, věk rozumovou úroveň a pověst.
 7. Odmítnout tlumočení z důvodu pro něj špatných pracovních podmínek, nebo z nemožnosti zachování neutrality k tlumočené situaci či klienta, aby nepoškodil sebe klienta či profesi.
 8. Sleduje vývoj ve své profesi, učí se, doplňuje si své vědomosti a sou profesionální úroveň.
 9. Ctí svou profesi, spolupracuje s ostatními tlumočnickými při prosazování a obhajobě profesních zájmů.
 10. Zná a dodržuje Etický kodex.
- (Kronusová, 2008, s. 41)

5.3 Poskytovatelé tlumočnických služeb z aktuálního registru

Dle aktuálního registru poskytovatelů sociálních služeb, ke dni 19. 10. 2014, bylo v celé České republice zaregistrováno celkem 31 jednotlivých poskytovatelů. Při podrobnější analýze lze zjistit, jak se liší jejich poskytování v několika aspektech, tj. jakou formou službu poskytují, pro jakou cílovou skupinu jsou služby určeny a jaká je věková hranice cílové skupiny uživatelů, působnost poskytovatele včetně jeho kapacity i vnitřní pravidla pro poskytování tlumočnické služby. Nejasnou otázkou stále zůstává, na základě jakých kritérií jsou státní dotace rozdělovány jednotlivým poskytovatelům. Každý poskytovatel je povinen hledat finanční zabezpečení z různých zdrojů, tzv. více zdrojové financování, které sebou přináší velkou administrativní zátěž pro organizace poskytující tlumočnické služby. Každý kraj, město, obec má své vlastní granty na sociální služby, jejich termíny podání žádostí a formuláře se různí a je na

poskytovatelích, aby tyto termíny a vyhlášená grantová řízení využily a tím neohrozily provoz tlumočnických služeb. Jak vyplývá z registru poskytovatelů, jde převážně o občanská sdružení, některá jsou v nové formě obecně prospěšnými společnostmi (o.p.s.), které nemají velké personální kapacity na tuto dotační a grantovou politiku.

Z registru vyplývá jediný poskytovatel, který poskytuje on-line tlumočnickou službu, která je provozována celorepublikově nonstop, resp. v nočních hodinách je provozována noční pohotovostní služba. Tento poskytovatel poskytuje tlumočnickou službu prostřednictvím připojení na internet počítačem, chytrým telefonem nebo přes tablet, ale tato služba je přístupná jen technologicky zdatným klientům. Někteří senioři neovládají nebo nevlastní podobné technologie a proto jsou závislí na místních poskytovatelích. Tento typ služby nese riziko spojené s problémy nedostatečné kapacity přenosu dat, výpadku internetu apod.

Pro ohluchlé klienty nebo klienty preferující komunikaci v češtině nabízí jeden poskytovatel přepis, věrný převod mluveného slova do psané podoby pro účely uživatelů. Způsoby poskytování přepisu se různí. Lze zajistit přepis na místě nebo formou online prostřednictvím internetu. Velmi důležitou podmínkou je dostatečně výkonný internetový signál. Tuto službu primárně využívají ohluchlí jedinci nebo jedinci, kteří používají český jazyk při své komunikaci.

Pro hluchoslepe je registrován jeden poskytovatel, který poskytuje službu ambulantně v místech poradenských center nebo terénní v místě bydliště klienta.

Ostatní poskytovatelé poskytují tlumočnické služby v drtivé většině ambulantně a terénně. Jen tři poskytovatelé mají službu pouze terénní. Někteří poskytují službu vzhledem k věku bez omezení, někteří jen po dovršení 18 ti let věku. Z uvedené kapacity vyplývá, jak různě jednotliví poskytovatelé uchopily tuto informaci. Zda je myšlena tzv. okamžitá, denní, týdenní, měsíční či dokonce roční kapacita nemají pravděpodobně jasno ani registrující orgány, a proto jsou tyto odlišnosti ve finále dosti zavádějícími informacemi. Počet poskytovatelů v registru MPSV se průběžně mění v závislosti na dodávané informace od poskytovatelů služeb. (www.iregistr.mpsv.cz)

Ze současných aktualit ASNEP v roce 2014, jednoho z poskytovatelů, který omezuje poskytování tlumočnických služeb z důvodu nedostatečného financování již několikrát rok, si lze představit, jak asi poskytovatelé tlumočnických služeb provozně přežívají a jak je tlumočnické služby stále nedostupné. ASNEP, který poskytuje tlumočnické služby klientům z celé České republiky prostřednictvím CZTN vydal od 2. 9. 2014 již druhý pokyn k zvýšenému omezení služby. Koordinátorka CZTN vysvětluje omezení:

„Každý klient si může tlumočnické služby objednat pouze 2 x za měsíc. Další omezení je, že za 1 den můžeme přijmout pouze 4 objednávky.“ (Hrzánová, www.cztn.cz)

Pouze čtyři klienti denně z celé České republiky si mohou u CZTN objednat tlumočnicka. Předchozí omezení, platné od 2. 6. 2014, kdy byly služby poprvé omezeny v tomto roce podle účelu tlumočení, nadále trvá. Zprostředkovává se pouze pět účelů, pokud klient potřebuje k lékaři, na úřad, do zaměstnání, při řešení písemných smluv a na policii. Omezení se týkalo například jednání v bankách nebo pojišťovnách, kam si již klient nemohl tlumočnicka objednat. Z historie tohoto poskytovatele se na jeho stránkách lze dozvědět, že podobné omezení v průběhu kalendářního roku trvá již několikátý rok.

Podobně reagovali další poskytovatele, např. SNN v ČR v Praze na svém webu informuje o kapacitním opatření. *„Tlumočnické služby se poskytují v pouze v tíživé sociální situaci.“* (www.snn-cr.cz)

Kritickou situaci v oblasti služeb pro neslyšící v roce 2014 dokládá i článek Adamčíkové a Königové z Práva, na internetu www.novinky.cz, kde se ministryně práce a sociálních věcí ČR Michaela Marksová vyjadřuje k současné situaci financování sociálních služeb: *„Ohrožené jsou podle ní (...) služby pro neslyšící občany.“* (www.novinky.cz)

5.4 Požadavky a přání neslyšících na tlumočnické služby

Je velmi důležité zmínit i pohled samotných uživatelů tlumočnických služeb. Co konkrétně od služby očekávají a jaké jsou jejich představy, shrnula ve své publikaci Richterová (2008, s. 23-26, s. 33), která se této oblasti věnovala. Za nejdůležitější neslyšící považují jazykovou kompetenci tlumočnicka, aby tlumočnick byl schopen zprostředkovat všechny informace, a dále je důrazně vyžadována mlčenlivost u osobních záležitostí. Jiné situace jsou veřejná tlumočení. Dobrý tlumočnick během tlumočení nic nevynechává, sám nic nepřidává a naopak umí *„(...) předat i záměr sdělení, zachytit osobnostní rysy komunikantů a jejich momentální stav (např. zuřivost).“* Tlumočnick musí umět dobře používat mimiku, střídat role mluvčího tak, aby se klient orientoval, kdo právě hovoří. Klienti vyžadují profesionální přístup od tlumočnicka, který by danému tématu rozuměl (připravil se na tlumočení), ale také aby se nestyděl i v těch nepříjemných nebo konfliktních situacích. Zajímavě neslyšící vnímají úroveň tlumočnicků v Praze a porovnávají jí s oblastmi mimo Prahu, kde fungují

tlumočníci převážně ještě jako sociální pracovníci. Mezi největšími přáními je zvýšit počet tlumočnicků tak, abych jich byl dostatečný počet, a s tím souvisí i požadavek na vyšší počet mužů, kterých je nedostatek. Dále se zmiňuje odbornost, aby byli k dispozici tlumočníci pro různé specializace. Do budoucna by si neslyšící přáli, aby i lékaři nebo právníci uměli znakový jazyk. Máme-li shrnout všechny požadavky a přání zájemců o služby, pak by tlumočnická služba měla být non-stop, bez omezování, pro přehlednost nejlépe zprostředkovávaná jediným centrem s veřejným jmenným registrem všech tlumočnicků včetně jejich kvalifikace a specializace, které by současně zajišťovalo tlumočnickům vzdělávání.

5.5 Dnešní možnosti tlumočení

V novodobé historii tlumočení je možné se kromě komunitního tlumočení a tradičního tlumočení u soudu, na policii, u notáře nebo v rámci správního řízení, setkat i s jinými možnostmi tlumočení. Dnes vidáme tlumočnicka ve školství, v médiích i při živém vysílání, v kulturní oblasti (např. tlumočení hudby, divadel a výstav), konferencích a seminářích. K týmovému tlumočení jsou dnes využíváni i neslyšící tlumočníci. Technologie a internet zasáhly i oblast tlumočení a proto se lze setkat i s poskytovateli, kteří poskytují tlumočnické služby pouze on-line pro ty klienty, kteří nové informační technologie využívají a jejich konkrétní tlumočená situace tomuto typu vyhovuje, např. tel. objednání k lékaři.

5.6 Aktuální novinky nejen pro tlumočnický znakového jazyka

V současné době zástupci komunity neslyšících a organizací neslyšících aktivně vyvolávají různá jednání a lobbují za zřízení vysokoškolského oboru nebo alespoň za obor na úrovni vyššího odborného školství „Tlumočnictví pro neslyšící“. Tato alternativa by vyřešila situaci s personálními problémy, zvýšila by personální dostupnost tlumočnických služeb a profese tlumočnicka znakového jazyka by byla společností vnímána podobně jako jiná povolání. Pro tlumočnický z praxe, kteří nemají potřebné formální vzdělání, neboť dosud u nás toto studium nebylo zřízeno, se také v současné době koncipuje možnost získat odpovídající kvalifikaci absolvováním

zkoušky. Po jejím úspěšném absolvování by tlumočnický získal doklad o svém kvalifikovaně odpovídajícím vzdělání. ČKTZJ na základě oslovení Národního ústavu pro vzdělávání (NUV) vyzvala ke spolupráci téměř všechny celorepublikové poskytovatele tlumočnických služeb a zástupce odborníků na lingvistiku a translatologii, aby společně zpracovali v národní soustavě kvalifikační kompetence včetně způsobu jejich hodnocení v národní soustavě kvalifikací. Zkouška zajistí srovnatelné testování všech tlumočnicků s praxí, kterým chybí formální vzdělání. Tímto způsobem bude možné po úspěšném absolvování zkoušky získat objektivní kvalifikaci - certifikát. Předpokládá se, že certifikovaná zkouška z tlumočnickví bude legislativně uvedena jako jedna z možných uznatelných kvalifikací, která bude závazná pro všechny poskytovatele tlumočnických služeb.

Paur tyto aktivity kvituje slovy: *„Ve spolupráci s ČKTZJ, která byla vyzvána NUV, v současné době SNN s dalšími organizacemi spolupracuje na zpracování kvalifikačních kompetencí pro tlumočnicka znakového jazyka včetně způsobu hodnocení. V zásadě došlo k dohodě. Cílem je zajistit srovnatelnou zkoušku, objektivní testování znalostí, zkušeností a kompetencí u tlumočnicků. V minulosti byli tlumočnicki testováni a hodnoceni nejednotně. Do budoucna by tato jednotná zkouška mohla být pro tlumočnicky s dlouholetou praxí zakotvena legislativně jako jedna z možných kvalifikačních podmínek pro uznání profese tlumočnicka znakového jazyka.“* (viz Příloha I znění celého rozhovoru)

Národní ústav pro vzdělávání se věnuje problematice získávání kvalifikací a jejich uznávání jak v rámci ČR, tak v celoevropském měřítku. Mezi ukončené a systémové projekty patří *„Národní soustava kvalifikací (NSK). NSK je celostátně platný registr profesních kvalifikací, ve kterém je možno najít způsob, jakým se ověří, že uchazeč o získání certifikátu takové kvalifikace disponuje kompetencemi, jež byly definovány zaměstnavateli při popisu odpovídajícího povolání v Národní soustavě povolání. Lidé se tak mohou nechat vyzkoušet z kompetencí, které získali v průběhu praxe, a pro něž nemají žádný oficiální doklad.“* (www.nsk.cz).

S výše uvedenými informacemi souvisí i Národní soustava povolání, kde nyní již nalezneme i tzv. kartu tlumočnicka „znakové řeči“. Již z názvu karty je patrné, že se na tvorbě popisu pracovních činností, pracovních podmínek a kvalifikačních podmínkách podílel člověk neznalý tlumočnické profese. Oslovená pracovní skupina složená z tlumočnicků, lingvistů a odborníků v translatologii se bude podílet i na úpravách výše uvedené karty tlumočnicka v návaznosti na již zpracované kvalifikační kritéria.

ZÁVĚR

Během celého vývoje profese tlumočnického jazyka pro neslyšící a její profesionalizace, byli vždy za těmito snahami lidé, kteří měli velmi blízký vztah ke komunitě neslyšících. Ať už tito lidé byli samotní funkcionáři se sluchovým postižením působící v organizacích neslyšících nebo samotní tlumočníci, vždy bylo jejich cílem službu poskytovat kvalitně a profesionálně. Tuto kvalitu se vytrvale snažili zvyšovat vydáváním různých směrnic, pořádáním školení a kurzů pro tlumočnické včetně snahy zajistit vyšší počet tlumočnicků. Specifická profese se utvářela mnoho desítek let, během tohoto vývoje se měnily požadavky na tlumočnicka, měnila se jeho role, to vše velmi souviselo i s danou politickou situací. Tlumočení bylo podmiňováno členskou administrací a tlumočnick byl zavázán i funkcionářit v organizaci neslyšících. Změnou politického uspořádání a novými možnostmi v naší společnosti se potažmo v komunitě neslyšících v této souvislosti měnily i potřeby neslyšících. Ty se projevovaly v odlišných požadavcích na tlumočnicka, který nejen uznává znakový jazyk a respektuje odlišnosti kultury neslyšících a slyšících při tlumočení, ale přizpůsobuje svůj projev tak, že je jasné, kdo mluví (kdo je právě tlumočen), tlumočenou situaci v žádném případě nehodnotí, nekomentuje jí a nevstupuje do ní. Většina neslyšících už by nechtěla tlumočnicka jako sociálního pracovníka či poradce, tento trend je především generační.

Během celého historického vývoje v oblasti tlumočnických služeb se táhne i do současné doby jako červená niť dostupnost tlumočnické služby pro každého neslyšícího, který tlumočnickou službu potřebuje. Nedostatek tlumočnicků přetrvává dodnes a úzce souvisí s finančními problémy. V minulosti mnoho tlumočnicků pracovalo dobrovolně a bezplatně. Přestože se podařilo koncem devadesátých let přijmout zákon, který především uznává český znakový jazyk za mateřský jazyk neslyšících s právem užívat jej a být vzděláván ve svém mateřském jazyce, neustále v naší společnosti narážíme na bariéry v oblasti poskytování tlumočnických služeb. Na jedné straně mají dnešní době neslyšící zákonné právo komunikovat ve svém jazyce, které bohužel na straně druhé, není možné v praxi plnohodnotně naplňovat. Tlumočnické služby jsou dnes primárně financované z resortu Ministerstva práce a sociálních věcí podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Bohužel tento zákon nereflektuje zcela běžné komunikační potřeby neslyšících v každodenních situacích. Řeší pouze tíživé životní situace, přestože je v tomto zákoně charakterizovaná tlumočnická služba jako služba sociální prevence, zcela chybí definování oné tíživé situace. Prevence v komunikaci znamená předcházet nedorozumění, nepochopení a omylům vycházející ze dvou odlišných jazyků a kultur. Pro nepochopení specifické situace příslušnými

institucemi má být v praxi tlumočnická služba poskytována až tehdy, je-li osoba v tzv. nepříznivé životní situaci, tedy právě po jakémkoli nedorozumění, které vychází z odlišných dvou jazyků (čeština a znakový jazyk) a může již mít negativní až fatální dopady na neslyšící. Při nedostatku tlumočnicků a nedostupnosti tlumočnické služby vlivem různých okolností mohou nastat případy, kdy neslyšící v tíživé životní situaci nemůže tlumočnické služby opravdu využít pro její nedostupnost nebo omezení. Poskytovatelé nemají pak možnost tento problém řešit. V horším případě je striktně poskytováno tlumočení zájemci o službu maximálně dvakrát v měsíci. Jen těžko si lze představit situaci nezaměstnaného nebo vážně nemocného neslyšícího, který se má rozhodnout, kdy bude chtít plnohodnotně komunikovat, čemu má dát v daném měsíci přednost, nebo kterou službu si musí objednat měsíc předem, aby měl jistotu.

Inspirací pro naše zákonodárce by mohl být příklad řešení tlumočnických služeb v zahraničí - např. tlumočnické zaměstnávání na úřadě nebo v nemocnicích, nebo úhradu tlumočení zajistit jinými způsoby, legislativně upravit povinnost hradit náklady spojené s tlumočením s možností např. odečtení těchto nákladů z daní.

K zamyšlení zůstává přání vyslovené samotnými neslyšícími, aby se tlumočnické služby poskytovaly centrálně od jednoho poskytovatele, který by službu zajistil celorepublikově, jak on-line, ambulantně i v terénu. Tato novodobá myšlenka nás zavede zpět do sedmdesátých osmdesátých let, kdy již v minulosti byly tlumočnické služby poskytovány centrálně a snahou bylo zajistit dostupnost téměř každé organizace neslyšících. Otázkou zůstává, zda by se toto skutečně podařilo nejen finančně, provozně a personálně zajistit, ale také zda by se všechny organizace neslyšících, které nyní poskytují tlumočnické služby, dobrovolně vzdaly možnosti tyto služby poskytovat. Další otázkou zůstává, zda stát bude ochoten zřídit jednotný systém např. formou zřizovatele jednotného celorepublikového poskytovatele, který zajistí tlumočnické služby kombinací všech forem poskytování.

Jako palčivý problém dodnes zůstává otázka formálního vzdělávání tlumočnicků, jako je to obdobné u jiných oborů. Pokud by se podařilo současným představitelům organizací neslyšících a dalším odborníkům (zejména na znakový jazyk a translatoologii) iniciovat vznik formálního, nejlépe terciárního vzdělávání, pomohlo by toto řešení vyřešit problém s kvalifikací tlumočnicků znakového jazyka a personální nedostatky v oblasti tlumočnických služeb. Je proto žádoucí apelovat na vyšší místa a neustále prosazovat vznik oboru „Tlumočnictví pro neslyšící“, tak jak je to všude ve světě běžné. V praxi je roztříštěnost poskytovatelů a jejich podmínky pro zařazování a přijímání pracovníků do tlumočnických služeb pro tlumočnické nepřehledná, každý

poskytovatel si může nastavit svá pravidla. NSK umožní nastavit objektivní a jednotné prověřování a hodnocení jazykových a tlumočnických kompetencí na minimální požadovanou úroveň.

Je důležité zmínit vyšší vzdělanost v komunitě, nastupuje generace vysokoškolsky vzdělaných neslyšících. Tento trend bude v budoucnu jen stoupat a tím se přirozeně zvyšují nároky neslyšících na vzdělané tlumočníky znakového jazyka. Jak jinak chce společnost zajistit kvalifikované tlumočníky, pokud nebude podpořena snaha o terciární vzdělávání tlumočnicků, tak jak je běžné v jiných státech Evropy a USA.

Nadále zůstává úkol zlepšovat dosud nedostatečnou osvětu v naší společnosti. Měnit předsudky o hluchotě, kultuře neslyšících, odlišných možnostech a schopnostech každého jedince s důrazem na odlišné způsoby komunikace a jiných komunikačních potřeb u jedinců se sluchovým postižením.

Všechny informace použité v této práci byly zařazeny chronologicky, aby zachytily důležité mezníky historického vývoje organizací neslyšících a vzájemnou provázanost těchto organizací s tlumočnickými službami. Cílem práce bylo sledovat jak proměny v oblasti poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící u nás, tak proměny profese tlumočnicka znakového jazyka od dobrovolnické práce po profesionalizaci včetně vývoje vnímání jeho role.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

PIPEKOVÁ, J., 1998. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 1998, ISBN 80-85931-65-6.

SLOWÍK, J., 2007. *Speciální pedagogika*. 1.vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1733-3.

HORÁKOVÁ, R., 2012. *Sluchové postižení: Úvod do surdopedie*. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0084-0.

KOSINOVÁ, B., 2008. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. 1. vyd. Praha: ČKTZJ. ISBN 978-80-87153-20-8.

KOTVOVÁ, M. a KOMORNÁ, M. 2008. *Praktický kurz znakované češtiny*. 2. opravné vyd. Praha: ČKTZJ. ISBN 978-80-87218-26-6.

KRONUSOVÁ, M., 2008. *Organizace tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. 2. opravné vyd. Praha: ČKTZJ. ISBN 978-80-87218-22-8.

KRONUSOVÁ, M. 2008. *Možnosti poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící*. 2. opravné vyd. Praha: ČKTZJ. ISBN 978-80-87218-12-9

HUDÁKOVÁ, A. a TÁBORSKÝ, J., 2008. *Sociolingvistické kapitoly pro tlumočnický pro neslyšící*. 2. opravné vyd. Praha: ČKTZJ. ISBN 978-80-87218-17-4.

ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, K., 2008. *Certifikační vzdělávací program*. 2. opravné vyd. Praha: ČKTZJ. ISBN 978-80-87218-11-2.

KRAHULCOVÁ-ŽATKOVÁ, B., 1996. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. 1. vyd. UK. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-239-7.

MACUROVÁ, A., 2008. *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. 2008. 1. vyd. Praha: ČKTZJ. ISBN 978-80-87153-05-5.

HRUBÝ, J., 1997. *Průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Septima. ISBN 80-7216-006-0.

STRNADOVÁ, V., 2001. *Hádej co říkám aneb Odezírání je nejisté umění*. 2. doplněné vyd., vydavatelství Pavel Vlasák. ISBN 80-903035-0-1.

BALÁŠOVÁ, J., 2002. *Kapitovy z logopedie*. 1.vyd. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského. ISBN 80-86723-05-4.

VYBÍRAL, Z. 2005. *Psychologie komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-998-4

TORÁČOVÁ, V. 2008 *Tlumočení pro neslyšící a související legislativa*. 2. Opravné vyd. Praha: ČKTZJ. ISBN978-80-97218-31-0

Seznam použitých internetových zdrojů

ZÁKONY PRO LIDI. Předpis č. 155/1998 Sb. Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. [online]. © AION CS 2010-2014 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-155/info>

ZÁKONY PRO LIDI. Předpis č. 384/2008 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony. [online]. © AION CS 2010-2014 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-384>

ZÁKONY PRO LIDI. Předpis č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách. [online] © AION CS 2010-2014 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

ZÁKONY PRO LIDI. Předpis č. 36/1967 Sb. Zákon o znalcích a tlumočnících.[online] © AION CS 2010-2014 [cit. 2014-12-15]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1967-36/zneni-0>

ZÁKONY PRO LIDI. Předpis č. 37/1967 Sb. Vyhláška ministerstva spravedlnosti k provedení zákona o soudních znalcích a tlumočnících. [online] © AION CS 2010-2014 [cit. 2014-12-15]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1967-37>

SVAZ NESLYŠÍCÍCH A NEDOSLYCHAVÝCH: Aktuality. [online]. [cit. 2014-10-19]. Dostupné z: <http://www.snnrcr.cz/Tlumocnicke-sluzby-v-Praze-Karline-1.html>

ČESKÁ KOMORA TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA. Úvod: Aktivita: Vzdělávání: CVP. [online]. © 2010-2014 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.cktzj.com/vzdelavani>

CENTRUM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ TLUMOČNÍKŮ PRO NESLYŠÍCÍ, H. Pro veřejnost: Aktuality. [online] Webmaster Jana Jašová © 2003-2012 ASNEP - CZTN; Webdesign

Šimon Sedláček © 2011-2012; Copyright © ASNEP - CZTN 2012 [cit. 2014-10-26]
Dostupné z: http://www.cztn.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=34&Itemid=71

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ V ČR. *Registr poskytovatelů sociálních služeb.* [online]. [cit. 2014-10-19] Dostupné z :
http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledanisluzby.do?pg=1&zaok=&sd=tlumo%C4%8Dnick%C3%A9+slu%C5%BEby&zak=&SUBSESSION_ID=1413730453220_66#results

ADAMČÍKOVÁ, N., a KÖNIGOVÁ, M. *Babiš nepřidá Marksové půl miliardy na sociální služby.* [online]. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/350906-babis-neprida-marksove-pul-miliardy-na-socialni-sluzby.html>

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *O nás.* [online]. ©2011 – 2014 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/cinnosti/projekty>

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Rozvoj a implementace NSK. O projektu.* [online]. ©2011 – 2014 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/nsk2/o-projektu>

Seznam ostatních zdrojů

SOVÁK, M. Neslyšící mezi námi. In:Svaz invalidů, federální výbor. *Seminář o problémech hluchoty.* Praha: Magnet, 1977, s. 9-21. ISBN nevedeno

SMUTNÁ, M. Neslyšící mezi námi. In:Svaz invalidů, federální výbor. *Seminář o problémech hluchoty.* Praha: Magnet, 1977, s. 129-132. ISBN nevedeno

PAUR, J. Neslyšící mezi námi. In:Svaz invalidů, federální výbor. *Seminář o problémech hluchoty.* Praha: Magnet, 1977, s. 133-135. ISBN nevedeno

ŠVÁB, V. Neslyšící mezi námi. In:Svaz invalidů, federální výbor. *Seminář o problémech hluchoty.* Praha: Magnet, 1977, s. 137-139. ISBN nevedeno

Školení tlumočnicků. GONG: *měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu.* 1974, číslo 6, červen 1974, s. 82. ISBN nevedeno

SMUTNÁ, M. Systém tlumočnických služeb. GONG: *měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu.* 1976, číslo 11, listopad 1976, s. 162. ISBN nevedeno

PÁNEK, P. Počátky tlumočení pro neslyšící v českých zemích aneb 90 let od vzniku této profese u nás. *GONG: časopis sluchově postižených*. 2013, roč. 41, č. 7-8, s. 8. ISSN 0323-0732.

KMEŤ, J. Svazy SP vystoupily z Federace zdravotně postižených ČSFR. Po 40 letech opět samostatně. *GONG: časopis sluchově postižených*. 1992, roč. 21, č.5/92, s. 100. ISSN 0323-0732.

REDAKCE. Novoroční anketa organizací sluchově postižených. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1993, roč. 22, č. 1/93, s. 4-5. ISSN 0323-0732.

JENDRULEK O. ASNEP zahájila svou činnost. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1993, roč. 22, č. 4/93, s. 64. ISSN 0323-0732.

BROŽÍK, J. PSN je česká „jednička“. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1993, roč. 22, č. 7/93, s. 134. ISSN 0323-0732.

BROŽÍK, J. Kulatý stůl o znakovém jazyku. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1994, roč. 23, č. 1/94, s. 7. ISSN 0323-0732.

BROŽÍK, J. Tlumočníci – jak dál? *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1994, roč. 23, č. 4/94, s. 80. ISSN 0323-0732.

REDAKCE: 62 let tlumočnickem. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1994, roč. 23, č. 7/94, s. 149. ISSN 0323-0732.

BROŽÍK, J. Kolegium tlumočnicků. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*, 1995, roč. 24, č. 5/95, s. 105. ISSN 0323-0732.

FILÁČKOVÁ, J. Dotace MPSV pro rok 95' občanských sdružením SP. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1995, roč. 24, č. 9/95, s. 202. ISSN 0323-0732.

FILEC, V. Dotace MZd ČR pro rok 95' občanským sdružením SP. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 2005, roč. 24, č. 11/95, s. 245. ISSN 0323-0732.

KUBICOVÁ, J. Náplň činnosti kolegia tlumočnicků. *GONG: časopis pro osoby s vadami sluchu*. 1995, roč. 24, č. 6/95, s. 128. ISSN 0323-0732.

SMUTNÁ, M. Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR. *GONG: časopis pro osoby s vadami sluchu*. 1995, roč. 24, č. 7/95, s. 150. ISSN 0323-0732.

BROŽÍK, J. Evropské fórum o profesi „Tlumočnick ZJ“. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1996, roč. 25, č.5/96, s. 103. ISSN 0323-0732.

BUBERLE, V. Víte, co je ČSTJ? *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1996, roč. 25, č. 6/96, s. 127. ISSN 0323-0732.

JENDRULEK, O. Komunita neslyšících očima sociologa. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1996, roč. 25, č. 6/96, s. 129. ISSN0323-0732.

BUBERLE, V. Nekulaté výročí. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1996, roč. 25, č.7/96, s. 151. ISSN 0323-0732.

KAUPPINENOVÁ, L. Zpráva Lissy Kauppinenové, presidentky SFN, o jednání s představiteli SNN v ČR a ČUN a o informacích, které jsem od nich dostala v průběhu návštěvy v Praze dne 24. 7.1 995. *GONG: časopis pro občany s vadami sluchu*. 1996, roč. 25, č. 8/96, s. 173. ISSN 0323-0732.

PAUR, J. Král tlumočnicků. *GONG: časopis sluchově postižených*. 2014, roč. 42, č. 7-9, s. 25. ISSN 0323-0732.

BROŽÍK, J. 65 let práce pro neslyšící, *GONG: časopis sluchově postižených*, 2005, roč. 34, č. 04, s. 2. ISSN 0323-0732

BROŽÍK, J. Poprvé sami sobě. *GONG: časopis sluchově postižených*, 1999, roč. 28, č. 5/99, s. 116. ISSN 0323-0732.

BROŽÍK, J. Organizace tlumočnických služeb. *GONG: časopis sluchově postižených*. 1999, roč. 28, č. 5/99, s. 120. ISSN 0323-0732.

BROŽÍK, J. Českomoravská jednota neslyšících. *GONG: časopis sluchově postižených*. 1999, roč. 28, č. 5/99, s. 120. ISSN 0323-0732.

NOVÁK, M. Inovativní praktiky v týmovém tlumočení. *GONG: časopis pro sluchově postižené*. 2006, roč. 35, č.11/2006, s. 7-8. ISSN 0323-0732.

VRÁNEK, R. Tlumočení jako v Kocourkově aneb teorie kontra praxe. *GONG: časopis pro sluchově postižené*. 1999, roč. 28, č. 9/99, s. 227. ISSN 0323-0732.

JENDRULEK, O. S čím můžeme počítat? Jednání předsedů ZO neslyšících. *GONG: časopis sluchově postižených*. 1991, roč. 20, č. 2/91, s. 26. ISSN 0323-0732.

BROŽÍK, J. Ustavení České unie neslyšících. *GONG: časopis sluchově postižených* 1991, roč. 20, č. 2/91, s. 27. ISSN 0323-0732.

PANSKÝ, O. Návrhy na změnu organizace tlumočnické služby. *GONG: časopis sluchově postižených*. 1999, roč. 28, č. 11/99, s. 282. ISSN 0323-0732.

JANEČEK, J. Tlumočení: jaká je úloha tlumočnicka? *GONG: časopis sluchově postižených*. 2003, roč. 32, č.1/2003, s. 18. ISSN 0323-0732.

ŠEBKOVÁ, H., TIKOVSKÁ, L. Úvod do tlumočení tlumočnicka znakového jazyka. *GONG: měsíčník sluchově postižených*. 2005, roč. 34, č. 5/2005, s. 7. ISSN 0323-0732.

JANEČEK, J. Tlumočení: právo rozhodovat. *GONG: měsíčník sluchově postižených*. 2005, roč. 34, č. 02/2005, s. 18. ISSN 0323-0732.

VYSUČEK, P. Pohled neslyšícího. *GONG: časopis sluchově postižených*. 2005, roč. 34, č. 04/2005, s. 18-19. ISSN 0323-0732.

REDLICH, K. Reforma tlumočnických služeb. *GONG: časopis sluchově postižených*. 2008, roč. 37, č. 3-4, s. 13. ISSN 0323-0732

CURRY, T. Úvaha T. Curryho: Historické okamžiky. *GONG: časopis sluchově postižených*. 2014. roč. 42., s. 29., ISSN 0323-0732

KOLEKTIV PRAŽSKÉHO SPOLKU NESLYŠÍCÍCH. *Pražský spolek neslyšících 125. let*. SSP v ČR: Magnet-press, s. 4. ISBN neuváděno

BOHÁČKOVÁ, M. *Pražský spolek neslyšících 140. výročí*. SNN v ČR: Tigris, s. 6. ISBN neuváděno

SEZNAM ZKRATEK

ÚJI	-	Ústřední jednota invalidů
SČSI	-	Svaz československých invalidů
ČSSI	-	Československý svaz invalidů
SI	-	Svaz invalidů (SI v ČSR)
ZO	-	Základní organizace
ČSSP	-	Český svaz sluchově postižených
SSP	-	Svaz sluchově postižených
SNN v ČR	-	Svaz neslyšících a nedoslýchavých v České republice
ASP	-	Asociace sluchově postižených
FZP	-	Federace zdravotně postižených
FSP	-	Federace sluchově postižených
WFD	-	Světová organizace neslyšících
PUN	-	Plzeňská unie neslyšících
JUN	-	Jihlavská unie neslyšících
UNB	-	Unie neslyšících Brno
OUN	-	Oblastní unie neslyšících Olomouc
ČMJN	-	Českomoravská jednota neslyšících
ČSTZJ	-	Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka
OTZJ	-	Organizace tlumočnicků znakového jazyka (pod SNN)
ČKTZJ	-	Česká komora tlumočnicků znakového jazyka
ČSFR	-	Československá federativní republika
ASNEP	-	Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel
CZTN	-	Centrum zprostředkování tlumočení pro neslyšící
MPSV ČR	-	Ministerstvo práce a sociálních věcí české republiky
MZd ČR	-	Ministerstvo zdravotnictví České republiky
MŠMT ČR	-	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky
KSČ	-	Komunistická strana Československa
ČT	-	Česká televize
NSK	-	Národní soustava kvalifikací
NUV	-	Národní ústav pro vzdělávání
ZSS	-	Zákon o sociálních službách

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ a TABULEK

Seznam schémat

Schéma 1: Struktura SI	32

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet členů Pražského spolku neslyšících v Praze	36
Tabulka 2: Dotace MPSV ČR	50
Tabulka 3: Dotace MZd ČR	50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Vývoj terminologie a statistika tlumočení	I
Příloha B – Brožurka „Prstová abeceda“	II
Příloha C – Zápis Rady sluchově postižených (10. 2. 1978).....	IV
Příloha D – Rozhovor Věra Provazníková.....	VIII
Příloha E – Rozhovor Olga Masníková.....	XII
Příloha F – Stránka zápisu (18. 5.1950).....	XVII
Příloha G – Rozhovor Ivan Sedlecký	XX
Příloha H – Stránka zápisu (26. 3. 1952).....	XXIII
Příloha I – Rozhovor Jaroslav Paur.....	XXIV
Příloha J – Směrnice pro jmenování a odměňování tlumočnicků.....	XXVII
Příloha K – Metodický pokyn (1972).....	XXXVI
Příloha L – Kvalifikační kritéria pro jmenování a odměňování tlumočnicků....	XXXIX
Příloha M – Pověření MŠMT pro SSP a SNN v ČR k vydávání dokladů.....	XLII
Příloha N – Seznam registrujících poskytovatelů.....	XLIV
Příloha O – Seznam vydávaných průkazů pro tlumočnický	XLVI
Příloha P – 100. výročí založení prvního spolku neslyšících.....	XLVII

Příloha A – Vývoj terminologie a statistika tlumočení

Referat f.
Demonstr. !

Dol 5: Pan Deman referuje: Cinnost v soc. pol. od-
steleni pro sluchové vadné v rámci U 77 v Praze
od 1. 11. 1949 do 30. 6. 1950. Různé osobní intervence
v tlumočení se projevily neolyžiči s sluch. vadnými
v úvodu bylo provedeno celkem 320 intervencí,
za uvedené období byla spatřena pracovní místa
pro členy U 77. 22, a přivýjel písemnosti vyho-
toreno celkem 217.

Dále byly intervence telefonní pracovní intervence
u zaměstnavatelů, polavotnické, pracovní postupování
a porady, rozpatřování pracovních míst, intervenc
ce v sluchadla v telefon sesilovače. Písem-
nosti v podstatě: Jako nové pol. příhl., obč.
právk., vyplňování průsvých statorníka, členské
příhl., žádosti o státní úlevu, návrhy na poskytnu-
tí podpory Čs. Č. k. Bylo celkem soc. odd. pro
neolyžiči v rámci U 77 v Praze 448 intervencí. Do
pořadku pájemců na telef. sesilovače se přihlásila
celkem 64 zájemci.

Dále bylo členstvo upraveno, se dne 20. 10.
50, v 8. 30 h. bylo provedeno / ukorka / skazota
telef. sesilovače vol. fy. Tesla n. p. pro sluchové
vadné osoby a to se všeobecní nemoci v Praze II.
Karlovu n. na klinice prof. Demana, což se odpočívá
neolyžiči, aby se této záležitosti přičastují %.

Zdroj: Olga Masníková

Příloha B – Brožurka „Prstová abeceda“

Prstová abeceda. Obrazová příručka. Zpracoval kolektiv vedený Josefem Zemanem. Vydal Svaz československých invalidů, Praha 8, Karlínské nám. 12, jako přílohu k 9. číslu Zpravodaje Svazu čs. invalidů (vydání pro sluchově vadné) 1964. Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., provozovna 03, Praha 1, Panská 8.

VYŠLO JAKO PŘÍLOHA K 9. ČÍSLU ZPRAVODAJE SVÁZU ČESKOSLOVENSKÝCH INVALIDŮ (VYDÁNÍ PRO SLUCHOVĚ VADNÉ), ROČNÍK 1964

oprava - 2
8
W

PRSTOVÁ ABECEDA

1964

Vážení přátelé!

Dostáváte do rukou brožurku, která by se měla stát vašim dobrým přítelem, neboť vám může pomoci zvládnout jednu z nehorších obtíží, s kterou se v životě — téměř na každém kroku — setkává sluchově postižený člověk. Je to obrázková příručka s oficiální prstovou abecedou, kterou v ČSSR zavádí Svaz československých invalidů.

Podnětem k vypracování jednotné československé prstové abecedy bylo doporučení Světové federace neslyšících, aby se ve všech členských zemích SFN pracovalo na zavedení účelných soustav pomocných dorozumívacích prostředků pro sluchově postižené. Podle zásad Světové federace neslyšících překročila tedy před časem i ústřední sekce sluchově postižených Svazu čs. invalidů k tomu, aby se ustavila komise pro unifikaci (sjednocení) posuňkové řeči.

Jedním z prvních úkolů, které tato komise dostala, bylo vytvoření jednotné prstové abecedy pro celé území našeho státu (a kromě toho ovšem — jako hlavní úkol — příprava materiálu pro slovník znakové posuňkové řeči). Úkoly byly zahrnuty do pracovního plánu ústřední sekce sluchově postižených Svazu československých invalidů.

Nešlo o žádnou maličkost, nýbrž o věc velmi důležitou; vždyť prstová abeceda a posuňková řeč jsou mimořádně účinnými pomocnými prostředky pro rozvíjení výchovy a výuky, zejména neslyšících, nehledíme-li již na jejich bezprostřední význam pro praktický každodenní styk mezi neslyšícími, ohluchlými a těžce nedoslýchavými navzájem.

Zdroj: Olga Masníková

Na půdě Svazu čs. invalidů vznikla nejprve přípravná skupina, která podle závěrů z kongresů Světové federace neslyšících a podle zkušeností z jiných zemí, mezi nimi Sovětského svazu a Bulharské lidové republiky, určila hlavní zásady, jimiž se má unifikační komise při své práci řídit, naznačila pracovní metody a navrhla složení unifikační komise.

Ústřední sekce sluchově postižených SČSI schválila složení unifikační komise, kterou tvoří soudruzi: Štefan Balušik, Július Dzurányi, František Gottwald, Bohuslav Kovář, Josef Pivoňka, Josef Zeman a jako odborně technický pracovník Juraj Fedor. Předsedou komise se stal soudruh Josef Zeman, pracovník aparátu ústředního výboru Svazu československých invalidů.

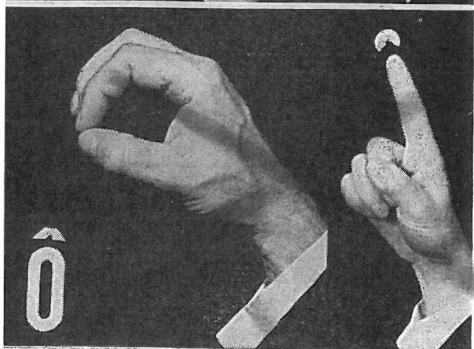
Unifikační komise zahájila práci na prstové besedě v roce 1963. Pečlivým srovnáváním a hodnocením nejrůznějších domácích a zahraničních, mezi nimi i laických systémů prstové abecedy došla posléze k takovým typům sestavy prstů jediné ruky, které jsou velmi výstižné, prakticky dobře použitelné, navzájem dostatečně odlišné a esteticky ladné.

Abeceda byla sestavena společně pro češtinu a slovenštinu.

Komise odborníků předložila pak výsledky své práce — kompletní prstovou abecedu — ústřední sekci sluchově postižených SČSI, která ji schválila. A nyní vydává tedy Svaz československých invalidů přehlednou obrázkovou příručku s prstovou abecedou, která je platná pro celou naši republiku.

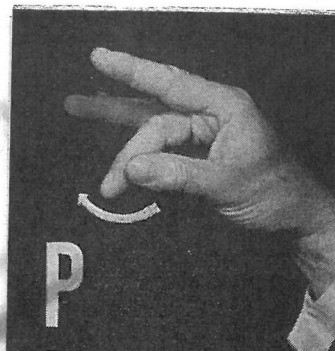
Její tvůrci jsou přesvědčeni, že abeceda se v praktickém životě osvědčí a bude platnou pomůckou našich sluchově postižených jak při rozvíjení gramatické řeči, tak při dorozumívání.

OBRAZOVÁ ČÁST

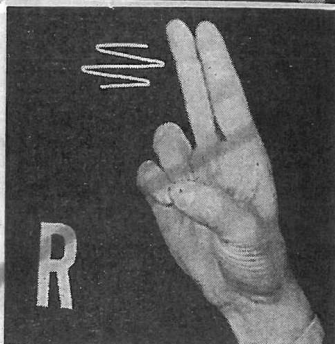

Proč šipka ?

2 prsty
(prstem k a)
malíkovy
jsou
zmatečné

nač
cik-cak ?

odlišit od U

Zdroj: Olga Masníková (poznámky tehdy provedl její manžel Boris Masník)

Příloha C – Zápis Rady sluchově postižených, ze dne 10. 2. 1978

Str.1

Schůze : 18
Dne 10. února 1978

SVAZ IVALIDŮ V ČSR
Rada sluchově postižených

Věc : Návrh koncepce školení tlumočnicků znakové řeči
a návrh základní učební osnovy

Příloha : Vlastní návrh

Předkládá : s. M. Smitná
Zpracoval : s. J. Paur
s. D. Gabrielová

Návrh usnesení :

Rada sluchově postižených

- I. Bere na vědomí navrženou koncepci školení tlumočnicků znakové řeči neslyšících
- II. Ukládá radě SP /komisi tlumočnicků/ zpracovat učební plán pro jednotlivé cykly školení včetně hodinového rozdělení vyučovacích předmětů, způsob zkoušek a hodnocení.

Provede : s. D. Gabrielová

Zdroj: SNN v ČR

Znalost znakové řeči neslyšících by měla být jednou ze základních součástí vzdělání pracovníka nebo funkcionáře, který se zabývá problematikou neslyšících nebo s nimi ve kterém společenském úseku úzce spolupracuje. Význam této znalosti spočívá v dosažení objektivního pohledu na postiženého neslyšícího jedince i na neslyšící společnost jako celku. Praxe dokazuje, že problémy neslyšících bez přímých komunikačních kontaktů nelze v plné šíři pochopit, ani řešit.

Svaz invalidů, jakožto jediná organizace v ČSSR vůbec, se ujal úkolů organizovaně zabezpečovat vzdělávání v tomto směru. Již řadu let pořádá pravidelně dvakrát ročně krátkodobé kurzy pro tlumočnický znakové řeči zapojené do činnosti ve složkách Svazu invalidů, nebo zapsané v seznamech tlumočnicků - znalců krajských soudů.

Výuka se provádí ve třídních a desetidenních školeních, na nichž jsou žákům poskytovány praktické i teoretické základy znakové řeči a potřebné informace ze zájmové problematiky.

Trekventanti jsou rozděleni do tří skupin podle vykazovaných znalostí.

- I. skupinu tvoří začátečníci a věichni ostatní, kteří se kursu zúčastňují poprvé
- II. skupinu tvoří tlumočníci s průměrnou znalostí znakové řeči, kteří si své vědomosti prohlubují
- III. skupinu tvoří tlumočníci, kteří znakovou řeč ovládejí dobře a své znalosti si vybrušují, aby byli schopni zastávat funkci soudního tlumočnicka, případně instruktora znakové řeči v kursu.

Zařazování tlumočnicků do skupin provádí instruktorský sbor na základě výsledků zkoušek, složených v předchozím kursu. Instruktori, resp. komise tlumočnicků předkládá radě SP při ÚV SI v ČSR a sekretariátu ÚV SI v ČSR návrhy na jmenování tlumočnicků do jednotlivých kvalifikačních kategorií.

Dosavadní způsob školení tlumočnicků znakové řeči již ovšem navyhovuje současné potřebě. Byl koncipován před více jak dvaceti lety a předpokladem, že školení se zúčastňují převážně ti, kteří již znakovou řeč částečně ovládají. Jedním z hlavních cílů školení byla proto unifikace znakového vyjadřování. Částečně se podařila, ovšem stojí zde otázka, zda důsledná unifikace je správná, protože brání ve své podstatě rozvoji znakové řeči. Také v každém živém jazyce je mnoho nářečí a dialektů, které jazyk obchacují. Bude proto jistě správnější upozornovat na rozdíly a seznamovat s nimi tlumočnicků.

Chceme-li klást na tlumočnicků vyšší požadavky - tedy ne, aby byli pouze pasívními překladateli - musíme přizpůsobit tomu formy a metody jejich přípravy. Jde o úkol nesmírně náročný. Není možné se plně opřít o dialektiku výuky cizích jazyků, protože znakové vyjadřování má své zvláštnosti, svá pravidla, zatím však nepopsaná /domníváme se, že pro rozvoj znakové řeči, a ve své podstatě i rozvoj kultury neslyšících, bylo ne plně správné rozhodnutí milánského kongresu v r. 1880, který orientoval výuku na školách pouze na orální řeč. Rozvoj znakového vyjadřování se tím značně zbrzdil/.

Při zpracování didaktiky výuky znakové řeči je potřebné vycházet z dosavadní osnovy a pochopitelně z již získaných zkušeností. Hlavní zásadou tu musí být vytvořit na školení i mimo školení pro kandidáty "znakové prostředí" /tj. soustavně, i v době volna používat znakovou řeč/, protože jen tak bude zaručen plynulý

rozvoji jejich znalostí, lépe porozumí znakové řeči, budou se upevňovat spoje slovo-znak, rychleji zdokonalí své vlastní vyjadřování a povede je k samostatnému projevu ve znakové řeči. Školení by současně mělo dát každému návod i dostatek materiálů, jak se učit v mezidobí mezi školením sám.

Cílem vyučování je :

1. vypěstovat u tlumočnicků znakové řeči znalosti tak, aby rozuměli projevu neslyšícího občana, dovedli se sami vyjadřovat o nej - důležitějších tématech, odpovídajícím potřebám neslyšících, aby srozumitelně tlumočili znakovou řeč a dokázali ji převádět do řeči mluvené.
2. poskytnout základní poučení o problematice neslyšících v okruzích jejich životních zájmů, z oblasti vzdělávání, pracovního uplatnění, občanského života, sociální péče, kulturního společenského vyžívání.
3. přispívat k rozvíjení znalosti, morálních vlastností a výchovy tlumočnicků v socialistickém duchu.

Formy školení

Formy školení musí odpovídat budoucímu zapojení tlumočnicků či pracovníků do práce mezi neslyšícími. Jiné požadavky budou kladeny na dobrovolné tlumočnický a jiné na profesionální tlumočnický - pracovníky pro sluchově postižené. V dohledné době se zřejmě nepodaří rozšířit okruh profesionálních tlumočnicků, aby se vyplatilo pro ně pořádat dlouhodobé kurzy. Výuka bude proto i nadále zajišťována v krátkodobých kurzech.

1. Cyklus osmi desetidenních internálních kursů pro tlumočnický I. a II. kategorie se zkouškami podmínují postup a závěrečnými zkouškami z vybraných předmětů.

Hlavní cíle výuky v kursu

- a) osvojení a používání prstové abecedy
- b) osvojení 2 500 znaků
- c) porozumění znakové řeči, samostatné vyjadřování ve znakové řeči, plynulý překlad do znakové řeči a ze znakové řeči.
- d) teoretické a praktické znalosti problematiky neslyšících

Vyučovací předměty

- základy marxismu-leninismu
- obecná psychologie
- obecná pedagogika
- speciální psychologie
- surdopedagogika
- prstová abeceda
- znaková řeč
- politickovýchovná a kulturně osvětová práce
- zásady práce se sluchově postiženými ve Svazu invalidů
- základy organizování zájmové, kulturní, politické a jiné práce v kolektivu.

2. Kurzy základů znakové řeči -120 hodin.

Kurs bude rozdělen do tří cyklů po čtyřiceti hodinách. Hlavním cílem je naučit používat prstovou abecedu a základní znaky v rozsahu 800 -1 000 slov. Kurzy budou určeny pro pracovníky SI, Mety, rodiče SP dětí, pedagogické pracovníky apod.

V obou kurzech bude znaková řeč vyučována podle učebnice znakové řeči, jejíž zpracování se připravuje. Přípravné práce byly

16/70 Bed.

- 3 -

již započaty. Předpokládá se, že zpracování si vyžádá dobu tří let. Konkrétní zpracování metodiky učebních plánů, rozsahu požadavků na zkoušky apod. bude zpracováno v I. pololetí letošního roku. Předpokládá se, že s postupem prací na učebnici znakové řeči bude metodika i učební plán postupně upřesňován.

Zásadní změny ve výuce tlumočnicků znakové řeči si vyžádají i jiná organizační a ekonomická opatření. Navržené kursy by měly být započaty v roce 1979.

Příloha D – Rozhovor Věra Provazníková (*1949), mailem srpen - říjen 2014.

1 Víím o Vás, že jste dlouhá léta tlumočila a poskytovala tlumočnické služby pro neslyšící v Brně. Prozradte mi, jak jste se k tlumočení dostala a jaké byly Vaše začátky?

K tlumočení jsem se dostala již v 17 letech, (od r. 1967) ale pracovně jsem tlumočila asi od 18 let. Začala jsem jezdit na kurzy znakové řeči, které se konaly alespoň 3 x do roka, pořádal je Svaz invalidů zdarma. Kurzy byly v rekreační zařízení Svazu invalidů v Domousnici, Podlesí, Hodoníně u Kunštátu v Brně, kde byla vždy možnost ubytování zdarma. To všechno byly rekreační zařízení Svazu invalidů. Až jsem udělala zkoušky nejméně III. kategorie u pana Zemana, tak jsem mohla tlumočit, ale pouze jednoduché tlumočení u lékaře, v práci atd. U soudu jsem tlumočila asi až o 2 roky později, kdy jsem obdržela průkaz I. kategorie tlumočnicka. Hned na to jsem dostala dekret soudního tlumočnicka a to už jsem tlumočila všechno. Tlumočení jsem prováděla při své vlastní práci, někdy jako vedlejšák, pokud jsem měla smlouvu přes Svaz. Částka byla jako u soudu 14,- Kč hodně dlouho. Vedl se deník a tlumočení se na základě toho proplácelo.

2 Jak probíhaly kurzy, byly nějaké metodiky, osnovy k výuce? Kdo jmenovitě vedl tyto kurzy a jak probíhaly zkoušky?

Kurzy vedli ti nejzkušenější a nejlepší tlumočníci, musím vzpomenout, pí. Gabrielovou, Masníkovou, za neslyšící p. Solar z Plzně, učili i další neslyšící p. Hanzlíček starší a další, hlavně u všeho byl p. Josef Zeman nestor tlumočnicků. Nejvíce se na tom podílel p. Zeman, pí Gabrielová byla výborná koncepční pracovnice a samozřejmě výborná tlumočnice. Tlumočníci byli na kurzech rozděleni do III. skupin. Začátečníci byla I. skupina, II. sk. byli méně pokročilí, kteří si znalosti prohlubovali a III. sk. byli tlumočníci ovládající znakovou řeč velmi dobře, mohli být jmenováni soudním tlumočnickem. Na základě zkoušek, před instruktorskou komisí byl podán návrh SI ke Krajskému soudu na jmenování soudním tlumočnickem, to byl můj případ.

Stále jsme byli stejná skupina nadšených mladých tlumočnicků, vzpomenu ty co jsme zůstali věrní, Kubicová, já, Hanzlíček mladší, Eva Kantůrková, Eva Procházková, Vašek Gottwald. Vzpomínám na další, ale to už byli podstatně mladší. My, co jsme měli I. kategorii jsme pak pomáhali učit na školení, ale měli jsme skupiny začátečníků. Byly zpracované postupy nejen na výuku, ale i na výběr vhodných adeptů. To bylo postaveno na ZO neslyšících, oni měli vybrat co nejvíce vhodných uchazečů, nejlépe

slyšící děti neslyšících rodičů - dnes jim říkají CODA. Snaha byla zapojit je všechny do činnosti v ZO a ty nejlepší posílat na kurzy znakové řeči, aby z nich byli proškolení tlumočníci. Kurzy vedla někdy i Míla Mrzilková, ta potom na Svazu již nepracovala. Osnovy ze začátku zpracovával p. Zeman, nechtěl k této činnosti nikoho pustit. Pak se dělali další kurzy s různými okruhy např. na téma zdraví, práce, rodina, oblečení. Každý do toho dával kus sebe. Vzájemně jsme si pomáhali a podporovali se, jinak to nešlo, byli jsme bezva parta.

3 Co si vybavuješ ke komisi tlumočnicků?

Existovala komise tlumočnicků, komisi ze začátku vedl Zeman v SI, později i Milada Smutná, která byla později i prezidentkou Svazu neslyšících. Předsedou komise byl pan Zeman, ale později byla zvolena předsedkyní Jana Kubicová z Ostravy. Navrhovali jsme radě neslyšících vhodné budoucí tlumočnický, šikovné účastníky školení, která je schvalovala. Začali jsme tvořit i skupiny k unifikaci znaků. Ale také aby se všichni tlumočníci naučili i různé znaky na 1 slovo například i 3 různé výrazy ve znakové řeči. Myšlenka byla dát dohromady znaky, které se ukazovaly v každém kraji jinak. Ukázal se znak a ostatní ukázali, jak se znak ukazuje u nich třeba v Brně, Zlíně, Prostějově, na severní Moravě, v Čechách a různě. Našel se znak, který se měl používat v celé republice. Všichni ho znali, ale doma každý ukazoval po svém, ale bohužel stálým opakováním se znak chytil, každý věděl, že uvedené slovo se dá ukázat i na několika způsoby. Svaz invalidů nám všechno hradil veškerá školení, cestovné na komise, stravné.

4 Jak se poskytovaly tlumočnické služby, když jste začínala a jaký byl vývoj?

Já jsem pracovala od r. 1966 -1989 na vedlejší pracovní poměr. V r. 1979 jsem nastoupila na Svaz invalidů v Brně, ale před tím jsem roky pracovala ve Zbrojovce Brno. Do Kulturního domu neslyšících (KDN), kam jsem pravidelně docházela a pracovala jako tlumočnick na dohody asi 14 let. Pracovala jsem jako tlumočnice a sociální pracovnice. Tehdy tlumočnick řešil sociální věci neslyšících, pokud se na mě klient obrátil. Ale nebyla to jen práce pro neslyšící. V organizaci se řešily všechny vady zdravotně postižených, pracovala jsem třeba na vyplňování formulářů a průkazek SI pro všechny vady. Tlumočila jsem na všech schůzích SI, všude tam, kde byl přítomen i pouze 1 neslyšící, např. na schůzi KSČ, díky tlumočení jsem byla zasvěcena do všeho, byť jsem byla nestranička. Byla to tehdy nutnost, mlčení se bralo jako samozřejmost!

Zúčastňovala jsem se také různých zasedání SI, pak Svazu neslyšících, jak bylo potřeba, tlumočila jsem i našim neslyšícím funkcionářům, často v rekreačních zařízeních Svazu. Prostě všude tam kde něco Svaz organizoval. Svaz mě zaměstnal přes Metu, kde jsem pracovala také mnoho let, nahradila se pouze hlavička nového zaměstnavatele ze Svazu neslyšících na Metu. Meta vyráběla pro invalidy různé pomůcky a zaměstnávala především zdravotně postižené občany. Tlumočníci tam pracovali také, ale pouze formálně, nevím už, kolik nás celkem bylo. Určitě vím, že jsem to byla já a Olga Masníková, co jsme byli takto jako tlumočníci zaměstnávání. Vypadalo to jako, že jsme pracovníky Mety, ale vykazovali jsme práci na Svazu invalidů. Občas byly schůze Svazu neslyšících v Metě a tam jsem tlumočila. Se spoluprací s Metou jsem si nemohla stěžovat. Měla jsem všechny výhody zaměstnance, možná lepší než ve Svazu. Vliv Svazu byl stále přítomný. Po skončení v Metě, jsem opět byla převedena do tehdy Kulturního domu neslyšících v Brně na Vodové, kde jsem pracovala do 1. 9. 2003. S těžkým srdcem jsem odešla 4 roky před důchodem z finančních důvodů, měli jsme malý plat a já se bála, že budu mít malý důchod. Dodnes jsem v ÚSP pro zrakově postižené (už 11 let), mám na starosti výchovnou činnost 5 neslyšících klientů, z toho 2 hluchoslepí. Naučila jsem se taktilní znakový jazyk.

Svaz chtěl mít více tlumočnicků, a proto bylo cílem Svazu pro tlumočnické služby najít co nejvíce tlumočnicků, kteří by byli schopni pracovat alespoň na úrovni začátečnicků v ZO neslyšících v každém krajském nebo okresním městě. Dá se říct, že to se trochu podařilo, ale práce byla většinou i dobrovolná. Byli další a mladí tlumočníci, většinou přežili a vydrželi tlumočníci - děti neslyšících rodičů. Kdo nebyl člen Svazu neslyšících měl si platit tlumočnické služby sám. Většinu tlumočení tlumočníci poskytovali zadarmo a neslyšící za to dávali tlumočnickům pozornosti jako je kafe, bonboniéra apod.

5 Jak byli tlumočníci placeni?

Většina tlumočnicků někde pracovala a měla se Svazem (v lepším případě) jen dohody na určitý počet hodin. Jednalo se asi o 20 hod. na měsíc. Bylo to takové přilepšení k platu. Ti co už byli soudními tlumočníky, měli ve Svazu ze začátku 14 Kč, později 25,- Kč na hodinu + cestovné. V devadesátých letech se ceny zvyšovaly na 70,- Kč/ hod., poději i na 150,-Kč/hod. na dohody. Zaměstnaní tlumočníci měli v přepočtu mnohem méně, na úrovni tehdejší minimální mzdy. O dnešních 350,- Kč na hodinu jsme si mohli nechat zdát.

Pak to Svaz vyřešil, zaměstnal mě v Metě. Byl to zajímavý podnik, který dobře platil včetně čtvrtletních prémie. Po rozpadu Československa jsem opět byla zaměstnanec Svazu neslyšících, dělala jsem ale již v KDN na Vodové s p. Gracou. Později v Brně byla ředitelkou Dana Peňázová, která dodnes působí jako tlumočnice. Do Prahy jsem ještě stále jezdila na komisi tlumočnicků. Předsedkyní už byla Lída Bártíková. Vliv Svazu na tlumočnický byl čím dál menší, sami jsme si komisi řídili a o všem rozhodovali, po úmrtí Lídy Bártíkové činnost pomalu skončila. Tlumočníci se rozdělili, vznikaly nové organizace tlumočnicků. Ta naše byla stále pod Svazem. Na prvním místě byl ale vždy Svaz neslyšících, který se vždy snažil o výchovu a vzdělávání dalších tlumočnicků. Dříve všechno hradil, lektory, pobyt školení, cestovné na komise, stravné. To by se dnešním mladým tlumočnickům, kteří si platí vše, mohlo jen zdát.

Svaz neslyšících měl v tehdejší době pro neslyšící nezastupitelné místo, zvláště práce tlumočnicků, která plnila sociální funkci a pro neslyšící byla nenahraditelnou pomocí.

Příloha E – Rozhovor Olga Masníková (* 1931), ze dne 5. 9. 2014

1 Víím, o Váš, že jste v minulosti tlumočila, můžete mi sdělit, jak jste se ke znakovému jazyku a následně k tlumočení dostala?

Já jsem chodila do Ústavu pro hluchoněmé děti v Praze, kde byly také nedoslýchavé děti, tenkrát nebyla zvláštní škola pro nedoslýchavé, jako teď v Ječné ul. Já jsem chodila do školy, když začala okupace. Tak jsem byla v ústavě mezi dětmi neslyšícími, ale pro nedoslýchavé byly jen 2 třídy až v posledním patře. Jedna třída pro děti od 7 - 10 let, vyučoval nás učitel Štverák, 2. třída byla pro děti od 11 do 14-15 let, dle toho jestli udělaly zkoušky atd., starší učil pan Vlastimil Císař. Ale já jsem tam také spala přes noc od pondělka do pátku, pak jsem šla domů. O přestávce a na internátě jsem se často bavila s neslyšícími. To ale nesměli vidět naši učitelé, to jsme platili pokutu, nebyly velké buď 50 haléřů, nebo 1 koruna. Učitelé peníze schovávali na léto a před prázdninami nás brali na společné výlety. Tak to začalo s tím ukazováním. Jak na to vzpomínám, co jsem všechno prožila, ale byly to hezké vzpomínky.

2 Znakový jazyk jste se naučila až mezi spolužáky a kamarády ze školy a doma s rodiči jste mluvila?

Kdepak, doma byli všichni slyšící a proto jsem jen mluvila. Znakovku jsem používala mezi neslyšícími. Znakovku jsem hodně používala, když jsem se seznámila s mým pozdějším manželem Borisem Masníkem. Ještě předtím jsem chodila cvičit k Movi Urbanové, kam se chodil dívat i Boris, přestože se to nesmělo. Tam jsem se mu zalíbila a už mi říkal, že jsem pro Borise zadaná, ale to mi bylo 15 let! V mých 18ti letech jsme se brali a od té doby znakuji, i když to jeho maminka viděla nerada. Chtěla, abych na něj jen mluvila, neboť Boris uměl odezírat. Po přestěhování do vlastního bytu v Praze už jsme měli klid.

3 Jak jste se dostala k tlumočení pro neslyšící?

Já jsem byla od roku 1957 členkou Svazu invalidů – jako sluchově postižená a to bylo v době, kdy jsme se přestěhovali s manželem z Ostravy do Prahy. V Praze byli tlumočníky Josef Zeman, byl ohluchlý (měl slyšící rodiče) a jeho manželka byla neslyšící. Tlumočila i Dagmar Gabrielová, která měla neslyšící rodiče. Tlumočilo se v Pražském spolku neslyšících na Praze 5, bylo to v ul. Janáčkovo nábřeží. Ještě tlumočil pan Bedřich Sigán (byl nedoslýchaví a velmi dobře mluvil), ale jen pro neslyšící sportovce (kopaná) a do Spolku chodil málo. Tenkrát mě tam oslovila paní D.

Gabrielová, abych se zdokonalila ve znakovém jazyce a přihlásila mě na kurz, kde také prověřovali mé znalosti. Věděla, že občas tlumočím a chtěla, aby bylo více tlumočnicků a mohla bych za tu práci dostat odměnu. Na kurzu jsem byla v době, kdy jsem neměla ještě sluchadlo, tak jsem občas tlumočila jen v klubu. Později jsem dostala přidělené sluchadlo a už to bylo lepší, tlumočila jsem i svatební obřady. Docházela jsem do klubu, byla jsem ve výboru a dlouhá léta dobrovolně vykonávala zapisovatelku, později jsem psala i články do časopisu Gong. Tři roky jsem v Praze hledala práci a prostřednictvím inzerátu v časopise Elán, to bylo v roce 1961, který vydával Svaz invalidů, jsem našla nabídku na „Překladatelskou a opisovatelskou službu.“

Zkusila jsem to, zkoušelo se, zda jsem schopna přečíst ty „čmáranice“ a přepsat je do strojové podoby bez chyb, uspěla jsem a tak jsem byla zaměstnaná pod SI. Ještě jsem v této době netlumočila, dokonce jsem neměla ani vlastní sluchadlo, to jsem dostala později ve asi ve svých 35 letech, asi v r. 1966-1967.

Tlumočit jsem začala tak, že jsem byla pí Gabrielovou požádána o zástup při tlumočení, když nebyl v klubovně p. Zeman, tlumočila jsem např. přednášku, to bylo asi od poloviny sedmdesátých let, kdy klub už sídlil na Janáčkově nábřeží. Mám první průkaz tlumočnicka znakové řeči neslyšících z prosince r. 1972, podepsané předsedou komise panem Josef Zeman, vydané Ústředním výborem Českého svazu sluchově postižených (ÚV ČSSP)

Také jsem pracovala v Metě, to byl výrobní podnik Svazu invalidů, kde se vyráběli pomůcky pro zdravotně postižené a také je zaměstnávali. Já jsem byla zaměstnána jako písarka a v rozmnožovně, vše bylo pro Svaz invalidů (SI). Tlumočila jsem i tzv. soukromě, kamarádi mě požádali třeba na svatbu a tak mě i pozvali. Nedostávala jsem od nich peníze. Hodně jsme tlumočila dobrovolně, smlouvu jsme měla mnohem později.

Druhou průkazku mám z r. 1991, měla jsem 2 kategorie, ale nemohla jsem tlumočit u soudu, nejmíc jsem tlumočila jen v klubovně.

4 Pamatujete si, kdy jste byla poprvé na školení, jak školení probíhala, kdo lektoroval a probíhalo na školení pro tlumočnický i zkoušení? Jak dlouho jste se školila během svého tlumočení?

Kurzy byly v různých rekreačních střediscích Svazu invalidů, v Domousnicích, Hodoníně u Kunštátu, Podlesí, Presích, ale zaskočila jste mě, kdy jsem byla poprvé na kurzu? Určitě to bylo později. Poprvé jsem byla na kurzu asi v roce 1972, co jsem dohledala. To už jsme měla sluchadlo. Kurzů bylo mnoho, účastníci se střídali

z různých měst. Většina účastníků byla slyšící z neslyšících rodin, ale byli tam i učitelé nebo vychovatelé ze škol a také tam byli funkcionáři. Školení pro tlumočnický vedli pan J. Zeman s Gabrielovou, také paní Věra Provazníková, rozená Přikrylová z Brna, ale Dagmar Gabrielová vedla pokročilé. Později jsem mohla i vyučovat, získala jsem 2. kategorii, ale já vedla jen začátečníky, pokud bylo mnoho účastníků. Hlavní slovo měla později paní Kubíková, byla dobrá a přísná, všichni jsme byli i v komisi. Zeman procházel ostatní skupiny, kontroloval, jak školení probíhá. Kontroloval mě, jak učím, a musím říci, že byl pěkně přísný, dokonce i zařval tak silně, že se ostatní seběhli. Paní Gabrielová se mě snažila vždycky chránit, měla jsem typicky ženské jemné znaky.

5 Jak se tlumočnické služby poskytovaly, byly jen ve Spolku nebo tlumočnick chodil s klientem do terénu?

Muselo se osobně objednat tlumočení ve Spolku u Zemana, Gabrielové později tam pracoval i Jaroslav Švagr. Z ústředí do klubu docházeli, když byla beseda nebo jiný program. Později Zeman byl na trvalo ve Spolku, hrazení byli ze Svazu invalidů. Ve Spolku byl Zeman denně od rána a častokrát až do večera i třeba kvůli uklízečce. Tam si mohli neslyšící objednat tlumočení k lékaři, na úřad (hlavně při vyřizování získání nebo výměně bytu) a také k soudu. Ale já ne, byla jsem hlavně pro kluby ve Spolku. Také se překládali písemnosti. Nejvíce chodili za paní Gabrielovou, chtěli jí také proto, když šlo o ženské věci a ona o těchto věcech nikdy nemluvila. Bohužel paní Zemanová se ve Spolku chlubila co ví a to bylo neslyšícím nepříjemné. Zeman vyžadoval od neslyšících i peníze nebo protislužbu. Zeman byl oblíben mezi muži, ale mezi ženami ne. Také tlumočil Vladimír Buberle, převážně ve Svazarmu a v klubu také Emílie Mrzilková, tlumočila kurz šití (střihů) a vaření.

6 Jak bylo tlumočení hrazeno?

Tlumočení nebylo hrazené, vše bylo dobrovolné. Tlumočení v klubech ve Spolku bylo dobrovolné, moje první pracovní smlouva byla mnohem později, v devadesátých letech jsem měla 45,-Kč na 1 hodinu, co jsem dohledala ze smlouvy. Pan Josef Zeman byl placený tlumočnick, myslím, že i paní Gabrielová. Tlumočila jsem také zájezdy (hrady, zámky) nebo rekreace, ale sama si vše platila (cestovné, ubytování)

7 Jak to bylo s Etickým kodexem?

Ano, to bylo stále, vědělo se, že tlumočnick musí dodržovat mlčenlivost. Tlumočnick nesměl nic zveřejňovat, Kubicová upozorňovala, že to je jako u doktora nebo u policie. Paní Gabrielová uměla mlčet. Paní Zemanová, to bylo! Vždycky přišla do klubu a chlubila se, že všechno ví. Žena pana Zemana vyzvídala na svém muži, kde a komu tlumočil a rozbíjela věci, asi proto doma vše řekl. Nevím, zda řekl úplně všechno? Neslyšící dokonce říkali, když se na Zemana obrátila žena s prosbou o tlumočení, řekl „nejdřív postel“.

8 Co se učilo na těchto kurzech, znakový jazyk nebo znakovaná čeština?

Tenkrát se používala posunková řeč. Pamatuji si, že přišel p. Zeman s návrhem používat prstovou abecedu, vydal slovník „Prstová abeceda“, je z r. 1964. Prosazoval, aby se neslyšící naučili prstovou abecedu, kvůli jejich dalšímu vzdělávání, správném pravopisu, např. aby správně napsali i své jméno. Chtěl, aby se ji neslyšící učili i ve škole. Dobře si vzpomínám, jak jeho nápad jednohlasně neslyšící ve Spolku odmítli na jedné z členských schůzí. Já jsem se ji naučila, bavila mě. Můj manžel s jeho nápadem souhlasil, málo neslyšících umělo dobře psát. Ale nesouhlasil s jeho návrhy, spoustu jich navrhoval opravit. Byly tam i opravdu výmysly např. „Q“ navrhl Zeman spojením dvou písmen, „K+V“, dle výslovnosti jak se vyslovuje. Líbí se mi dnešní zprávy ve znakovém jazyce na ČT, ty musím pochválit.

9 Existovaly metody výuky, kdo je vymýšlel, jak probíhalo hodnocení znalostí tlumočnicků a kdo tlumočnick hodnotil a byly nějaká kritéria?

Vše vedli p. Zeman, Gabrielová a později i Kubicová. Paní Kubicová vymýšlela koncepci výuky a hodnocení znakového jazyka. Zpracovávala osnovy, výukové materiály, připravovala otázky na pohovory, zpracovávala i zápisy ze školení. Mezi kritérii byl i osobní rozhovor s tlumočnickem, otázky typu jak často dochází do Spolku (v místě bydliště), kolik je tam neslyšících členů, ověřovala se zpětná vazba, zda rozumí, co neslyšící potřebují apod. Tady to měli těžší ti, kteří neměli v rodině neslyšící. Také to souviselo s organizační prací Spolku, tlumočnick třeba kontroloval předsedu ve Spolku (v regionech), zda se uspokojovaly potřeby neslyšících. Zajistit bydlení, najít práci, prostě zda nepotřebují nějakou pomoc. Nabízeli se jim zájezdy, rekreace.

Paní Milada Smutná, funkcionářka ČSSP (ohluchlá od 10 let, velmi dobře mluvila a odezírala) jezdila velmi často do zahraničí a vždy přivezla nové zajímavé informace,

kde byla co tam je nového, jaký život neslyšící tam mají a jaký znakový jazyk používají. Víím, že byla snaha sjednotit znaky.

10 Co máte ještě zajímavého ze života tlumočení?

Jednou mě kontaktovala paní Gabrielová, abych zastoupila p. Zemana v České televizi, šlo o politickou oblast, myslím pořad Elán v ČT. Bála jsem se, abych dobře slyšela, ale byla jsem ubezpečena, že tam bude čtecí zařízení. Vzala jsem si slovník na přípravu, kdybych náhodou nerozuměla nějakému slovu. Během přípravy před natáčením jsem jej využila a po zkoušce se jelo naostro.

Dozvěděla jsem se, jak p. Zeman vše bedlivě sledoval, kritizoval a hodnotil mou práci, byl ke mně vždycky dost kritický. Kvalita byla horší, když dnes vidím Zprávy v českém znakovém jazyce, jsou krásné a musím je pochválit.

Příloha F – Stránka zápisu (18. 5. 1950)

Str. 2 zápisu 18. 5. 1950

Sloučení spolků:	Dále p. předseda oznámí se <u>ústečnou jednotou</u> inovární, všechny spolky hluchoněmé a neoslýchaví v ČSR, aby se sloučily s ÚJŠ což všechny spolky výslovně přijmou a se sloučily vše. no. výjimka ovšem: Spolek pro péči hluchoněmé v Beně, Spolek pro hluch. v Praze, Spolek žensk. hluch. v Čes. Budějovicích, Podzemní spolek hluch. v Plzni, Podzemní spolek hluch. v Gottwaldově, se tyto spolky s ÚJŠ nespočítají, aby se neměly sloučit pro kterýkoliv případ s ÚJŠ.
Charomí je - sloučty:	Nato p. předseda sděluje se ustanovení byly k těmto jednotám inovární, v Praze, v Jihlavě, v Beně, v Čes. Budějovicích, v Gottwaldově, v Plzni, v Hradci Králové, v Liberci, v Karlových Varech, v Ostrově a v Olomouci. Na Slovensku sloučit ustanoveny s ÚJŠ nebyly.
Počet členů:	Celkový počet členů je <u>6.430</u>, a toho výslovně je 121, členů činných a příspěvkových.
Členské příspěvky:	Členské příspěvky se budou platit ÚJŠ sloučením počne Kčs 60. - s výjimkou pakli jsou v polovině ota neb tři členové spolku, bude jen platit Kčs 60. - a další členové hluch. po Kčs 60. ročního příspěvku.
Součást:	Dále oznámí předseda součást členů do ÚJŠ se každý člen musí přiskáti 1 členu. Který spolek přiská nejvíce členů do ÚJŠ ten obdrží

Zdroj: Olga Masníková

x jako solménu práce než počítači stroj a který
 člen aisko nejvíce členů obobrá solménu
 x ložku na soty.
 x v tisk: Dále předloze sotekuje, že důležitá zolt. činnost
 je práce v tisk. Ploučení spolků a jednotou se
 muselo projeviti tímto a řeškeri. dle její
 vcho její č. sopsis. se psály a nyní vychází
 x "Práce invalidů" a "Aparatolaj usz" který je
 jediný informování časopis. Dále slovník posun
 x koně řeči ve formě brošurky.
 x Dále osamňuje předloze se kulturní brigády tanečníka
 kováku Mubi Kubanové-Gravové a hudební kroveta nové
 olomých, kteří učínhoraly letos a slubem ve Spivollera
 Mlyni o reliktovcích, komi byly poslány od R O H
 rekovačnicka střediska a volněd obostaly jehně po-
 stěhorání a ocenění relauí slobrou určené programu
 x a velmi dobře provedení, tlumoční účastníci sinned
 potvorou akce, kteří byly opředu opohojení. To Vám
 může být tím největším osolostivěním, podle sou-
 Jovoslov Muzik, red. střediska Jovoslov Pro, red. referent.
 Již loňského jaha učínhorala tan. umělecký krovček
 v Jovoslově larmí a v prosinci 1949 na Pastě žen v Churchli
 s velkým úspěchem.
 x Dále osamňuje předloze se od listopadu 1949, slo-
 uinora 1950, proslavilo se umístít 13 členů slo práce aise.

Zdroj: Olga Masníková

Volní návrhy: Volní návrhy:
 Věcheta: Pam Věcheta se dotazuje, kdy budou fotoreny
 * salamky U. J. J., předzobla se těl, se bylo učiněno
 několik návrhů do soutěže a po schválení buo
 slány salamky do práce o. no. prokím budou fotoreny
 a. Malich: Dále p. Malich se dotazuje, jak bude vyplác
 ená podpora členům, se služe do sto čtyř měsíců
 podporu a nyní nic. Předzobla, se těl, se po slavném
 * všech spolka nevolných a hluchoněmých o. Věcheta je
 slůtem invalidů předzobla U. J. J., ačkoli pověsly i jmén
 a tím okamžikem učiněna tato kotovst o. točí pa
 sluhy. Jméni bylo předzobla U. J. J. a tím točí
 * spisovale U. J. J. pověsly, se budou přestali členové
bez výjímky a nemocní podporováni. Ovšem nebude
 probíratu podporu ti členové kteří mají možnost
 pracovat o. vyhledat si o. no. výživu sami.
 Dnes má možnost každý k práci neochopný invalidů
 dostati slacholony, příspěvek a nemocenského poj.
 Ovšem v tomto jméni U. J. J. bude se pomatovati
 * na podporu členů i s malým sluch. příspěvkem
 o. pomatováno bude i na vybudování kulturního
 střešiska v Prose.
 Předzobla, se těl, se trápení o. slachori vedou
 masi sčechu. rozhodnutí o. připomínky předzobla
 o. J. J. Bez schválení o. J. J. se nesmí nicho stělati a ne
 financovati.

Zdroj: Olga Masníková

Příloha G – Rozhovor Ivan Sedlecký (*1950), ze dne 31. 12. 2012

1 Jak dlouho jste působil v SNN v ČR a jakou má souvislost se Svazem invalidů? Můžete popsat, jak se SI podílel nebo jaký měl vztah na fungování tlumočnických služeb (TS) pro neslyšící?

Svaz invalidů (SI) - unitární organizace byly zde zastoupeny vady, které měly své oddělení tělesně postižení (TP), vnitřně postižení (dnešní civilizační choroby), zrakově postižení (ZP) a sluchově postižení (SP). Řízení bylo centrální Ústředním výborem SI, prostřednictvím sekretariátu, oddělení dělalo metodickou a koordinační práci prostřednictvím krajských a okresních výborů. Zde a v Metě jsem pracoval od roku 1974 do r. 2005.

2 Kdo by mohl být prvním oficiálním tlumočnickem?

V Praze byl prvním tlumočnickem určitě Josef Zeman, byl prvním soudním tlumočnickem od r. 1952. Předválečný dobrovolný funkcionář Pražského spolku neslyšících byl od r. 1948 pracovníkem tehdejší Ústřední jednoty invalidů (poté přejmenovaný na Svaz invalidů).

3 Z jakých zdrojů byly TS financovány, kdo je financoval a jak?

Na ústřední oddělení SP byla, sekce nebo tak nějak, jmenovalo se to péče o členy, která zajišťovala tlumočnické služby, poradenské služby pro neslyšící i pro nedoslýchavé. Tlumočnické služby na ústředí zajišťovali zaměstnanci tlumočníci a současně instruktoři pod vedením J. Zemana, např. Sigán, Gabrielová - jen v Praze. Další tlumočníci byli na dohody v rámci České republiky. Do roku 1989 u soudu tlumočili nejen soudní tlumočníci, ale i ti kteří, neměli průkaz soudního tlumočnicka. SI byl financován národní frontou, do roku 1991. Od roku 1992 se podávaly projekty na ministerstvo.

4 Řídil někdo tlumočnický?

Do roku 1989 tlumočnický řídilo oddělení sluchově postižených, komise tlumočnicků byl poradní orgán. Po osamostatnění Svazu sluchově postižených ze SI (dnešní SNN v ČR) se určitým způsobem rozpadl systém tlumočnických služeb. Část tlumočnicků se rozdělila, pod vedením Jany Kubicové a J. Paura vznikla Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka (ČSTZJ) - samostatnou právnickou organizací a pod Svazem sluchově postižených (SSP) vznikla Organizace tlumočnicků znakového jazyka (OTZJ) pod vedením L. Bártíkové, D. Peňázové, která nadále podléhala orgánům Svazu.

5 Pamatujete si, jak působil tlumočnický?

Tlumočníci působili v organizacích, tlumočili různé přednášky, ale také s neslyšícími tlumočili na úřadě nebo u lékaře. Téměř všichni neslyšící byli členové Spolků nebo základních organizací, protože se sdružovali ve Spolcích nebo základních organizacích, v těchto kolektivech to byla pro neslyšící jejich jediná možnost se realizovat. Neslyšící se soustřeďovali ve velkých městech např. Hradec Králové, Plzeň, Brno, Ostrava, Zlín, tam kde byli velké podniky, kde byli neslyšící hromadně zaměstnáváni. Některé podniky zaměstnávali i tlumočnicka např. si vzpomínám na brněnský Zetor a Pal v Jihlavě.

6 Jak se k tlumočení tato osoba dostala? Jak byl tlumočnický odměňován, jak byl dostupný klientům, kde jej mohli kontaktovat neslyšící, když potřebovali, byli nějaké podmínky pro poskytnutí tlumočnických služeb do 1989?

Když jsem já začínal ve SI, převažovali tlumočníci - slyšící děti neslyšících rodičů, vytipovávali se vhodní lidé ze Spolků a základních organizací. Měli nejlepší předpoklady, podle mě to byli nejlepší tlumočníci, znali problémy neslyšících, u kterých vyrůstali, takže věděli, do čeho jdou.

Tlumočení hodně probíhalo ve volném čase, tlumočníci měli své zaměstnání. Někteří tlumočníci byli zaměstnáváni přes Metu. Meta je platila a jejich mzdu vyúčtovala SI. Meta byla výrobní podnik SI, který především na základě kooperací se státními podniky zaměstnával občany se změněnou pracovní schopností a občany invalidní (zdravotně postižené). Smysl této organizace spočíval ve výrazných úlevách pro tyto zaměstnance (snížené normy, speciální úprava pracovišť, individuální pracovní doba), které umožňovaly i osobám se závažnějšími postiženími zapojení do pracovního procesu. Tlumočníci byli zaměstnáváni externě, tj. službami v terénu pro organizace neslyšících i jednotlivce.

7 Víte, kdy byly první kurzy pro tlumočnický, kdo je organizoval, kdo vedl výuku?

Před rokem 1989 byl stěžejní osobou J. Zeman, v Brně to dělal např. Gottwald pod centrálním vedením Svazu invalidů. Kurzů bylo více, všechny akce a činnosti vedl Svaz invalidů.

8 Jak kurzy vypadaly obsahově (zaměření kurzů), kdo je vedl lektorsky, kdo lektory vybíral a na základě čeho?

Lektoři byli vybíráni Radou neslyšících popř. komisí tlumočnicků, respektive na návrh komise tlumočnicků lektory schvalovala Rada neslyšících. Obsahově kurz byl zaměřen na znakovou řeč, byli vzděláváni i v oblasti sociální, aby věděli kam členy poslat. Později, když byly vytvořeny tři kategorie a kvalifikační nároky, byla podmíněna znalost

tlumočníka v I. a II. kategorii i na základy sociálně právních znalostí a tlumočnick III. kategorie nesměl tlumočit u soudu nebo na PČR.

9 Jaké byly kvalifikační požadavky na tlumočníky kladeny?

Za Svazu invalidů i Josef Zeman nebyl tlumočnick, byl pracovníkem SI v oblasti péče o členy, nedoslýchavý. Obecně se jednalo o osoby, které dělaly tlumočnický už před válkou v tehdejších dobrovolných Spolcích neslyšících. Tyto osoby se také podílely na postupné profesionalizaci péče o neslyšící včetně zkvalitňování systému tlumočnických služeb.

10 Pokud někdo vykonával tlumočnicka bezplatně, proč to vykonával zdarma, máte vysvětlení?

Kromě zmiňovaných profesionálních (zaměstnaných) tlumočnicků působili v terénu tlumočnicki dobrovolní, tj. neplacení (prostředky na činnost organizací byly velmi omezené). Část těchto tlumočnicků později byla zaměstnávána v rámci již zmiňovaného v. p. Meta. Meta měla řídicí provozovny v Praze, Brně, Ostravě (oblastní ředitelství).

11 Měli tlumočnicki svou profesní organizaci, kde byli sdružováni?

Tlumočnicki neměli vlastní organizaci, vše přišlo až po roce 1989. Byli součástí struktury Svazu invalidů.

12 Jak to bylo po roce 1989?

Po roce 1990 se Svaz invalidů transformoval, od 1. 1. 1991 se jednotlivé sekce - svazy úplně osamostatnily a tím vznikl také Svaz sluchově postižených (SSP v ČR), dnešní Svaz neslyšících a nedoslýchavých (SNN v ČR). V důsledku do jisté míry živelného procesu vzniku dalších obdobných organizací došlo k roztříštění v celé oblasti péče o zdravotně postižené, což se výrazně dotklo i tlumočnických služeb. Část tlumočnicků přešla do nově vznikajících organizací např. České unii neslyšících. Každá organizace si podávala svoje projekty na tlumočnické služby, myslím, že od roku 1992. Tlumočnické služby byly hrazené prostřednictvím projektů ministerstva zdravotnictví, jejichž součástí byly kvalifikační požadavky na tlumočnický. Hlavním kvalifikačním kritériem bylo vytvoření systému akreditací a průběžného vzdělávání tlumočnicků nejen v oblasti znalostí znakového jazyka, ale i v sociálním poradenství (návaznost na sociální služby). Tento systém je v současné době upraven zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Příloha I – Rozhovor Jaroslav Paur (*1936), ze dne 20. 10. 2014.

1 Jak jste se dostal k neslyšícím a tlumočení pro neslyšící?

Znakový jazyk jsem se učil od neslyšících. Začal jsem v učňovské škole pro neslyšící, kam jsem nastoupil v roce 1959. Funkcionářit jsem začal nejdříve ve sportu. Od r. 1960, v tehdejší „sekci defektních sportovců“ ČSTV. Dlouhá léta jsem trénoval neslyšící házenkářky. Po těžkém úraze a skoro roční rekovalenci jsem v roce 1964 nastoupil jako vedoucí oddělení pro sluchově postižené ve Svazu invalidů. Jsem takové dítě Pepy Zemana. Můj "vrchol" schopností znakové češtiny byl koncem sedmdesátých let a v začátku osmdesátých let. Stal jsem se takovým krizovým tlumočnickem - nikdo jiný není, "tak, musíš Ty". Tehdejší představitelka neslyšících v Československu paní Milada Smutná byla po několika funkčních obdobích členkou byra Světové federace neslyšících a tak se stalo, že více jsem tlumočil pro zahraniční neslyšící – funkcionářům Světové federace neslyšících, na Mezinárodních festivalech pantomimy neslyšících v Brně, delegacím, neslyšícím cizincům, tj. těm, kteří si mě přímo vyžádali oproti oficiálnímu tlumočnickovi. Také jsem tlumočil do ZJ z jiných jazyků - z ruštiny, polštiny, chorvatštiny a to nejen pro naše účastníky, ale i pro cizince v mezinárodním ZJ, když danému národnímu ZJ dotyčný nerozuměl. Např. na kongresu v Palermu jsem tlumočil Mongolům do ruštiny průběh zasedání SFN ze znakového jazyka. Rozhodně to nebylo pro mou "geniální" znalost znakového jazyka, ale nejspíš proto, že dovedu vybrat a shrnout to podstatné bez přidané "omáčky". Za svůj "maistrštych" považuji tlumočení v porotě mezinárodního festivalu pantomimy předsedovi španělského svazu neslyšících J. Pinedovi. Průběh jednání poroty pak zveřejnil v časopise španělských neslyšících EL Faro. Sedlo.

Od roku 1980 mám více jak dvacetiletý výpadek v aktivním každodenním využívání ZJ. A je to znát. Začal jsem pracovat v jiných pozicích např. v čele českého SI. Byl jsem ředitelem sluchadlové firmy a. s. Otorex (Siemens). Nevypadl jsem úplně, funkcionářil jsem na dálku. Do funkce v pracovní pozici ve Svazu neslyšících a nedoslýchavých jsem se vrátil v r. 2004.

2 Vzpomínáte na kurzy znakového jazyka, absolvoval jste nějaký? Jak jak probíhala výuka, zkoušky a kdo tyto činnosti vedl?

Hybatelem výuky znakového jazyka byl od padesátých let Josef Zeman. Sám jsem se zapojil v sedmdesátých letech organizováním kurzů a přednáškami. Na školeních se nejvíce jako lektoři podíleli J. Zeman a D. Gabrielová. Později se připojila J. Kubicová. Z dalších vyučujících tlumočnicků to byli především V. Provazníková a V. Šváb, V.

Kočenda, Olga Masníková a z neslyšící např. F. Gotwald. Osnovy pro tyto kurzy napsali D. Gabrielová a J. Zeman. Já jsem k tomu psal některé teoretické statě především z materiálů získaných z Institutu pro vzdělávání tlumočnicků v Petrohradě a z materiálů SFN a University ve Stockholmu a také z časopisů organizací neslyšících. Obsahem zkoušek bylo tlumočení psaných textů, překlad konverzace do znakového jazyka, ale také projev neslyšícího v ZJ do mluvené češtiny.

3 Mezi mnohými dochovanými doklady za doby SI, jsem našla mnoho zápisů, např. z porad tlumočnicků – metodiků, návrh na koncepci kvalifikačních kritérií pro jmenování a zaměstnávání tlumočnicků z r. 1977, kde je často uváděno Vaše jméno. Můžete mi potvrdit, zda tyto koncepce byly dodržovány v praxi a jakou funkci měli metodici?

Na zpracování koncepce a metodiky se podíleli jak tlumočníci tak, samotní neslyšící. Cílem bylo využít také zahraniční zkušenosti pro systémové poskytování tlumočnických služeb. Dbalo se, aby metodika byla dodržována. Snahou bylo rozšiřovat počet aktivních tlumočnicků s dobrou znalostí znakového jazyka. Metodici byli pracovníci SI pro sluchově postižené v krajích, velmi často byli i tlumočníky.

4 Jako dlouholetý funkcionář si pamatujete vývoj názvů organizací?

Názvy se měnily podle změny organizační struktury a státoprávního uspořádání – Ústřední jednota invalidů, Svaz československých invalidů, České sdružení svazů zdravotně postižených, Svaz invalidů v ČSR. Ale též v letech 1969 – 1974 byl Svaz sluchově postižených.

5 Proč vznikla Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka a následně další organizace tlumočnicků, můžete mi popsat Vaše vzpomínky?

V devadesátých letech vzniklo několik nových organizací neslyšících. Tlumočníci začali pociťovat nejednotný pohled na svou profesi. Na podnět Jany Kubicové a Vladimíra Buberleho proto vznikla ČSTZJ. Organizace si dala do vínku napomoci řešení profesních otázek tlumočnicků a jejich vzdělávání. Organizovala kurzy i pro pedagogy a stála u zrodu postgraduálního studia ZJ pro pedagogy na Palackého univerzitě v Olomouci. Později při Svazu neslyšících a nedoslýchavých vznikla organizační jednotka OTZJ. ČSTZJ se snažila o spolupráci a výsledkem byl záměr společné organizace NRTLZJ. Byla založena, ale prakticky nikdy pro žabomyší války nefungovala. V té době vznikla ČKTZJ.

6 Jak vnímáte tlumočnické služby dnes a v 70 - 80tých letech, co vše se během té doby změnilo?

Dříve bylo chápáno tlumočení jen jako transformace mluveného slova, které neslyšící neslyší, do pro ně srozumitelné podoby. To, že jde o tlumočení z jazyka do jazyka, bylo svým způsobem tabu. Dlouho přetrvával názor, že znakový jazyk brzdí u neslyšících rozvoj jazyka většinové společnosti a jejich vzdělávání. K postupné změně názorů na ZJ přispěly i odborné semináře k tomuto tématu pořádané Svazem invalidů i Miladou Smutnou přinášející zahraniční poznatky. V obecném povědomí se začal měnit pohled na tlumočnicka. Dříve znakový jazyk nebyl chápán jako samostatný a svébytný jazyk. Toto se postupně měnilo lingvistickým poznáním a mnohé změnil zákon o znakové řeči v r. 1998. Své sehrála i otevřenost vzdělávacího systému, větší získávání informací ze světa a osobní setkání se zahraničními lidmi u nás, např. s Američankou, Vesta de Sauter, která nějaký čas aktivně působila mezi neslyšícími v ČR. Důležité bylo i lingvistické poznání odborné veřejnosti o znakovém jazyku.

7 V současné době ještě pracujete v SNN v ČR, který celorepublikově poskytuje tlumočnické služby, zajímá mne, jak vnímáte postavení tlumočnicka znakového jazyka a jakou kvalifikaci vyžaduje zákon v této profesi?

Tlumočnick znakového jazyka je jazykový tlumočnick stejně jako tlumočnick z jiného jazyka. Je to profese. Neodpovídá tomu zatím ani postavení tlumočnicka v zákoně o sociálních službách ani požadavek na kvalifikaci. Např. zákonem požadovaný 150 h. kurz pro pracovníky v sociálních službách je ovšem jiném než o jazykových kompetencích v ZJ. Už se ale blýská na lepší časy. Ve spolupráci s ČKTZJ, která byla vyzvána NUV, v současné době SNN s dalšími organizacemi spolupracuje na zpracování kvalifikačních kompetencí pro tlumočnicka znakového jazyka včetně způsobu hodnocení. V zásadě došlo k dohodě. Cílem je zajistit srovnatelnou zkoušku, objektivní testování znalostí, zkušeností a kompetencí u tlumočnicků. V minulosti byli testováni a hodnoceni nejednotně. Do budoucna by tato jednotná zkouška mohla být pro tlumočnicky s dlouholetou praxí zakotvena legislativně jako jedna z možných kvalifikačních podmínek pro uznání profese tlumočnicka znakového jazyka.

Příloha J – Směrnice pro jmenování a odměňování tlumočnicků

Str. 1

S m ě r n i c e

pro jmenování a odměňování tlumočnicků znakové řeči neslyšících

Účel sboru tlumočnicků
znakové řeči

Velký počet neslyšících občanů je v důsledku ztížených dorozumívacích možností v nerovnoprávném postavení při styku s úřady a institucemi a při rozšiřování svých odborných a všeobecných znalostí. K odstranění této nesnáze zřizuje Český svaz sluchově postižených sbor tlumočnicků znakové řeči neslyšících.

Kategorie tlumočnicků ..1.

První kategorii tlumočnicků tvoří tlumočníci zapsaní do seznamu tlumočnicků u krajských soudů podle zákona č.36/1967 Sb. a vyhlášky ministerstva spravedlnosti č.37/1967 Sb. ze dne 17.4.1967. Jejich úkoly vyplývají ze zákona a z vyhlášky. Kromě toho vykonávají tlumočnickou službu pro potřeby organizačních složek Českého svazu sluchově postižených a jejich členů.

2. Druhou kategorií tlumočnicků tvoří tlumočníci ovládající znakovou řeč, avšak nezapsaní v seznamech soudních tlumočnicků; jejich služeb používá ČSSP pro individuální v pomoc neslyšícím členům před veřejnými úřady mimo soudy a pro tlumočení v organizačních složkách ČSSP.

Jmenování tlumočnicků . 1.

Soudní tlumočnický jmenuje podle zákona ministr spravedlnosti nebo předseda krajského soudu. Návrh na toto jmenování podává soudům předsednictvo ÚV

Šk. SP 87/70 Vt.

Zdroj: SNN v ČR

- 2 -

ČSSP po předcházejícím vyjádření komise tlumočnicků ÚV ČSSP, která ověří odborné znalosti uchazeče.

2. Tlumočnický druhý kategorie jmenuje předsednictvo ÚV ČSSP na návrh komise tlumočnicků ÚV ČSSP. Komise se zabývá návrhem buď na žádost samotného tlumočnicka, nebo na doporučení některé organizační složky ČSSP, nebo na doporučení jiného tlumočnicka; tlumočnick II. kategorie zpravidla absolvuje školení tlumočnicků ČSSP a jeho znalosti si ověří komise tlumočnicků ÚV ČSSP.

- Průkaz tlumočnicka ...
1. Průkazem soudního tlumočnicka je jeho jmenovací dekret, vystavený krajským soudem podle vyhlášky č. 37/67 Sb. Na svou žádost obdrží soudní tlumočnick též průkaz vystavený sekretariátem ÚV ČSSP na základě usnesení předsednictva ÚV ČSSP; tento průkaz bude obsahovat také číslo soudního dekretu a podle možnosti bude opatřen razítkem soudu.
 2. Průkaz tlumočnicka II. kategorie vystavuje sekretariát ÚV ČSSP na základě usnesení předsednictva ÚV ČSSP.
 3. Oba průkazy opravňují tlumočnický k úkonům, které v nich budou vyznačeny, a k odměňování za tlumočnickou činnost podle ustanovení obsažených dále. Průkaz obsahuje výzvu k úřadům a podnikům, aby byly nápomocny tlumočnickovi při výkonu jeho povinností; dále obsahuje výpis ze Směrnice o sazbách tlumočnického

ŠK. SP 88/70 Vt.

- 3 -

a způsobech úhrady tlumočného (povinnosti úhrady).

- Kvalifikace tlumočnicka 1. Tlumočnick I. a II. kategórie musí ovládat znakovou řeč neslyšících v takovém stupnu, aby mohl jednoznačně a přesně tlumočit jak ze znakové řeči do řeči mluvené, tak z mluvené řeči do řeči znakové všechny výrazy, které se vyskytnou během jednání; případně musí být schopen vyžádat si od obou jednajících stran doplňující informace k srozumitelnému vyjádření a vysvětlení pojmů (např. právních, lékařských a jiných odborných pojmů).
2. Tlumočnick obou kategorií musí mít všeobecné znalosti a logiky, schopnosti, politický přehled, dobré morální vlastnosti a správný psychologický přístup k neslyšícím.
 3. Soudní tlumočnick musí být obeznámen se soudní praxí, s postupem soudního jednání, se základy soudního zákonodárství a se svými povinnostmi podle zákona č.36/67 Sb. a vyhlášky č.37/67 Sb.
 4. Tlumočnicki obou kategorií musí ovládat základní sociální problematiku neslyšících, mít přesný přehled o zákonných nárocích a právech neslyšících, o výhodách pro neslyšící, o činnosti a struktuře ČSSP a o psychologii neslyšících.
 5. Komise tlumočnicků ÚV ČSSP bude dbát na to, aby každý tlumočnick povinně prošel školením tlumočnicků ÚV ČSSP a aby se

ŠK. SP 89/70 Vt.

- 4 -

periodicky zúčastňoval doškolovacích kursů tlumočnických i funkcionářských.

Odměňování za tlumočnický výkon

1. Tlumočnické úkony, vykonávané na žádost soudů, jiných úřadů, veřejných organizací a institucí jako VB, národních výborů (mimo ČSSI a ČSSP) hradí úřad nebo organizace, která si vyžádala účast tlumočnicka k provedení tlumočnických úkonů.
2. Za tlumočení ústních projevů ve styku s neslyšícími osobami před soudem, vyžádá-li si je soud, přísluší tlumočnickovi odměna Kčs 14 za jednu hodinu (§ 19 vyhl. 37/67 Sb.). Tato odměna může být zvýšena až o 10 %, je-li hluchoněmý stížen duševní poruchou nebo neovládá-li dobře způsob dorozumívání (odst. 4 § 22 cit. vyhl.). Odměna za soudní tlumočení bude tedy většinou činit Kčs 15,40 za 1 hodinu.
3. Při tlumočení před soudem dle odst. 2 má tlumočnick dále nárok:
 - a) na náhradu cestovních a jiných výdajů podle obecných předpisů o náhradě cestovních, s éhovacích a jiných výdajů při pracovních cestách;
 - b) na náhradu mzdy za dobu strávenou provedením tlumočnického úkonu včetně čekací doby a doby ztrávené na cestě k jednání a zpět, jestliže jde o dobu, která se kryje s jeho pracovní dobou (§ 28 cit. vyhl.).

Šk. SP 90/70 Vt.

- 5 -

4. Co je v ods avcích 2 a 3 uvedeno platí i pro tlumočení vyžádané jiným státním orgánem než soudem (např. prokurátorem, VB, národním výborem, notářstvím aj.). Zapsaní soudní tlumočníci mohou uplatňovat stejný nárok i při ostatním tlumočení, např. pro potřeby závodů, ústavů národního zdraví, ČSSI, ČSSP apod., pokud si příslušná instituce tlumočení vyžádá.
5. Tlumočníci II. kategorie mají nárok na odměnu 14 Kčs za 1 hodinu tlumočnického výkonu (tímto se rozumí doba skutečně odtlumočená, do které se nesmí započítávat doba ztrávená na cestě, doba čekání apod.). Odměna může být zvýšena až o 10 %, jde-li o tlumočení pro osobu s duševní poruchou, nebo neovládající způsob dorozumívání. Dále mají tlumočníci II. kategorie nárok na náhradu cestovních nákladů, refundaci ušlé mzdy a cestovní diety, pokud byly vyslány krajským sekretariátem ČSSI nebo krajským výborem ČSSP na žádost organizační složky ČSSP, nebo neslyšícího člena ČSSP. Svou odměnu, jakož i ostatní náhrady vyúčtovává tlumočník sekretariátu KV ČSSI. Ušlá mzda se proplácí na potvrzení zaměstnavatele o ušlé mzdě, cestovné na předložení jízdenek, odměna na předložení potvrzení o provedeném tlumočnickém úkonu. Sekretariáty KV ČSSI proplácejí odměny a refundace z plánované položky na odmě-

Šk. SP 91/70 Vt.

- 6 -

ňování tlumočnicků, ostatní náhrady z plánované položky na cestovné.

6. Za úkony, honorované ze společenských prostředků, nemohou tlumočníci přijímat odměny od soukromých osob.

Zdaňování tlumočnických úkonů

Tlumočnické úkony jsou podle vyhl.č.37/67 Sb., § 26 zdaňovány daní ze mzdy. Příslušnou srážku provede vyplácející orgán.

Tlumočení pro potřeby ČSSP

1. Tlumočníci obou kategorií mohou být povoláni k tlumočení na schůzích, konferencích, pracovních aktivech a jiných hromadných akcích pořádaných složkami ČSSI a ČSSP. Odměna za hodinu se řídí jejich kvalifikační kategorií a hradí se z prostředků ČSSP.
2. Se souhlasem organizační složky ČSSP, který může být dán i dodatečně, konají tlumočníci obou kategorií služby pro neslyšící členy ČSSP v zaměstnaneckých záležitostech, při umísťování do zaměstnání, při otázkách školního nebo učebního poměru, při návštěvách u lékaře, pokud to vyžaduje zdravotní stav (maximální doba tlumočení 2 hodiny) aj. Honorář i v tomto případě hradí ČSSP.
Tlumočnick si na předložení průkazu vyžádá přednostní odbavení. Odměna se řídí kvalifikační kategorií.

Šk. SP 92/70 Vt.

Str. 7 Směrnice pro jmenování a odměňování tlumočnicků

Tlumočení pro nečleny

1. Tlumočnick je povinen ověřit si před každým tlumočením, zda neslyšící je členem ČSSP a zda má zaplacený členské příspěvky. Nečlenovi se první služba poskytuje bezplatně jako kdyby byl členem a bude tlumočnickem upozorněn, že další služby bude platit organizaci, pokud se nestane členem ČSSP.

2. Druhá a další služba nečlenovi ČSSP se účtuje. Tlumočnick odhadne předem dobu, kterou si služba vyžádá, vyplní dvojmo stvrzenku v průpisovém bloku, vybere od nečlena příslušnou částku předem a dá mu na ni stvrzenku. Vybranou částku odevzdá organizaci, u které účtuje své výkony.

Vedení tlumočnických záznamů

1. Soudní tlumočnick vedou o provedených úředních tlumočnických úkonech deník (vyhl. 37/67, § 8). Tlumočnický deník se skládá z průběžně číslovaných a pevně spojených listů. Krajský soud se přesvědčuje občasnými prohlídkami, zda deníky jsou řádně vedeny. Do deníku zapisují provedení všech tlumočnických úkonů, jejich předměr, pro koho byla činnost provedena, výši odměny a výloh a den jejich proplacení (zákon č.36/67 Sb., § 15).

2. Tlumočnick organizačních složek ČSSP vedou denní záznamy prováděných úkonů pro potřebu organizačních složek

Šk. SP 93/70 Vt.

Zdroj: SNN v ČR

- 8 -

a v rámci služeb neslyšícím. Záznam se vede průpisem tak, že originál každého listu se zasílá komisi tlumočnicků ÚV ČSSP, kopie zůstává tlumočnickovi jako doklad. Do deníku se zapisuje: den provedení úkonu, jméno a adresa složky nebo osoby, pro kterou byla služba provedena, o jakou záležitost a u které instituce se jednalo, jak dlouho trval samotný tlumočnický výkon, s jakým výsledkem byl úkon proveden, název organizace, která úkon proplatila.

- Evidence tlumočnicků
1. Soudní tlumočníci jsou v evidenci krajských soudů. Je účelné, aby byli evidováni i u komise tlumočnicků ÚV ČSSP.
 2. Tlumočníci II. kategorie musí být zapsáni v evidenci komise tlumočnicků ÚV ČSSP a evidováni u krajských výborů ČSSP.
 3. Kromě tlumočnicků I. a II. kategorie existují osoby, které jsou schopny provádět jednoduché tlumočnické úkony, např. při různých akcích základních organizací ČSSP. Toto jsou tlumočníci bez kategorie. Tyto osoby je nutno evidenčně podchycovat v základních organizacích a nahlašovat je komisi tlumočnicků ÚV ČSSP tak, aby je bylo možno školit a přeřazovat do II. kategorie. Jejich tlumočnické úkony mohou organizační složky ČSSP honorovat částkou až 10 Kčs za 1 hodinu tlumočnického úkonu a to v rámci režie té akce, při které tlumočí (např.

Šk. SP 94/70 Vt.

- 9 -

schůze, konference, zábavy, členské besedy apod.).

Uzavírání smluv

s tlumočníky 1. S tlumočníky, kteří se zapojí do činnosti ČSSP a které doporučí krajské výbory ČSSP, je žádoucí uzavírat písemnou smlouvu (dohodu) o provádění tlumočnické činnosti, ve které budou zaznamenána oboustranná práva a povinnosti. Kopie smluv budou evidovány u komise tlumočnicků ÚV ČSSP.

- Závěrečná ustanovení
1. Tyto směrnice vstupují v platnost dnem 1. října 1970.
 2. Písemné návrhy na změny ve Směrnících shromažďuje komise tlumočnicků ÚV ČSSP, Praha 1, Školská ul. 3.

Josef Z e m a n
vedoucí zájm. a sociál. odd.

Šk. SP 95/70 Vt.

Příloha K – Metodický pokyn č. 2/72

Str. 1

Český svaz sluchově postižených - ústřední výbor,
Praha 1, Školská 3

Praha dne 29. srpna 1972

Metodický pokyn č. 2/72

Věc: Systém tlumočnických služeb v ZO neslyšících a ZO smíšených-nedoslýchavých a neslyšících.

Úvodem:

Dorozumívací obtíže neslyšících a v mnoha případech i nedoslýchavých vyžadují v dlouhé řadě případů, aby jim organizace a organizační složky zajišťovali řádně službu a pomoc tlumočnicků znakového vyjadřování.

Tak jako nedoslýchavý člen je závislý na dobrém sluchdla, je neslyšící závislý na dobrém a schopném tlumočnickovi. V tomto případě je neslyšící na tom hůře, ježto není schopen často si svoje záležitosti projednat samostatně, ale je odkázán na pomoc druhé osoby. Tudíž je ve většině případů odkázán na pomoc na vlastní základní organizaci.

Tuto pomoc neslyšícím může poskytovat každá ZO SP, jestliže má k dispozici trvale takového tlumočnicka, který je vždy schopen poskytnout pomoc neslyšícím všude tam, kde je třeba. Ve funkci externích i administrativních tlumočnicků v celém našem svazu pracuje ve skutečnosti s ohledem na zvýšený počet ZO stále nedostatečný počet tlumočnicků přesto, že na úseku výchovy kádrů tlumočnicků Svazu čs. invalidů za dobu svojí činnosti vynaložil mnoho úsilí k tomu, aby se zvýšil jejich počet.

Z této skutečnosti vyplývá, že je nutno stále a intenzivněji vyhledávat osoby, které by bylo možno vyškolit a tak připravit nejen dostatečný počet tlumočnicků, ale i jejich kádrovou rezervu. K dosažení tohoto cíle je třeba, aby všechny ZO neslyšících a smíšené vybraly osoby, které by byly schopny naučit se alespoň základní konverzaci ve znakové řeči. Nejlépe z rodin, kde jsou neslyšící rodiče. Počínaje rokem 1973 by měla každá ZO neslyšících a smíšená zajistit základní tlumočnické služby.

Doporučuje se, aby nejpozději do konce října nahlásily všechny ZO SP adresy a jména osob, a to na KV ČSSP, které nahlásí úplné seznamy ústřednímu sekretariátu ČSSP.

Vybrané osoby se budou účastnit pravidelně školení tlumočnicků a dále všech akcí, aby si udržely stálý kontakt s neslyšícími a dle potřeby zajišťovaly vyřízení jejich osobních i veřejných záležitostí.

Je nutné doporučit ZO SP, aby zařazovali do svého výboru

SP 88/72/k.

Zdroj: SNN v ČR

funkci tlumočníka, který svojí činností a náplní může nejvíce prospět ZO při zajišťování vlastní sociální pomoci a péči o členy s tím také získat na důležitosti organizace.

Systém:

Vlastní činnost tlumočnicků bude především spočívat v těchto zásadách:

- 1/ Tlumočníci budou vykonávat funkci tlumočníka dle pokynů představitelů ZO a dalších složek ČSSI - ČSSP při schůzích (v jejich příslušných oblastech) po předchozí dohodě a včasné oznámení zamýšlené akce.
- 2/ S vědomím vlastní organizační složky a na základě uzavřené příslušné pracovní dohody provádět tlumočnickou a sociální činnost a péči pro SP členy zvláště neslyšící, pokud tito požádají svojí ZO o pomoc a to - ve styku se závody (na pracovištích) v pracovních a zaměstnaneckých záležitostech, ve styku se zdravotnickým zařízením OUNZ, KUNZ, ve styku s úřady: MNV, ONV, KNV, veřejné bezpečnosti apod. V soukromých záležitostech pokud tyto bezprostředně souvisí s problémy sociálního charakteru.
- 3/ Vést řádný deník záznamů za účelem evidence provedených tlumočnických úkonů, tak i vykonané činnosti na úseku sociální pomoci a péče do něhož tlumočníci stručně zaznamenávají :
- Den, ve kterém bylo jednání provedeno, jméno a adresa osoby (člena), dále věc, čehož se jednání týkalo.
Místo jednání, adresa závodu, úřadu nebo organizace, kde byla věc projednávána a s jakým výsledkem.
- 4/ Pravidelně 3x do roka tlumočníci předloží výboru ZO záznamy vykonaných úkolů a tlumočnických služeb. Tlumočníci, s nimiž bude uzavřena pracovní dohoda dle stávajících směrnic ČSSP obdrží záznamní vzorové listy na sekretariátu ÚV ČSSP.
- 5/ Tlumočníci vedle těchto záznamů povedou též v zájmu celostátního průzkumu záznamy trestných přestupků a činů při naprostém zachování mlčenlivosti. (Záznamy se budou týkat přestupků a přečinů spáchaných neslyšící osobou).
- 6/ Tlumočníci a vybrané osoby zapojí se též do služeb ZO v rámci poradních dnů. Poradní dny alespoň jeden den v týdnu měla by provádět každá ZO za pomoci tlumočnicků pro své členy v oblasti svoji působnosti.
- 7/ Tlumočníci budou povinni se pravidelně zúčastňovat školení, které v rámci plánu ČSSP bude připravováno. V rámci školení bude se účastnovat unifikace znakové řeči.

Závěr :

V zájmu dosažení cíle uvedených v úvodě tohoto návrhu systému činnosti tlumočnicků je nutné, aby všechny ZO, zvláště pak ty organizace, které dosud tlumočnicka postrádají v zájmu zlepšení vlastní organizační činnosti a péče o členy projednali

SP/89/72 k.

tuto otázku ihned na nejbližších schůzích, provedli výběr vhodných osob, která bude mít k věci poměr a bude schopna se tomuto úseku práce věnovat. Je třeba, aby všechny ZO převzali tuto záležitost jako závazek a nahlásili jména do stanoveného termínu tak, abychom již v roce 1973 dosáhli cíle, aby každá ZO neslyšících a smíšená měla již pevně stanoveného tlumočnicka, který se bude pravidelně účastnovat školení tlumočnicků pořádaných ČSSP.

Při výběru vhodných osob je též nutno přihlížet k věkové hranici, aby byli vybíráni osoby mladší do středních let. S tlumočnický, kteří se ve své funkci a činnosti osvědčí, bude možno na základě doporučení ZO a nadřízených složek uzavřít smluvně pracovní dohodu podle nichž budou moci nárokovat odměny ve výši stanovených pro II. a III. kategorii, t.j. ve II. kategorii Kčs 14,-- a ve III. kategorii Kčs 10,-- za každou skutečně odtlumočenou hodinu.

Stejně odměny vyplácí se tlumočnickům při výkonu funkce v poradních dnech. Poradní dny mohou organizační složky, zvláště ZO SP zařít do svého programu činnosti podle rozsahu potřeby a počtu členstva jedenkrát týdně nejvýše 2 hod.

Návrhy na uzavírání pracovních dohod a vyplácení odměn tlumočnickům musí ZO napřed požádat své nadřízené složky ČSSI a ČSSP, které požadavky postoupí příslušným sekretariátům KV, který je dále předá ÚV ČSSP ke schválení a zařazení do plánu finančního rozpočtu pro následující rok.

Výběr tlumočnicků pro soudní praxi provádí se dle stávající vyhlášky ministerstva spravedlnosti a směrnic ČSSP. Návrhy na zařazení do seznamů soudních tlumočnicků na doporučení celostátní komise tlumočnicků ÚV Českého svazu sluchově postižených. O předpisech a obsahu zmíněných směrnic budou tlumočníci seznamováni na školení.

Půjde nyní o to, aby ZO provedly výběr osob co nejdříve a zapojily tyto do činnosti, aby soustavným a trvalým stykem s neslyšícími získávaly alespoň základní znalosti znaků, které se později pomocí školení sjednotí. Jde především o to, aby každý i slabší tlumočnick nebo vybraná osoba si osvojila návyky a zvláštní přístup k neslyšícím, kteří očekávají jejich pomoc.

Zeman
Sigan
Gabriel
Masmitová
Mrsilková

Smlouva s ČSSP

Zájmové odd. ÚV ČSSP

Vaník
Bedřichová
Kaučmanová
Kovářová

Škol 1972
Škol.

Příloha L – Kvalifikační kritéria pro jmenování a zaměstnávání tlumočnicků

Str. 1

S V A Z I N V A L I D Ů - I. oddělení ústředního sekretariátu
Karlínské nám. 12, pošt. příhr. 25, PSČ 186 03 Praha 8 - Karlín

Návrh na kvalifikační kritéria
pro jmenování a zaměstnávání tlumočnicků znakové řeči neslyšících
(Pracovní materiál)

Všestranná individuální a vlastními silami prováděná péče o členy a trvale zdravotně postižené tvoří charakteristický rys společenského poslání Svazu. V programu činnosti SI po XV. sjezdu KSČ je kladen důraz na vytváření podmínek pro poskytování speciálních služeb invalidním občanům.

Z tohoto hlediska vyvstává pro SI naléhavý úkol zabezpečovat systematicky též rozvoj tlumočnické činnosti pro neslyšící občany. Tato činnost je v rámci SI vykonávána zatím převážně na základě dobrovolnosti, v aparátu SI je v současné době zaměstnáno 5 profesionálních tlumočnicků. Do budoucna se počítá s tím, že počet profesionálních tlumočnicků, zaměstnaných ve SI, bude dále rozšiřován.

Zásadním požadavkem je, aby tlumočnick měl dostatečné vzdělání, politicky byl uvědomělý, znalý psychologie a základů surdopedagogiky. Těmto podmínkám je podřízen výběr, výchova a další vzdělávání tlumočnicků.

Pro stávající tlumočnick, kterých je do spolupráce se SI zapojeno celkem 50, jsou pořádána pravidelná kvalifikační školení (krátkodobé kursy), v nichž je výuka zaměřena jednak na vlastní výuku znakové řeči, jednak na doplňování znalostí z oblasti právních předpisů, otázky výchovy a výuky neslyšících, sociální poradenství a kulturní činnost. Podle vykázaných znalostí jsou absolventi rozdělováni do tří kategorií. Kvalifikační zařazení navrhuje k tomu určená komise, její doporučení projednává rada SP při ÚV SI a konečné jmenování tlumočnicků, činných v naší organizaci, provádí I. oddělení ústředního sekretariátu. Toto oddělení předkládá také krajským soudům návrhy na jmenování soudních tlumočnicků. Soudní tlumočnick - znalce jmenuje a odvolává předseda příslušného krajského soudu.

První kvalifikační kategorii tvoří tlumočnick zapsaní v seznamu soudních tlumočnicků a znalců podle zák. 36/67 Sb. Musí ovládat perfektně znakovou řeč neslyšících, aby mohli přesně tlumočit ze znakové řeči do řeči mluvené a obráceně všechny výrazy. Musí mít dostatečné všeobecné znalosti a schopnosti, politický přehled a dobré morální vlastnosti. Vyžadují se základní znalosti psychologie neslyšících a surdopedagogiky. Soudní tlumočnick musí být obeznámen se základy právních norem práce soudů, notářství, VB a národních výborů.

Druhou kvalifikační kategorii tvoří tlumočnick dokonale ovládající znakovou řeč, kteří nejsou zapsaní v seznamech soudních tlumočnicků. Tlumočí členům u veřejných úřadů a v organizaci, vyjma věci právního rázu. Musí ovládat znakovou řeč tak, aby mohli srozumitelně tlumočit z mluvené řeči do řeči znakové a opačně. Vyžadují se všeobecné znalosti a schopnosti, politický přehled, znalost problematiky neslyšících a dobré morální vlastnosti.

Třetí kategorii tvoří ostatní tlumočnick, kteří běžně ovládají znakovou řeč a jsou schopni tlumočit při jednání v organizaci. Vět-

I.odd.G. 514/77- 50x

Zdroj: SNN v ČR

Str. 2 Kvalifikační kritéria pro jmenování a zaměstnávání tlumočnicků

- 2 -

šinou ji tvoří noví tlumočníci, kteří ještě neprošli celým systémem školení.

Uvedená kritéria dostačují při dosavadním způsobu provádění tlumočnických služeb na základě dobrovolné činnosti. Pro perspektivní vytvoření stálé základny profesionálních tlumočnicků, zaměstnaných ve Svazu invalidů, příp. ve v.p. SI Meta, bude nutné požadavky na kvalifikační zařazování tlumočnicků dále upřesňovat.

Uvažuje se v budoucnu o zřízení těchto funkcí :

- a) vedoucího tlumočnicka znakové řeči neslyšících - metodika,
- b) samostatného tlumočnicka " " " - I. kategorie,
- c) samostatného tlumočnicka " " " - II. kat.,
- d) samostatného tlumočnicka " " " - III. kat.,

s těmito kvalifikačními požadavky :

- a) - vzdělání a praxe : VŠ /3roky, resp. ÚSO/9 let,
průkaz tlumočnicka znakové řeči I. kategorie
- schopnosti :
znalost psychologie neslyšících a principů pedagogiky,
obsahově, metodicky a organizačně zajišťovat krátkodobá i dlouhodobá školení tlumočnicků znakové řeči, řídit práci zkušební komise, provádějící kvalifikační zkoušky,
řídit tlumočnickou službu v určené oblasti, řídit poradenskou službu v zájmové problematice neslyšících,
organizovat spolupráci se závody a institucemi, zaměstnávajícími neslyšící pracovníky,
metodicky řídit a organizovat vzdělávací, politickovýchovnou, zájmovou a společenskou činnost,
schopnost komorního tlumočení znakové řeči v mezinárodním styku a zpracovávat počklady pro unifikaci znakové řeči v národním i mezinárodním měřítku;
- b) - vzdělání a praxe : ÚSO/9 let,
průkaz tlumočnicka znakové řeči I. kategorie
- schopnosti :
znalost psychologie neslyšících a principů pedagogiky,
poskytovat poradenskou službu, informace ze sociálně zájmové problematiky a pracovní právní problematiky neslyšících, .
ve spolupráci se závody a institucemi, zaměstnávajícími neslyšící pracovníky, pomáhat řešit jejich problémy,
řídit a organizovat vzdělávací, politickovýchovnou, zájmovou a společenskou činnost neslyšících, řídit zájmovou činnost klubů a souborů LUT,
vyučovat tlumočnicka II. a III. kategorie,
tlumočit konverzaci v mezinárodním styku;
- c) - vzdělání a praxe : ÚSO/6let
absolvování dlouhodobého spec. školení SI

I.odd. G. 515/77 - 50x

Zdroj: SNN v ČR

Str. 3 Kvalifikační kritéria pro jmenování a zaměstnávání tlumočnicků

- 3 -

- schopnosti:
 - znalost psychologie neslyšících a principů pedagogiky,
 - poskytovat poradenskou službu a informace ze sociálně zájmové problematiky,
 - spolupracovat se závody a institucemi, zaměstnávajícími neslyšící pracovníky,
 - metodicky řídit a organizovat vzdělávací, politickovýchovnou, zájmovou a společenskou činnost neslyšících, organizovat činnost v klubech a souborů LUT,
 - tlumočit ve složkách SI, veřejných institucí as výjimkou soudů, VB a notářství;
- d) - vzdělání a praxe: SO/6 let, absolvování spec. školení SI
- schopnosti :
 - znalost psychologie neslyšících,
 - poskytovat základní informace ze sociálně zájmové problematiky,
 - zprostředkovávat styk mezi neslyšícím a jeho zaměstnavatelem,
 - organizovat vzdělávací, politickovýchovnou, zájmovou a společenskou činnost neslyšících,
 - provádět základní tlumočnické úkony, schopnost jednat se sluchově postiženými při specifikaci jednotlivých druhů sluchových vad.

Zdroj: SNN v ČR

Příloha M – Pověření MŠMT v ČR pro SSP/ SNN v ČR k vydávání dokladů

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

P O V Ě Ř E N Í

k vydávání dokladů o kvalifikaci po ukončení rekvalifikace ve smyslu vyhlášky MPSV ČR č. 21/91 Sb., resp. ve znění vyhlášky MPSV ČR č. 324/92 Sb.

Číslo : 14 607/93-34/30

Název organizace : Svaz sluchově postižených

Adresa, PSČ : Karlínské nám. 12, 186 03 Praha 8 - Karlín

Komise pro akreditaci vzdělávacích zařízení posoudila seznam pracovních činností, pro které se požaduje pověření, úroveň odborné a pedagogické kvalifikace vyučujících, stav projektové přípravy vzdělávacích aktivit, zajištění a vybavení učeben.

Komise pro akreditaci vzdělávacích zařízení pověřuje výše uvedenou organizaci (firmu) vydávat doklad o ukončení rekvalifikačních kursů zakončených zkouškou (osvědčení s celostátní platností) pro tyto pracovní činnosti

- tlumočnické znakové řeči neslyšících.

Platnost pověření se stanoví do 31. prosince 1996

V Praze dne 26.3.1993

Prof. RNDr. Libor Pátý
předseda komise pro akreditaci
vzdělávacích zařízení

Zdroj: SNN v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR

P O V Ě Ř E N Í

k vydávání dokladů o kvalifikaci po ukončení rekvalifikace ve smyslu vyhlášky MPSV ČR č. 21/91 Sb. ve znění vyhlášky č. 324/92 Sb.

Číslo: 26 991/96-34/190
Název organizace: Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR
Adresa, PSČ: Karlínské nám. 12, 186 03 Praha 8 - Karlín

Komise pro akreditaci vzdělávacích zařízení posoudila seznam pracovních činností, pro které se požaduje pověření, úroveň odborné a pedagogické kvalifikace vyučujících, stav projektové přípravy vzdělávacích aktivit, zajištění a vybavení učeben.

Komise pro akreditaci vzdělávacích zařízení pověřuje výše uvedenou organizaci (firmu) vydávat doklad o ukončení rekvalifikačních kursů zakončených zkouškou (osvědčení s celostátní platností) pro tyto pracovní činnosti

- 1) tlumočnický znakového jazyka neslyšících.

Platnost pověření se stanoví do 31. prosince 1999.

V Praze dne 12.9.1996

Prof. Ing. Emanuel Ondráček, CSc.
předseda Komise pro akreditaci
vzdělávacích zařízení

Zdroj: SNN v ČR

Příloha N – Seznam registrovaných poskytovatelů (ke dni 19. 10. 2014)

REGISTROVANÍ POSKYTOVATELÉ TLUMOČNICKÝCH SLUŽEB				
Č.	Poskytovatel	Forma	Kapacita klientů	dotace
1.	ASNEP o. s.	Terénní	1500	2011: 2 700 000 2010: 3 000 000
2.	Tichý svět, (dříve APPN o. s.)	Ambulantní Terénní	5 600	2011: 657 000 2010: 508 000
3.	Sdružení neslyšících dětí a mládeže SKNEDAM, o. s.	Ambulantní Terénní	156 215	2011: 32 000 2010: 14 000
4.	ČUN Praha	Ambulantní Terénní	141 141	2011: 425 000 2010: 703 000
5.	ČUN Praha - přepis	terénní	200	neuveďeno
6.	Plzeňská unie neslyšících	Ambulantní Terénní	170	2011: 111 000 2010: 121 000
7.	Moravskoslezská unie neslyšících	Ambulantní Terénní	3 2	neuveďeno
8.	Unie neslyšících Brno, o. s.	Ambulantní Terénní	Okamžitá7 Okamžitá4	2011: 590 000 2010: 601 000
9.	Oblastní unie Olomouc	Ambulantní Terénní	3 (sk. 20) 5 (sk. 20)	2011: 209 000 2010: 250 000
10.	Poradenské centrum pro sluchově postižené Kroměříž, o.p.s.	Ambulantní Terénní	2 5	neuveďeno
11.	SNN Praha	Ambulantní Terénní	120 20	2011: 1 008 000 2010: 900 000
12.	SNN – Centrum denních služeb Brno	Ambulantní Terénní	2 (sk.80) 2 (sk.40)	2011:1 672 000 2010:1 572 000
13.	Spolek neslyšících Břeclav, o. s.	Ambulantní Terénní	1 1	2011: 335 000 2010: 354 000
14.	SNN Zlín	Ambulantní Terénní	30 70	2011: 288 000 2010: 340 000
15.	SNN Krajská organizace Ústeckého kraje - Most	Ambulantní Terénní	1 1	2011: 690 000 2010: 682 000
16.	SNN Krajská organizace Ústeckého kraje – Teplice	Ambulantní Terénní	1 1	2011: 400 000 2010: 400 000

17.	SNN Krajská organizace Ústeckého kraje - Louny	Ambulantní Terénní	1 1	2011: 70 000 2010: 64 000
18.	SNN Krajská organizace Ústeckého kraje – Ústí n. Labem	Ambulantní Terénní	1 1	2011: 70 000 2010: 68 000
19.	SNN Krajská organizace Vysočina (Jihlava, Havlíčkův Brod, Třebíč, Pelhřimov, Žďár n. S.)	Ambulantní Terénní	22 17	2011: 452 000 2010: 425 000
20.	SNN Přerov	Ambulantní Terénní	15 30	2011: 40 000 2010: 50 000
21.	SNN Svitavy	Ambulantní Terénní	20 20	2011: neuvedeno 2010: 15 000
22.	SNN Krajská organizace Olomouckého kraje	Ambulantní	1	2011: 111 000 2010: 140 000
23.	SNN Spolek neslyšících Plzeň	Ambulantní Terénní	150 150	2011: 61 000 2010: 67 000
24.	Hradecké centrum pro osoby se sluchovým postižením, o.p.s.	Ambulantní Terénní	8 8	neuvedeno
25.	Centrum služeb pro neslyšící a nedoslýchavé, o.p.s. (Ostrava)	Ambulantní Terénní	2 2	neuvedeno
26.	STŘEP (Jihočeský kraj)	Ambulantní Terénní	10 týdně 16 týdně	2011: 34 000 2010: neuvedeno
27.	Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje, o.p.s.	Terénní	70	2011: 91 000 2010: 100 00
28.	CESPO, o.p.s. (Ústecký kraj)	Ambulantní Terénní	1 1	2011: 47 000 2010: 55 000
29.	LORM, o. s. (služby pro hluchoslepé) (Liberec, Brno, Jindřichův Hradec, Ostrava)	Ambulantní Terénní	140 140	2011: 216 000 2010: 240 000
30.	Centrum denních služeb Praha (SNN)	Ambulantní Terénní	11 3	2011: 237 000 2010: 230 000
31.	Centrum pro sluchově postižené Hodonínsko (Veselí n. M., Kyjov, Hodonín)	Terénní	1	neuvedeno

Zdroj: www.iregistr.mpsv.cz

Příloha O – Přehled vydávaných průkazů pro tlumočníky

SVAZ INVALIDŮ V CSR
USTŘEDNÍ VÝBOR

Evidenční číslo: **82**

PRŮKAZ TLUMOČNÍKA
znakové řeči neslyšících

Soudruh:
č. OP:

Praha 5

tlumočnice SI III.kateg.
Ověřujeme tuto skutečnost a žádáme všechny úřady a společenské organizace, aby držitel tohoto průkazu usnadňovali výkon tlumočnické služby.

V Praze dne 31. března 1988
SVAZ INVALIDŮ V CSR
(4) sekretariát ÚV
Karlínské náměstí č. 12
PRAHA 8-Karlín

Průkazka inženýrů v CSR
SVAZ INVALIDŮ V CSR
31. pros. 1989
sekretariát ÚV
Karlínské náměstí č. 12
PRAHA 8-Karlín

PRŮKAZ TLUMOČNÍKA
znakové řeči neslyšících

p.
r.č.

Svaz sluchově postižených
(1) v České republice
Karlínské nám. 12
186 03 PRAHA 8-Karlín
razítko:

Platnost do:
31.12.1991
31.12.1992
neomezeně

Svaz sluchově postižených v ČR
potvrzuje, že jmenovaný
je tlumočnickem znakové řeči neslyšících
III. kategorie.

Prosíme, aby úřady a instituce
maximálně usnadňovali držitel
tohoto průkazu výkon tlumočnické činnosti.

Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR
Organizace tlumočnické znakového jazyka
číslo průkazu. 0035

PRŮKAZ TLUMOČNÍKA
znakové řeči neslyšících

R Č
tlumočnick znakového jazyka

II. kategorie
Vydáno dne: 1. 11. 1998

Tlumočnick II. kategorie

Oprávnění:
Držitel této průkazky je oprávněn tlumočit u státních institucí s výjimkou soudů a provádět výuku znakového jazyka na základních a středních školách.

Průkazka je vydána na základě Akreditace MŠMT ČR.
Je majetkem Organizace tlumočnické znakového jazyka.

Zdroj: vlastní

Příloha P – 100. výročí založení prvního spolku neslyšících

Obrázek 1: Tlumočnice Dagmar Gabrielová

Zdroj: Olga Masníková

Obrázek 2: Týmové tlumočení Gabrielová a Olga Masníková, řečník Josef Zeman

Zdroj: Olga Masníková

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Monika Boháčková

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Historie a vývoj tlumočnických služeb pro neslyšící v ČR

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 64

Celkový počet stran příloh: 47

Počet titulů českých použitých zdrojů: 16

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 12

Počet ostatních zdrojů: 42

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Kotvová